

รายงานผลการสำรวจ และรวบรวมข้อมูล

ข้าวเกษตรอินทรีย์

รายงานผลการสำรวจ และรวบรวมข้อมูล

ข้าวเกษตรอินทรีย์

โครงการแปลงแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs
รายสาขา/รายพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติ

สนับสนุนโดย

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)

จัดทำโดย

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กันยายน 2551

รายงานผลการสำรวจ และรวบรวมข้อมูล

ข่าวเกษตรอินทรีย์

**โครงการแปลงแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs
รายสาขา/รายพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติ**

สนับสนุนโดย

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)

จัดทำโดย

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กันยายน 2551

คำนำ

โครงการแปลงแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs รายสาขา/รายพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติการ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นหน่วยงานให้การสนับสนุน เพื่อดำเนินโครงการนี้

คณะผู้วิจัย ไคร้ขอขอบพระคุณมูลนิธิธรรมร่วมใจ วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ อำเภอป่าติว จังหวัดยโสธร เครือข่ายข่าวคุณธรรม จังหวัดยโสธร สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสมาชิกกลุ่มเครือข่ายข่าวเกษตรอินทรีย์ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุม ระดมความคิดเห็น และบอกเล่าประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นการสรุปชุดความรู้จากการทำงานอินทรีย์อย่างแท้จริง จนทำให้โครงการบรรลุเป้าหมาย ตามแผนงานที่วางไว้ทุกประการ และสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

รายงานดังกล่าวนี้ จะนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็ง การพัฒนาและการขยายกลุ่ม ตลอดจนทั้งการขยายเครือข่าย ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อการทำเกษตรอินทรีย์ที่ยั่งยืนต่อไป

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2551

สารบัญ

บทที่	หน้า
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 หลักการและเหตุผล	1
1.3 วัตถุประสงค์โครงการ.....	2
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
2. ทบทวนวรรณกรรม	3
2.1 เครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster).....	3
2.2 การจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain Management).....	6
2.3 การจัดการโลจิสติกส์ (Logistics Management)	10
2.3.1 ความหมายของการจัดการโลจิสติกส์	11
2.3.2 ความสำคัญของโลจิสติกส์ต่อธุรกิจ.....	13
2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจ โซ่อุปทาน และโลจิสติกส์.....	18
2.4.1 เครือข่ายวิสาหกิจ.....	18
2.4.2 โซ่อุปทาน.....	18
2.4.3 โลจิสติกส์.....	18
3. กรอบการศึกษา.....	20
3.1 กรอบการศึกษา.....	20
3.2 ขั้นตอนการศึกษา.....	21
3.2.1 ประเภทของข้อมูล.....	21
3.2.2 วิธีการเก็บข้อมูล.....	21
3.2.3 กลุ่มตัวอย่าง.....	23
4. ผลการวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว.....	24
4.1 ผลการศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว 5 คลัสเตอร์	24
4.1.1 ภาคเหนือตอนล่าง.....	24
4.1.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน.....	28
4.1.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง.....	33
4.1.4 ภาคกลาง.....	37
4.1.5 ภาคตะวันตก.....	41
4.2 สรุปผลการวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว 5 คลัสเตอร์.....	46

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.3 แนวทางการศึกษาและการคัดเลือกคลัสเตอร์สำหรับการแปลงแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติ.....	47
4.4 แนวทางการศึกษาและการคัดเลือกคลัสเตอร์ข้าว (ภูมิภาค).....	48
4.4.1 แบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของคลัสเตอร์.....	49
4.4.2 การประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็งของคลัสเตอร์.....	49
4.4.3 การประเมินศักยภาพด้านโอกาสการเติบโตทางธุรกิจของคลัสเตอร์.....	52
4.4.4 การประเมินศักยภาพของ 5 คลัสเตอร์.....	53
4.4.5 รายงานผลการคัดเลือกเครือข่ายวิสาหกิจข้าวที่มีศักยภาพ.....	56
ในภูมิภาค.....	56
4.5 แนวทางการศึกษาและการคัดเลือกโครงการย่อย.....	58
4.5.1 แบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของโครงการย่อย.....	59
4.5.2 แบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพการบริหารองค์ความรู้.....	60
(Knowledge Based).....	60
4.5.3 การประเมินศักยภาพด้านโซ่คุณค่า (Value Chain).....	63
4.5.4 การประเมินศักยภาพของ 6 โครงการย่อย.....	64
4.5.5 รายงานผลการคัดเลือกโครงการย่อย.....	67
5. รายงานผลการแปลงแผนปฏิบัติการฯไปสู่การปฏิบัติ.....	69
5.1 การแปลงแผนปฏิบัติการฯไปสู่การปฏิบัติ.....	69
5.2 รายงานรูปแบบการแปลงแผนฯไปสู่การปฏิบัติ.....	72
6. ผลการดำเนินโครงการนำร่อง.....	73
6.1 รายงานผลการเก็บข้อมูล.....	73
6.1.1 การประชุมระดมความคิดเห็นรายกลุ่มของสมาชิกข้าวเกษตรอินทรีย์.....	75
กลุ่มที่ 1 กลุ่มศูนย์วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ อ.ป่าดิว จ.ยโสธร.....	76
กลุ่มที่ 2 กลุ่มศรีฐาน ต.ป่าดิว จ.ยโสธร.....	79
กลุ่มที่ 3 กลุ่มหนองขอ ต.กำแมด อ.กุฉินทรม จ.ยโสธร.....	82
กลุ่มที่ 4 กลุ่มหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร.....	92
กลุ่มที่ 5 กลุ่มดงสว่าง ต.โคกนาโก อ.ป่าดิว จ.ยโสธร.....	94
กลุ่มที่ 6 กลุ่มเชียงเพ็ง ต.เชียงเพ็ง อ.ป่าดิว จ.ยโสธร.....	96
กลุ่มที่ 7 กลุ่มนาดีน้อย ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร.....	98

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
กลุ่มที่ 8 กลุ่มบ้านสิงห์ ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร.....	100
กลุ่มที่ 9 กลุ่มทุ่งมน ต.ทุ่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร.....	102
กลุ่มที่ 10 กลุ่มโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน.....	
จ.อำนาจเจริญ.....	105
กลุ่มที่ 11 กลุ่มน้ำปลีก ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ.....	106
กลุ่มที่ 12 กลุ่มภูส้ม ต.ภูส้ม อ.คอนสาร จ.มุกดาหาร.....	109
6.1.2 การประชุมผู้นำกลุ่มสมาชิกข้าวเกษตรอินทรีย์.....	111
6.2 สรุปผลจากการทำนาเกษตรอินทรีย์.....	120
6.3 สรุป.....	124
 ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. รายงานผลการประชุมร่วมกับกลุ่มเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์.....	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หัวข้อ “สภาพและประเด็นปัญหา.....	
ในระบบการผลิตและการตลาดข้าวเกษตรอินทรีย์.....	130
ภาคผนวก ข. ประเด็นที่สำคัญต่างๆ ในการเก็บข้อมูล.....	134
ภาคผนวก ค. โครงการจัดอบรมให้ความรู้ข้าวเกษตรอินทรีย์.....	139

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ (คลัสเตอร์) โดยกำหนดให้เป็นแนวทางหนึ่งในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ และคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (กพข.) ได้มีมติในการประชุมครั้งที่ 1/2547 เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2547 มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สพข.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นหน่วยงานหลักในการผลักดันการพัฒนาคลัสเตอร์ของประเทศ โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งอนุมัติกรอบแนวทางการผลักดันคลัสเตอร์ของสำนักงานฯ ซึ่งประกอบไปด้วย การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ (คลัสเตอร์) การผลักดันการดำเนินการในระดับปฏิบัติ การสร้างความเข้าใจในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ และการติดตามและประเมินผลการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ

1.2 หลักการและเหตุผล

ตามที่ สสว. ได้ดำเนินโครงการจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs รายสาขาจำแนกตามพื้นที่ โดยใช้แนวคิดของการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster Development) เป็นแนวทางในการจัดทำยุทธศาสตร์แผนงานและโครงการสำหรับพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเป้าหมาย ใน 10 ภูมิภาค ครอบคลุมทั้งประเทศไทย ซึ่งมีเครือข่ายวิสาหกิจจากผลการศึกษา รวมทั้งสิ้น 66 เครือข่ายวิสาหกิจ ทั้งนี้เครือข่ายวิสาหกิจเป้าหมายภายใต้แผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs ปี 2550 - 2551 ได้แก่ เครือข่ายวิสาหกิจข้าว และท่องเที่ยว โดยเครือข่ายวิสาหกิจท่องเที่ยว สสว. ได้ให้การสนับสนุนในปี 2550 ภายใต้โครงการความร่วมมือภาครัฐและเอกชนแล้ว สำหรับเครือข่ายวิสาหกิจข้าว ซึ่งมี 5 ภูมิภาค ที่กำหนดเป็นเครือข่ายวิสาหกิจเป้าหมาย ได้แก่ ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและตอนกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ภาคตะวันตก และภาคกลาง อยู่ระหว่างการเร่งดำเนินการผลักดันสู่การปฏิบัติ

จากผลการศึกษาของโครงการนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจข้าว ตลอดจนเพื่อให้มีต้นแบบการแปลงแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติ ดังนั้น รส. จึงได้ดำเนินการจัดทำโครงการแปลงแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs รายสาขา / รายพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติ โดยประสานและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาที่มีประสบการณ์และมีความพร้อมที่จะช่วยพัฒนาเครือข่าย

วิสาหกิจข้าว ดำเนินการคัดเลือกและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจข้าวนำร่อง รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะและแนวทางการแปลงแผนปฏิบัติการฯ สู่การปฏิบัติ สำหรับใช้เป็นต้นแบบและขยายผลการดำเนินการในพื้นที่อื่นต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์โครงการ

- เพื่อสร้างองค์ความรู้และความตระหนักให้ผู้ประกอบการเห็นความสำคัญในการนำระบบเครือข่ายวิสาหกิจมาใช้ เพื่อสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขัน
- เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับเครือข่ายวิสาหกิจข้าว ที่ได้รับการคัดเลือก สำหรับเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่นๆ
- เพื่อวิเคราะห์และวินิจฉัยประเด็นฯ สำคัญของการพัฒนาคลัสเตอร์ข้าว
- เพื่อให้มีกรอบและแนวทางการแปลงแผนปฏิบัติการฯ สู่การปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรม
- สร้างระบบการบริหารจัดการเพื่อการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่
- สร้างภาคีและชุมชนให้มีศักยภาพในการมีส่วนร่วมของการแปลงแผน ไปสู่การปฏิบัติในทุกขั้นตอน
- สร้างดัชนีเครื่องชี้วัดผลสำเร็จของการพัฒนา

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) รายงานผลการคัดเลือกเครือข่ายวิสาหกิจข้าวในภูมิภาค
- 2) รายงานรูปแบบการแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ให้มีการจัดตั้งคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการฯ ระดับจังหวัด
- 3) รายละเอียดของแนวทางการดำเนิน โครงการนำร่อง สำหรับส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจข้าวที่ได้รับการคัดเลือก
- 4) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันสำหรับเครือข่ายวิสาหกิจ
- 5) เครือข่ายวิสาหกิจที่ได้รับการคัดเลือกได้รับการพัฒนาและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันมากยิ่งขึ้น ตามเกณฑ์ชี้วัดที่ได้มีการตกลงร่วมกันระหว่าง สสว. กับที่ปรึกษา โดยให้มีการรายงานผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 เครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster)

คำว่า “เครือข่ายวิสาหกิจ” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Cluster” ซึ่งเป็นแนวคิดในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมที่ริเริ่มโดยศาสตราจารย์ ไมเคิล อี. พอร์เตอร์ (Professor Michael E. Porter) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ให้ความหมายของ “เครือข่ายวิสาหกิจ” ว่าเป็น กลุ่มของธุรกิจ และสถาบันที่เกี่ยวข้องมารวมตัวกันดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (Geographical Proximity) มีความร่วมมือ เกื้อหนุน เชื่อมโยงและเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร (Community & Complementarily) ทั้งในแนวดิ่งและแนวนอน โดยความเชื่อมโยงในแนวดิ่ง (Vertical Linkages) เป็นความเชื่อมโยงของผู้ประกอบการธุรกิจ ตั้งแต่ธุรกิจต้นน้ำ และความเชื่อมโยงแนวนอน (Horizontal Linkages) เป็นความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนต่างๆ รวมทั้ง ธุรกิจให้บริการ สมาคม การค้า สถาบันการศึกษาและฝึกอบรม สถาบันวิจัยและพัฒนา ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันคือ การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน

รูปที่ 1 : องค์ประกอบหลักของเครือข่ายวิสาหกิจ¹

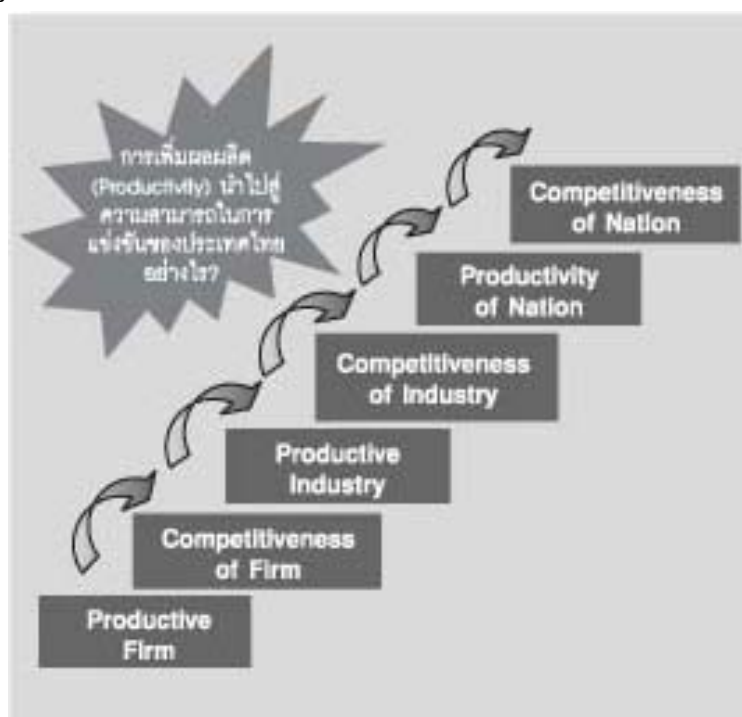

¹ การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ แนวคิดและแนวทางการพัฒนา, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สพข.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ซึ่ง Porter ได้ให้คำจำกัดความสั้นๆ ของคำว่า “ความสามารถในการแข่งขัน” ว่า คือ การเพิ่มผลิตภาพ (Competitiveness is Productivity) ผลิตภาพ คือมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการผลิตต่อวันทำงานและต่อหนึ่งหน่วยของทุนหรือทรัพยากรเชิงการภาพ (Physical Resources) ที่ใช้ไป เนื่องจากประเทศไม่ใช่คู่แข่งกันแต่บริษัทคือผู้ที่อยู่ในสนามการแข่งขันที่แท้จริง และในการแข่งขันจะต้องมีความเป็นพลวัต (Dynamic) มีการสร้างนวัตกรรม (Innovation) และมองหากลยุทธ์ที่สร้างความแตกต่างอยู่เสมอ ดังนั้น การเพิ่มผลผลิตจากการใช้และพัฒนาปัจจัยการผลิตเพื่อสร้างความแตกต่างอย่างต่อเนื่องจะเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความมั่งคั่ง (Prosperity) ของประเทศ

เครือข่ายวิสาหกิจจะทำให้เกิดความสามารถในการแข่งขันของประเทศได้อย่างไร คำอธิบายง่ายๆ คือ ประเทศจะมีความสามารถในการแข่งขันได้ต้องเริ่มจากหน่วยที่เล็กที่สุดของระบบเศรษฐกิจ คือ บริษัท ซึ่งหากบริษัทสามารถเพิ่มผลผลิตของตนให้สูงขึ้นได้ โดยเฉพาะจากการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพแรงงาน (Productivity) ไม่ใช่จากการลดต้นทุนเพียงอย่างเดียว ย่อมอยู่ในสภาพที่ได้เปรียบคู่แข่ง และหากหลายๆ บริษัทในอุตสาหกรรมมีผลิตภาพเพิ่มขึ้น ก็ย่อมส่งผลให้อุตสาหกรรมนั้นๆ มีความสามารถในการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น และเมื่อหลายๆ อุตสาหกรรมในประเทศมีผลิตภาพเพิ่มขึ้น ก็จะนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้สูงขึ้นได้ในท้ายที่สุด

รูปที่ 2 : ความสำคัญของการเพิ่มผลผลิตต่อการแข่งขันของประเทศ²

² การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ แนวคิดและแนวทางการพัฒนา, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สพข.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

หัวใจของการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ คือ การสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานของการแข่งขันกัน (Co-competition) การร่วมกันกำหนดทิศทางและเป้าหมายร่วม (Core Objective) การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาาร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความรู้ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายวิสาหกิจ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพหรือผลิตภาพโดยรวมของเครือข่ายวิสาหกิจ (Collective Efficiency/ Productivity) ตัวอย่างเช่น ผู้ประกอบการที่อยู่ในเครือข่ายวิสาหกิจสามารถร่วมกันลงทุนในการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการของตน ทำให้ประหยัดต้นทุนในการพัฒนาได้ ในขณะที่ยังคงแข่งขันได้ในด้านประสิทธิภาพการผลิตสินค้านั้น หรือผู้ประกอบการธุรกิจต้นน้ำและปลายน้ำก็สามารถร่วมกันวางแผนการบริหารโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต และจำหน่ายสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มสูง (High Value Added) ตลอดสายของโซ่อุปทาน (Supply Chain) ได้เป็นต้น

นอกจากนี้ การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิสาหกิจยังทำให้เกิดการกระจายของความรู้ใหม่ (Spur of Knowledge) เนื่องจากเมื่อผู้ประกอบการรายใดคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ผู้ประกอบการรายอื่นก็สามารถนำมาปรับปรุงและพัฒนาต่อยอดได้ ซึ่งจะส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจบนฐานของนวัตกรรม (Innovation – driven Economy) อีกด้วย

รูปที่ 3 : ประโยชน์ของการมีเครือข่ายวิสาหกิจ³

³ การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ แนวคิดและแนวทางการพัฒนา, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สพข.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

2.2 การจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain Management)

แนวคิดเรื่องโซ่อุปทานถือกำเนิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 จากสภาพแวดล้อมทางการแข่งขันที่รุนแรงและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นในทุกอุตสาหกรรม ดังนั้น บริษัทและองค์กรต่างๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการโซ่อุปทานเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากประโยชน์ที่จะได้รับการบริหารความสัมพันธ์ของกิจกรรมขององค์กรหรือบริษัทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในแต่ละองค์กรเองหรือเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (Rhonda R. Lummus, Robert J. Vokurka, 1999) ทั้งนี้ Bechtel (1997) เชื่อว่า แนวคิด (Concept) ของโซ่อุปทานมีจุดเริ่มต้นมาจากการทบทวนวรรณกรรมของโลจิสติกส์ และโลจิสติกส์ยังคงมีความสำคัญอย่างมากต่อแนวคิดทางด้านโซ่อุปทาน ทั้งนี้ ได้มีผู้ให้คำนิยามโซ่อุปทานดังที่พอสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : คำนิยามโซ่อุปทาน (Supply Chain)

ที่มา	คำนิยาม
Coyle et al. (1996) ⁴	There is recognition that companies are usually part of a pipeline chain that brings a product to the ultimate user. In its simplest context, the supply chain involves a company's vendors and direct customers. The supply chain perspective ultimately recognizes that all three parties are, in a sense, partners in bringing a product to market.
Quinn (1997) ⁵	The supply chain as "all of those activities associated with moving goods from the raw-materials stage through to the end user. This includes sourcing and procurement, production scheduling, order processing, inventory management, transportation, warehousing, and customer service. Importantly, it also embodies the information systems so necessary to monitor all of those activities."
Mentzer et al., (2001) ⁶	A supply chain can be defined as three or more organizations directly linked by one or more of the flows of products, services, finances, and information from a source to a customer.
Ruth Banomyong	Supply chain is a network of facilities including: material supply from suppliers,

⁴ **The Management of Business Logistics**, West Publishing Company. 1996 631pp geb.

Engelstalg

⁵ "What's the buzz?", Logistics Management, Vol. 36 No.2, pp.43-7.

⁶ "Managing the supply chain: managerial and research implications", in Mentzer, J.T. (Eds), *Supply Chain Management*, Sage, Thousand Oaks, CA, pp.437-61.

ที่มา	คำนิยาม
(2005) ⁷	transformation of materials to semi-finished and finished product and distribution of finished products to end customers. Ultimate supply chain includes all the companies involved in the upstream and downstream flows of products, services, finances and information flow from the initial supplier to the ultimate customer.
The Supply Chain Council (2005) ⁸	The supply chain - a term increasingly used by logistics professionals - encompasses every effort involved in producing and delivering a final product, from the supplier's supplier to the customer's customer. Five basic processes - plan, source, make, deliver and return - broadly define these efforts, which include managing supply and demand, sourcing raw materials and parts, manufacturing and assembly, warehousing and inventory tracking, order entry and order management, distribution across all channels, delivery to the customer and all return defective product steps from source.

จากความหมายของโซ่อุปทานตามคำนิยามตามตารางข้างต้น จะเห็นว่าโซ่อุปทานมีความหมายโดยรวม หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหน่วยธุรกิจต่าง ๆ เช่น กิจกรรมในการผลิต การขนส่ง การสั่งซื้อ รวมถึงการบริหารจัดการสินค้าคงคลัง การบริหารคลังสินค้า และการบริการลูกค้า เป็นต้น (Quinn, 1997) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดส่งสินค้า บริการ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ไปยังลูกค้า รวมถึงข้อมูลทางการเงิน (ผศ.ดร.รุธิร์ พนมยงค์, 2547) โดยมีจุดเริ่มจากผู้จัดหาเริ่มต้นของโซ่อุปทาน (The supplier's supplier ,Initial supplier) ซึ่งเกี่ยวข้องกับขั้นตอนในการจัดหาวัตถุดิบ (Quinn, 1997) เพื่อทำการแปรรูปหรือผลิตให้เป็นสินค้าเพื่อนำส่งไปยังผู้บริโภคคนสุดท้ายของโซ่อุปทาน (The customer's customer, The ultimate customer, The end user) นอกจากนี้ตามคำนิยามของ The Supply Chain Council (2005) โซ่อุปทานประกอบด้วยกิจกรรมพื้นฐาน 5 อย่างคือ Plan, Source, Make / Assemble, Deliver / Customer, Return ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดการอุปสงค์และอุปทาน (Plan) และจัดหาแหล่งวัตถุดิบ (Source) การผลิตการบริหารจัดการคลังสินค้าและสินค้าคงเหลือ (Make / Assemble) การรับคำสั่งซื้อ การกระจายและจัดส่งสินค้าให้ถึงลูกค้า (Deliver / Customer) และการจัดการเกี่ยวกับการส่งคืนสินค้าด้วย (Return)

⁷ Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics ISSN: 1355-5855 Year: 2005 Volume: 17 Issue: 1 Page: 61

⁸ www.supply-chain.org

ดังนั้นการจัดการโซ่อุปทานจึงเป็นแนวคิดทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโซ่อุปทาน เพื่อให้มีโครงสร้างและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตามค่านิยมของการจัดการโซ่อุปทานได้ รวบรวมไว้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 2 : ค่านิยมของการจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain Management; SCM)

Ellram and Cooper (1993) ⁹	SCM is an integrating philosophy to manage the total flow of a distribution channel from supplier to ultimate customer.
Mentzer et al. (2000) ¹⁰	SCM is the management of close interfirm relationships, and that understanding partnering is important in developing successful retail supply chain relationships.
Min and Mentzer (2000) ¹¹	SCM has been conceptualized with two different components – an integrative business philosophy and implementation actions – to manage the flow of a distribution channel from the supplier to the ultimate user.
Stock and Lambert (2001) ¹²	SCM: the integration of key business processes from end user through original suppliers that provide products, services, and information that add value for customers and other stakeholders.
Lummus et al. (2001) ¹³	SCM includes the logistics flows, the customer order management, the production processes, and the information flows necessary to monitor all the activities at the supply chain nodes.
Council of Supply Chain Management Professionals	Supply Chain Management (SCM) as defined by the Council of Supply Chain Management Professionals (CSCMP): “Supply Chain

⁹ "The relationship between supply chain management and Keiretsu", *The International Journal of Logistics Management*, Vol. 4 No.1, pp.1-12.

¹⁰ "The role of marketing in supply chain management", *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, Vol. 30 No.9, pp.765-87.

¹¹ "The nature of interfirm partnering in supply chain management", *Journal of Retailing*, Vol. 76 No.4, pp.549-68.

¹² Strategic Logistics Management, McGraw-Hill Higher Education; 4 edition

¹³ The relationship of logistics to supply chain management: developing a common industry definition. *Industrial Management and Data Systems* 101(8): 426-432 (2001)

ตารางที่ 2 : คำนิยามของการจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain Management; SCM)

(CSCMP) (2005) ¹⁴	Management encompasses the planning and management of all activities involved in sourcing and procurement, conversion, and all logistics management activities. Importantly, it also includes coordination and collaboration with channel partners, which can be suppliers, intermediaries, third-party service providers, and customers. In essence, supply chain management integrates supply and demand management within and across companies. Supply Chain Management is an integrating function with primary responsibility for linking major business functions and business processes within and across companies into a cohesive and high-performing business model. It includes all of the logistics management activities noted above, as well as manufacturing operations, and it drives coordination of processes and activities with and across marketing, sales, product design, finance and information technology.”
------------------------------	--

จากการทบทวนวรรณกรรมและจากตารางคำนิยามของการจัดการโซ่อุปทานข้างต้น Ellram and Cooper(1993) มองว่าการจัดการโซ่อุปทานเป็นแนวคิดเชิงปรัชญา (Philosophy) ในการบริหารจัดการช่องทางการกระจายสินค้าโดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ ผู้จัดหา (Supplier) ของโซ่อุปทาน ไปจนถึงลูกค้าคนสุดท้ายของโซ่อุปทาน โดยเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจระหว่างบริษัทหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระจายและนำส่งสินค้า บริการ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Lambert et al., (1998) ที่ว่า “The management of multiple relationships across the supply chain is often referred to as SCM” และกับแนวคิดของ Mentzer (2002) ที่กล่าวว่า “Management of the supply chain is essentially management of the relationships and activities among the member organizations. These relationships range from single transactions to complex interdependent relationships” โดยจะเห็นได้ว่าการจัดการโซ่อุปทานมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตอบสนอง

¹⁴ www.cscmp.org

ความต้องการของผู้บริโภคซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของการจัดการโซ่อุปทาน (Mentzer et al., 2000; Min and Mentzer, 2000)

กล่าวโดยสรุปในมุมมองของงานวิจัยนี้ โซ่อุปทาน คือ กลุ่มของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในองค์กร และกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างองค์กร เพื่อนำส่งสินค้า บริการ และข้อมูลข่าวสาร โดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ผู้จัดหาคนแรกสุดของโซ่อุปทาน (Supplier's supplier) จนถึงผู้บริโภคคนสุดท้ายของโซ่อุปทาน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมพื้นฐาน 5 อย่างคือ Plan, Source, Make / Assemble, Deliver / Customer, Return และการจัดการโซ่อุปทานคือ การบริหารจัดการความสัมพันธ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในหน่วยธุรกิจเองและระหว่างหน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกันให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั้งโซ่อุปทานและการจัดการโซ่อุปทานมีวัตถุประสงค์ในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยการนำส่งสินค้า บริการ และข้อมูลให้ไปถึงมือลูกค้าเพื่อสร้างความพอใจให้กับลูกค้านั่นเอง

กิจกรรมหนึ่งที่สำคัญของช่องทางการตลาดและการจัดการโซ่อุปทาน คือ การเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการ รวมถึงการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ซึ่งกิจกรรมในส่วนนี้ถือเป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่จะทำให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า ทั้งนี้ กลุ่มขององค์กรต่างๆ ที่ดูแลและรับผิดชอบกิจกรรมในส่วนนี้เรียกว่า “ช่องทางโลจิสติกส์”

2.3 การจัดการโลจิสติกส์ (Logistics Management)

ที่จริงแล้วแนวความคิดของโลจิสติกส์มีมานานแล้วตั้งแต่อดีตกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการทหารซึ่งโลจิสติกส์จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ที่สนับสนุนการรบ เริ่มตั้งแต่ประมาณ 500 ปีก่อนพุทธกาล Sun Wu ในหนังสือชื่อ “the art of war (ตำราพิชัยสงคราม)” ได้มีการกล่าวอ้างถึงกิจกรรมด้านโลจิสติกส์และความสัมพันธ์ระหว่างโลจิสติกส์กับการวางกลยุทธ์และยุทธวิธีในการรบ หลังจากนั้น Alexander the Great กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งราชอาณาจักรกรีกได้มีการนำระบบโลจิสติกส์มาประยุกต์ใช้จริงเพื่อสนับสนุนกำลังพลในการรบ โดยการสร้างสถานีเก็บเสบียงอาหารสำหรับทหารและสัตว์ ซึ่งจะสร้างไว้ทุกๆ 30 กิโลเมตรจากตัวเมืองไปจนถึงแนวชายแดน เพื่อให้ทหารไม่จำเป็นต้องแบกสัมภาระมากเกินไปและเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการขาดแคลนเสบียงอาหารระหว่างการเดินทาง เช่นเดียวกับ Napoleon Bonaparte จักรพรรดิฝรั่งเศสซึ่งให้ความสำคัญกับโลจิสติกส์ นโปเลียนเองนั้นได้มีการวางแผนเกี่ยวกับการขนส่งกำลังและเสบียงอาหารเพื่อให้สามารถเคลื่อนทัพได้รวดเร็วกว่าศัตรู

แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งนโปเลียนและฮิตเลอร์ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ได้เรียนรู้บทเรียนที่สำคัญของระบบโลจิสติกส์ว่า ยิ่งสายการส่งเสบียงยาวมากขึ้นเท่าไร โอกาสที่จะเกิดความยุ่งยากก็จะมีเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสองได้พยายามรุกรานประเทศรัสเซียหลายครั้งหลายครา แต่ก็ต้องประสบกับความล้มเหลวจากสภาวะการขาดแคลนเสบียงอาหารในฤดูหนาวเนื่องมาจากการขนส่งนั้นทำได้

ยากลำบาก ซึ่งตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างเพียงบางส่วนของการใช้ระบบโลจิสติกส์ทางการทหารเท่านั้น แต่ก็เป็นที่น่าแปลกใจว่าแนวคิดโลจิสติกส์เพิ่งจะได้รับความสนใจอย่างจริงจังในโลกของธุรกิจอาจจะเป็นเพราะเราสามารถที่จะเปรียบเทียบการทำธุรกิจได้กับการทำสงครามก็ว่าได้

2.3.1 ความหมายของการจัดการโลจิสติกส์

โลจิสติกส์ได้เริ่มถูกกล่าวถึงและเผยแพร่ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา แต่หากกล่าวถึงคำนิยามก็ยังคงเป็นสิ่งที่ยังสับสนกันอยู่ว่า โลจิสติกส์มีความหมายว่าอย่างไรหรือเกี่ยวข้องกับศาสตร์ประเภทใด ได้มีการเรียกโลจิสติกส์หลากหลายชื่อ อาทิ Business Logistics, Channel management, Distribution, Industrial Logistics, Logistics management, Materials management, Physical distribution, Quick-response systems, Supply chain management และ Supply management เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเรียกว่าอะไรก็ตามก็มีความหมายถึงการไหลของสินค้าหรือวัตถุดิบจากจุดเริ่มต้นหรือจุดกำเนิดไปยังจุดที่มีการบริโภค และในบางครั้งก็ไปถึงยังจุดทำลาย (Stock and Lambert, 1998) ซึ่งก็ได้มีการให้คำจำกัดความของคำว่าโลจิสติกส์ตามหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 : คำจำกัดความ โลจิสติกส์¹⁵

	คำจำกัดความ	คำแปล
Inventory	Management of materials in motion and at rest	การบริหารวัตถุดิบที่ต้องมีการเคลื่อนย้าย
Customer	Getting the right product, to the right customer, in the right quantity, in the right condition, at the right place, at the right time, and at the right cost (called the “seven Rs of Logistics”)	การส่งสินค้าที่ถูกต้องให้แก่ลูกค้า ในจำนวนและสภาพที่ถูกต้อง โดยไม่เกิดความเสียหาย โดยจะต้องนำส่งให้ถูกสถานที่และตรงเวลา และต้องคำนึงถึงต้นทุนที่เหมาะสมที่สุด โดยถูกเรียกว่า 7 อาร์ สำหรับโลจิสติกส์
Dictionary (Webster)	The branch of military science having to do with procuring, maintaining, and transporting material, personnel, and facilities	เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งด้านการทหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดหา การบำรุงรักษากองกำลัง การเคลื่อนย้ายขนถ่าย การให้สวัสดิการแก่บุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

¹⁵ Adapted from Stephen H. Russell, “A General Theory of Logistics Practices,” *Air Force Journal of Logistics* 24, no. 4 (2000): 15.

	คำจำกัดความ	คำแปล
International Society of Logistics	The art and science of management, engineering, and technical activities concerned with requirements, design, and supplying and maintaining resources to support objectives, plans, and operations	ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการวิศวกรรม และกิจกรรมทางเทคนิคที่ตระหนักถึงความต้องการ การออกแบบ การจัดหาและบำรุงรักษาทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ในการสนับสนุนการกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนและการปฏิบัติการ
Utility/Value (ILT definition)	Providing time and place utility/value of materials and products in support to organization objectives	การจัดสรรเวลาและสถานที่เพื่อใช้ในการสร้างสินค้าให้เกิดมูลค่าขึ้นมา เพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ขององค์กร
Council of Logistics Management (1998)	That part of the supply chain process that plans, implements, and controls the efficient, effective flow and storage of goods, services, and related information from point of origin to point of consumption in order to meet customer requirements	ส่วนหนึ่งของระบบโซ่อุปทานที่มีกระบวนการในการวางแผน การนำเสนอ และการควบคุมการไหลที่มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล และการเก็บรักษาสินค้าหรือบริการที่เชื่อมโยงข้อมูลตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดของการบริโภค เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า
Component support	Supply management for the plant (inbound Logistics) and distribution management for the firm's customer (outbound Logistics)	การบริหารจัดการเสบียงสำหรับโรงงาน/กระบวนการผลิต (ขาเข้า) และการจัดการด้านการกระจายสินค้าไปยังบริษัทของลูกค้า(ขาออก)
Functional management	Materials requirement determination, purchasing, transportation, inventory management, warehousing, materials handling, industrial packaging, facility location analysis, distribution, return goods handling, information management, customer service, and all other activities concerned with supporting the internal	การจัดหาวัตถุดิบ การสั่งซื้อ การขนส่ง การจัดการสินค้าคงคลัง การบริหารคลังสินค้า การเคลื่อนย้ายสินค้า การบรรจุหีบห่อ การวิเคราะห์ที่ตั้งโรงงาน การกระจายสินค้า การส่งสินค้ากลับคืน การจัดการข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมอื่นๆ โดยให้ความสำคัญกับการสนับสนุนลูกค้าภายในหรือส่วนของการผลิต และ

	คำจำกัดความ	คำแปล
	customer (manufacturing) with materials and the external customer (retail stores) with product	ลูกค้าภายนอก ซึ่งก็คือร้านค้าต่างๆ
Common culture	Handling the details of an activity	

2.3.2 ความสำคัญของโลจิสติกส์ต่อธุรกิจ

ในปัจจุบัน การจัดการโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพได้ถูกรับรู้ว่าเป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจทั้งในแง่ของผลกำไรและความสามารถทางการแข่งขันของบริษัท ในช่วงปลายปี 1980 ถึง 1990 การบริการลูกค้าถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่หลายองค์กรให้ความสำคัญมาก โดยยึดหลักด้านการตลาดเป็นหลักที่ว่าจะต้องให้ความสำคัญกับลูกค้า

โลจิสติกส์ถือได้ว่าเป็นการสร้างมูลค่า (value) ซึ่งเป็นมูลค่าที่มอบให้แก่ลูกค้าและผู้จำหน่ายวัตถุดิบของบริษัท และรวมถึงบุคลากรในบริษัทเองด้วย มูลค่าของโลจิสติกส์ที่กล่าวมานี้สามารถอธิบายผ่านปัจจัยด้าน เวลา (Time) และสถานที่ (place) โดยการที่สินค้าและบริการจะไม่เกิดมูลค่าขึ้นมาเลย หากไม่ได้ถูกส่งมอบให้แก่ลูกค้าเพื่อบริโภคตรงตามเวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ ถ้ากิจกรรมใดไม่สามารถสร้างมูลค่าให้เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นในสัดส่วนที่น้อย ก็จะต้องทำการพิจารณาว่าควรที่มีกิจกรรมนั้นๆ คงไว้ต่อไปหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม มูลค่าจะเกิดขึ้นมาก็ต่อเมื่อลูกค้ามีความยินดีที่จะจ่ายเงินสำหรับสินค้าหรือบริการ ด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้เองที่ทำให้โลจิสติกส์มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้แก่ตัวสินค้าและบริการ

ในปีที่ผ่านมา ได้มีการศึกษาถึงต้นทุนด้านโลจิสติกส์ที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและองค์กรต่างๆ ดังเช่น International Monetary Fund (IMF) ได้กล่าวว่าต้นทุนโลจิสติกส์โดยเฉลี่ยจะคิดเป็น 12 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก Robert Delaney (2001) ได้ทำการศึกษาหาต้นทุนโลจิสติกส์มากกว่า 20 ปี และได้ประมาณการว่าต้นทุนโลจิสติกส์นั้นจะอยู่ที่ประมาณร้อยละ 10.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ หรือประมาณ 1,126 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งสำหรับบริษัททั่วไปแล้วจะคิดเป็นร้อยละ 4 – 30 ของยอดขาย ผลจากการสำรวจในปี ค.ศ. 1996¹⁶ พบว่า

¹⁶ Herbert W. Davis and William H. Drumm, "Logistics Costs and Customer Service Levels 1996," *Annual Conference Proceeding* (Orlando, Fla.: Council of Logistics Management, 1996): 221.

<i>Category</i>	<i>Percent of Sales</i>	<i>US \$ per cwt</i>
Transportation	2.88 %	\$ 19.13
Warehousing	2.09	21.94
Customer services/ Order processing	0.55	6.58
Administration	0.40	3.32
Inventory carrying cost @ 18%	2.32	32.27
Total distribution cost	8.01 %	\$ 80.27

ซึ่งจะเห็นได้ว่าต้นทุนการกระจายสินค้าในประเทศสหรัฐฯ มีสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 8 จากยอดขาย โดยที่ยังไม่รวมต้นทุนการจัดเก็บสินค้าคงคลัง ซึ่งถ้าหากนำมารวมด้วยแล้วจะอยู่ที่ประมาณร้อยละ 10.5 ของยอดขาย

โลจิสติกส์นั้นได้มีการกล่าวถึงมานานแล้ว แต่ใช้ชื่อที่แตกต่างออกไป อาทิ

- โลจิสติกส์เพื่อธุรกิจ (Business Logistics)
- การจัดการช่องทางการจัดจำหน่าย (Channel Management)
- การกระจายสินค้า (Distribution)
- โลจิสติกส์เพื่ออุตสาหกรรม (Industrial Logistics)
- การจัดการวัสดุ (Materials Management)
- การกระจายสินค้า (Physical Distribution)
- ระบบการตอบสนองที่รวดเร็ว (Quick-response Systems)
- การบริหารจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain Management)
- การจัดการวัตถุดิบ (Supply Management) และ
- การจัดการโลจิสติกส์ (Logistics Management) เป็นต้น

ความหมายของคำต่างๆ เหล่านี้ในภาพโดยรวมแล้ว ก็คือ การบริหารกระบวนการไหล (Flow) ของสินค้าหรือวัตถุดิบจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดที่มีการบริโภคสินค้าหรือบริการนั้น และในบางกรณีก็อาจจะไปถึงยังจุดที่มีการทำลายสินค้า The Council of Logistics Management (CLM) ซึ่งเป็นองค์กรทางวิชาชีพทางด้านโลจิสติกส์ของสหรัฐอเมริกาได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “Logistics Management is that part of Supply Chain Management that plans, implements, and controls the efficient, effective forward and

reverses flow and storage of goods, services and related information between the point of origin and the point of consumption in order to meet customers' requirements.”¹⁷

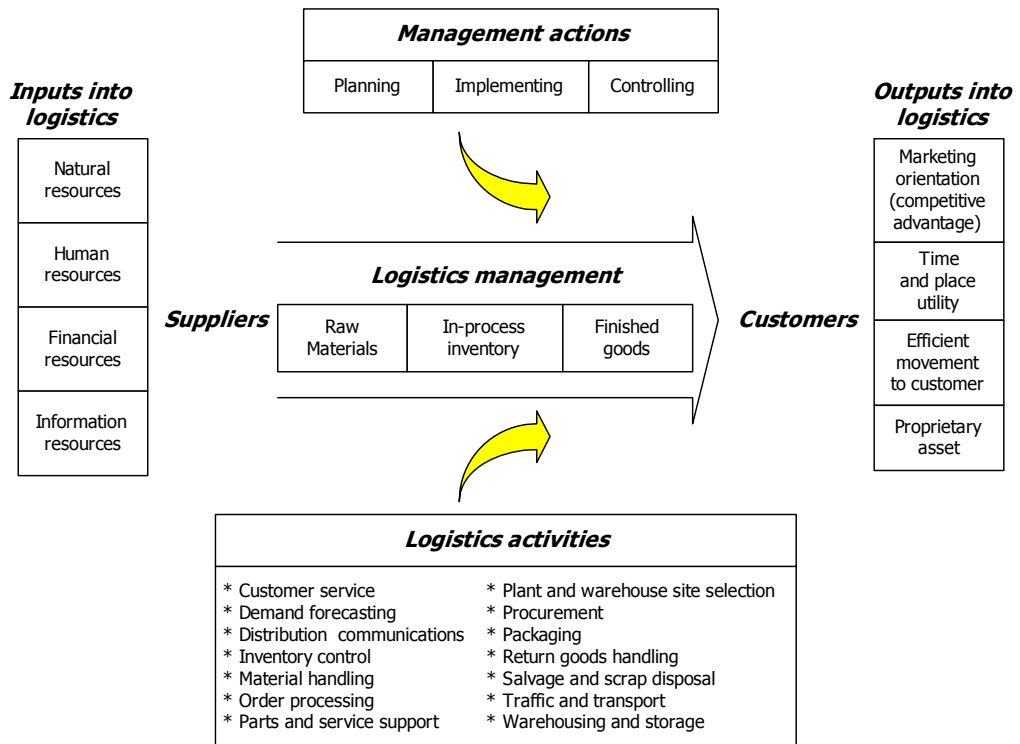
หรือแปลความหมายได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของระบบโซ่อุปทานที่มีกระบวนการในการวางแผน การนำเสนอ และการควบคุมการไหลที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล และการเก็บรักษาสินค้าหรือบริการที่เชื่อมโยงข้อมูลตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดของการบริโภค เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า และจากคำจำกัดความนี้จะเห็นได้ว่า CLM ได้อธิบายความหมายของโลจิสติกส์รวมความถึง กระบวนการเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการทั้งภาคการผลิตและภาคการบริการ

ในส่วนของภาคการบริการนั้นก็ ได้แก่ ส่วนงานภาครัฐ โรงพยาบาล ผู้ให้บริการขนส่ง ธนาคาร การค้าส่งและค้าปลีก¹⁸ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงการจัดการจัดการขั้นสุดท้ายหรือการทำลาย การแปรสภาพหรือการนำสินค้ากลับมาใช้ใหม่ เนื่องจากโลจิสติกส์มีขอบข่ายที่กว้างขึ้น เช่น การกำจัดหีบห่อ วัสดุคืบเมื่อส่งสินค้าไปยังจุดหมายปลายทางแล้ว และการกำจัดอุปกรณ์เก่าที่ไม่ใช่แล้ว เป็นต้น โลจิสติกส์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะกับกระบวนการผลิตเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องไปยังทุกกิจการ เช่น ภาครัฐบาล สถาบันต่างๆ อาทิ สถาบันการศึกษา องค์กรด้านการบริการ เป็นต้น

¹⁷ Definition provided in, What's It All About? (Oak Brook, IL: Council of Logistics Management, 1998).

¹⁸ Peter A. Smith, Logistics in Service Industries, (Oak Brook, IL: Council of Logistics Management, 1991), p. xvii.

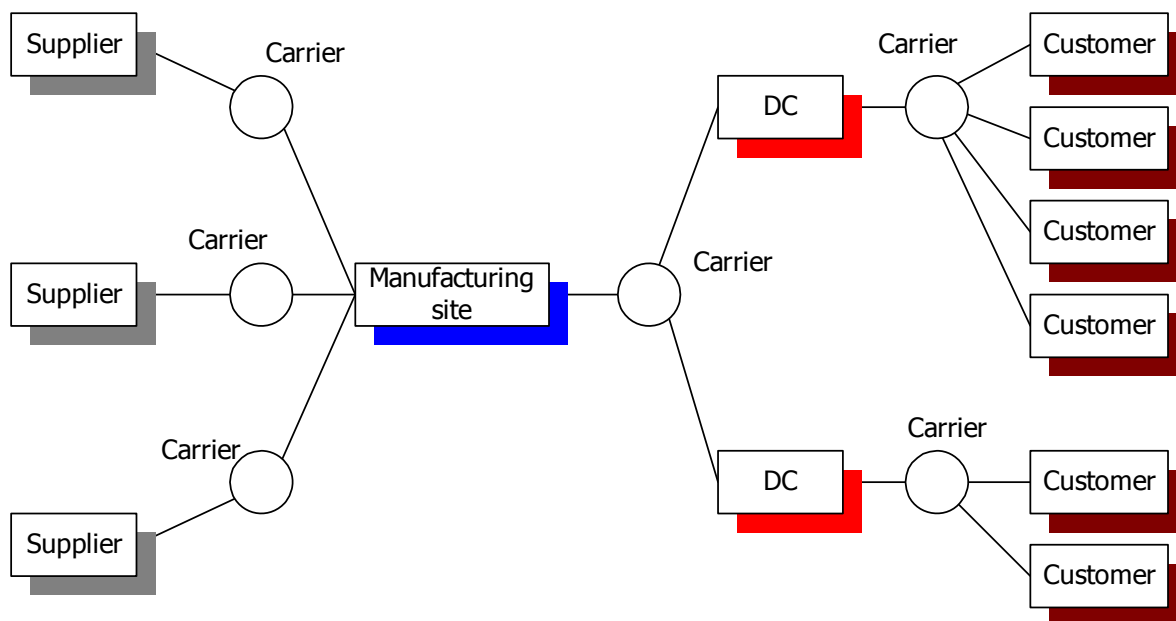
รูปที่ 4 : องค์ประกอบของการจัดการโลจิสติกส์¹⁹

กิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลายภายใต้การจัดการโลจิสติกส์ จากรูปที่ 4 ได้แสดงให้เห็นว่า โลจิสติกส์นั้นเริ่มต้นที่การมีทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ การเงิน และสารสนเทศเป็นข้อมูล โดยผู้ขายหรือผู้จัดส่งจะเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบ หลังจากนั้นก็จะเข้ามาสู่ระบบการจัดการตั้งแต่กระบวนการจัดหาวัตถุดิบ การปฏิบัติการผลิตจนถึงสิ้นสุดเป็นสินค้าสำเร็จรูป ผู้บริหารจะเป็นผู้เตรียมกรอบการปฏิบัติงาน โลจิสติกส์ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ และการควบคุมผล ซึ่งผลที่จะได้รับก็คือ การสร้างความได้เปรียบให้กับตัวสินค้าและบริการ ทั้งในรูปแบบของระยะเวลาการส่งมอบ การจัดส่งที่มีประสิทธิภาพจนถึงมือลูกค้า

ภาพรวมแนวความคิดเชิงระบบ เป็นแนวคิดสำคัญทางด้าน โลจิสติกส์ เนื่องจากในตัวของมันเองก็เป็นระบบอยู่แล้วในรูปแบบของเครือข่าย หรือ Network Management ของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กันด้วยจุดมุ่งหมายที่จะจัดกระบวนการไหลของทั้งข้อมูลและของตัวสินค้าภายในช่องทางโลจิสติกส์ (ดูรูปที่ 5) ตัวอย่างนี้ได้แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายของความสัมพันธ์อย่างง่ายที่โลจิสติกส์ได้เข้ามามีส่วนในการจัดการช่องทางการกระจายสินค้า

¹⁹ Douglas M. Lambert, James R. Stock, and Lisa M. Ellram, *Fundamental of Logistics Management*, McGRAW-HILL INTERNATIONAL EDITIONS, 1998, p.5.

รูปที่ 5 : เครือข่ายช่องทางการกระจายสินค้า²⁰

ภาพรวมแนวความคิดเชิงระบบนี้เป็นตัวอย่างที่ง่ายและได้ผลในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกันของกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการไหลของสินค้า ซึ่งภาพรวมของแนวความคิดเชิงระบบจะแสดงให้เห็นว่า ทุกๆ หน้าที่และกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกันนั้นต้องมีการทำความเข้าใจว่าแต่ละกิจกรรมนั้นส่งผลกระทบและได้รับผลกระทบอะไรบ้างจากกิจกรรมอื่นๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เพราะหากมองเพียงแค่กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเท่านั้นแล้วก็จะไม่มีวันเข้าใจภาพรวมและผลกระทบว่าจะเกิดอะไรบ้าง ทั้งนี้เพราะผลกระทบของกระบวนการทั้งหมดจะส่งผลมากกว่าผลกระทบของเพียงกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเท่านั้น เช่น เมื่อต้องการที่จะเก็บสินค้าคงคลังในปริมาณที่สูงขึ้นเพื่อที่จะเพิ่มระดับการตอบสนองความต้องการของลูกค้าและสร้างความพึงพอใจ จะส่งผลทำให้ต้นทุนการจัดเก็บสินค้าเพิ่มสูงขึ้นและโอกาสที่สินค้าจะล้าสมัยก็มีสูงขึ้นตามไปด้วย ปัจจัยที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้จะต้องถูกขจัดทิ้งไปด้วยปัจจัยที่จะอำนวยความสะดวกก่อนที่จะทำการตัดสินใจกำหนดปริมาณของสินค้าคงคลัง หากกิจการไม่พิจารณาผลกระทบต่างๆ เหล่านี้ก่อนทำการตัดสินใจในระบบที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เช่น ในระดับกิจการหรือช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งต้องมีการปรับปรุงส่วนย่อยทุกส่วนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งหมายความว่า เมื่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในระบบสามารถดำเนินการได้ดี ความสัมพันธ์จากผลลัพธ์ที่ได้จากทั้งระบบมักจะอยู่ในระดับต่ำ

²⁰ Douglas M. Lambert, James R. Stock, and Lisa M. Ellram, *Fundamental of Logistics Management*, McGRAW-HILL INTERNATIONAL EDITIONS, 1998, p.8.

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องของโอกาสในการปรับปรุงการดำเนินงาน และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโอกาสดังกล่าว จึงต้องมองระบบโดยภาพรวม

และเมื่อกิจการปรับปรุงการให้บริการ โดยที่ยังไม่มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของช่องทางการจัดไหลทั้งหมดกับการตัดสินใจด้าน โลจิสติกส์ ปริมาณสินค้าคงคลังที่มีมากเกินไปจะเกิดขึ้น ณ จุดหนึ่งของโซ่อุปทาน ซึ่งส่วนเกิดนี้จะทำให้ต้นทุนการดำเนินงานเพิ่มสูงขึ้นตลอดช่องทางของโซ่อุปทาน ถึงแม้ว่าปริมาณสินค้าคงคลังดังกล่าวนี้ จะเป็นตัวกันชน (Buffer Stock) เพื่อป้องกันความไม่แน่นอนที่เกิดจากช่องทางอื่น อย่างไรก็ตามระบบรวมทั้งหมดก็จะมีประสิทธิภาพที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็นอยู่ดี

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่าง เครือข่ายวิสาหกิจ โซ่อุปทาน และโลจิสติกส์

2.4.1 เครือข่ายวิสาหกิจ

คือ กลุ่มของธุรกิจ และสถาบันที่เกี่ยวข้องมารวมตัวกันดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (Geographical Proximity) มีความร่วมมือ เกื้อหนุน เชื่อมโยงและเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร (Community & Complementarily) ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยความเชื่อมโยงในแนวตั้ง (Vertical Linkages) เป็นความเชื่อมโยงของผู้ประกอบการธุรกิจ ตั้งแต่ธุรกิจต้นน้ำ และความเชื่อมโยงแนวนอน (Horizontal Linkages) เป็นความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนต่างๆ รวมทั้ง ธุรกิจให้บริการ สมาคมการค้า สถาบันการศึกษาและฝึกอบรม สถาบันวิจัยและพัฒนา ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันคือ การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน

2.4.2 โซ่อุปทาน

- Supply Chain Management encompasses the planning and management of all activities involved in sourcing and procurement, conversion, and all Logistics Management activities.
- Importantly, it also includes **coordination** and **collaboration** with channel partners, which can be suppliers, intermediaries, third-party service providers, and customers.
- In essence, Supply Chain Management integrates supply and demand management within and across companies.

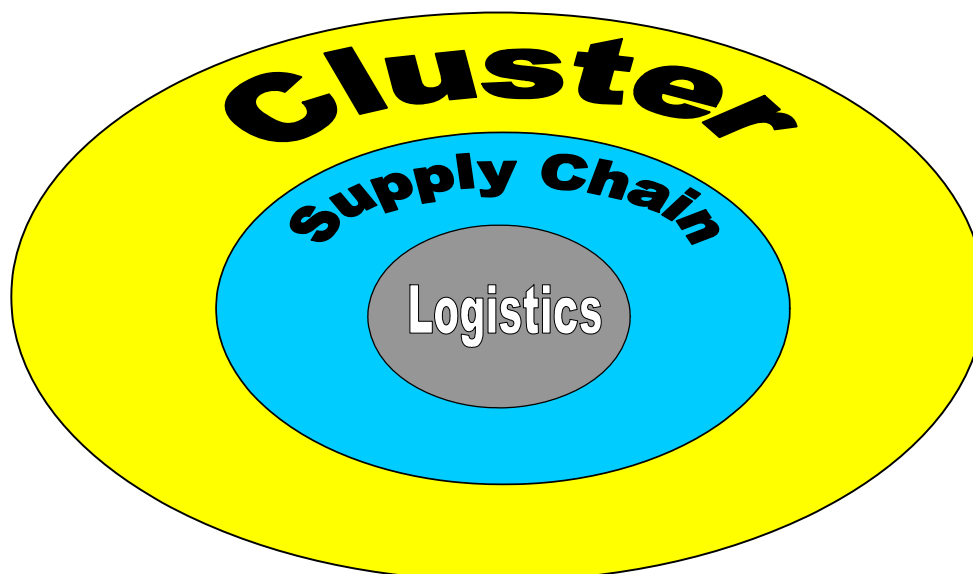
2.4.3 โลจิสติกส์

การจัดการโลจิสติกส์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการโซ่อุปทาน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการวางแผน การดำเนินการ และการควบคุมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเคลื่อนย้ายสินค้า

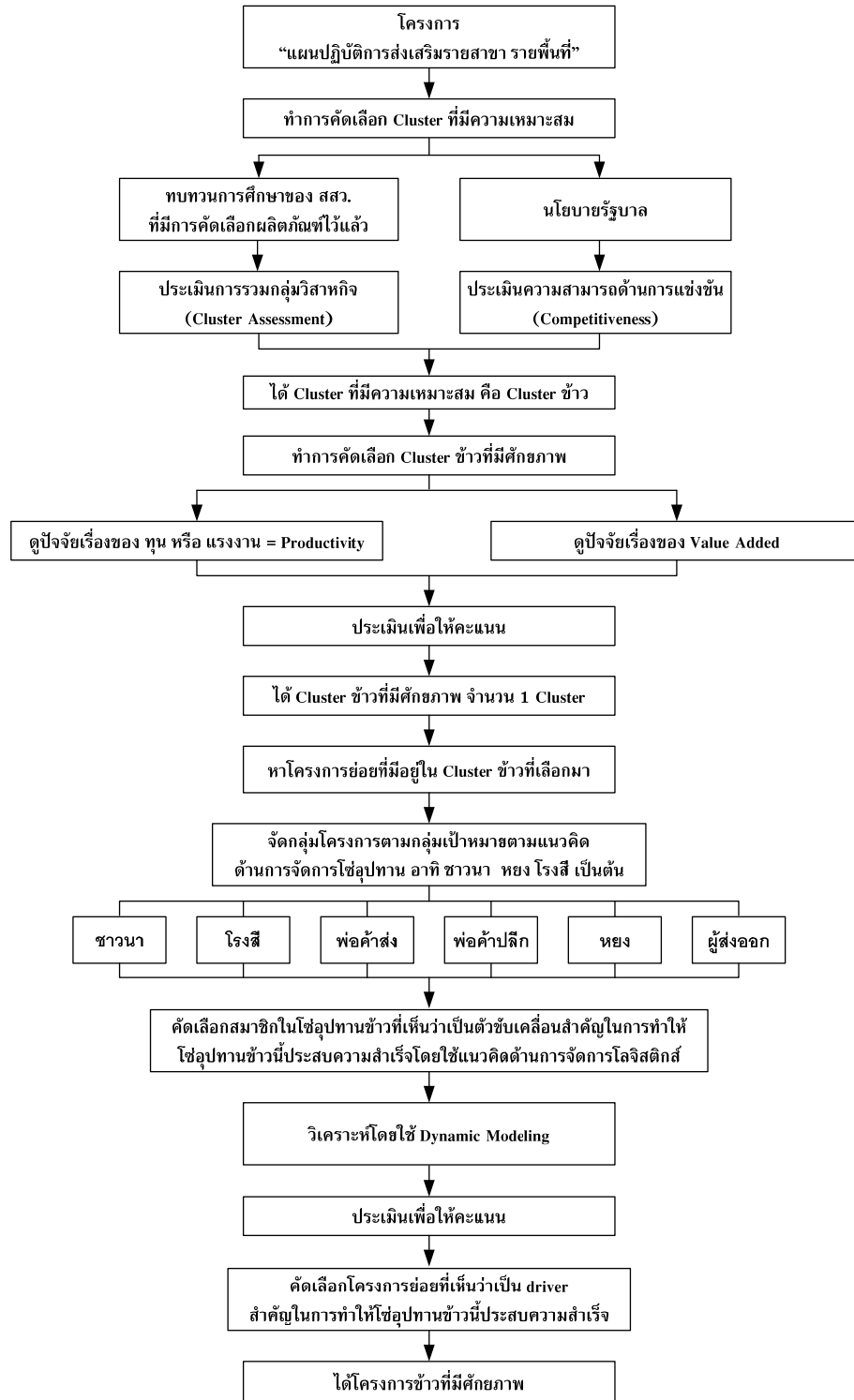
บริการ และข้อมูลต่างๆ ทั้งไปและย้อนกลับระหว่างจุดกำเนิดและจุดที่บริโภค โดยมีเป้าหมายที่จะตอบสนองความต้องการของลูกค้า

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทั้งเครือข่ายวิสาหกิจ การจัดการโซ่อุปทาน และการจัดการโลจิสติกส์ มีความสัมพันธ์กัน โดยการจัดการโลจิสติกส์ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการโซ่อุปทานที่ได้จากค่านิยม และเมื่อนำโซ่อุปทานหลายๆ กลุ่มมารวมกันก็จะรวมกันเป็นวิสาหกิจขึ้นมา ดังแสดงในรูปด้านล่าง

บทที่ 3 กรอบการศึกษา

3.1 กรอบการศึกษา

ที่มา : Adapted from Mentzer & Kahn (1995)

3.2 ขั้นตอนการศึกษา

3.2.1 ประเภทของข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ การเก็บรวบรวมจะประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

- (1) ข้อมูลปฐมภูมิจะเป็นข้อมูลที่เก็บจากแหล่งที่มาของข้อมูล ไม่ได้คัดลอกหรือหยิบยกมาจากบุคคลอื่น หรือหน่วยงานอื่นที่ได้มีการจัดเก็บไว้ก่อน โดยในการเก็บข้อมูลจากการสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตหรือการทดลองขึ้นเอง ซึ่งข้อมูลที่ได้มาเป็นข้อมูลดิบยังไม่อยู่ในรูปที่พร้อมนำไปใช้ได้แต่จะต้องประมวลผลให้อยู่ในรูปที่สามารถนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาต่อไป
- (2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นแหล่งข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากเอกสารหรือถ่ายทอดมาจากแหล่งปฐมภูมิ เช่น ข้อมูลเพื่อการส่งออกจากกรมศุลกากร ดังนั้น การนำจำนวน โรงงานอุตสาหกรรมของกรมโรงงานอุตสาหกรรม ผลผลิตทางการเกษตรจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เป็นต้น

3.2.2 วิธีการเก็บข้อมูล

สำหรับวิธีการศึกษานั้น จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาหาวิสาหกิจที่มีศักยภาพมา 1 Cluster โดยใช้หลักการทบทวนวรรณกรรมจากผลการศึกษาโครงการ “แผนปฏิบัติการส่งเสริมรายสาขา/รายพื้นที่” ที่ทาง สสว. ได้ศึกษาไว้เบื้องต้นแล้วว่ามีคลัสเตอร์อยู่ทั้งสิ้น 66 คลัสเตอร์ ทั้งในเรื่องของตัวแบบ Diamond Model, การกำหนดแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจและปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Cluster Development Path and Key Success Factors), การประเมินสถานะการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster Assessment), การกำหนดระดับศักยภาพของเครือข่ายวิสาหกิจ (Degree of Cluster Strength and Potential) ควบคู่ไปกับการพิจารณา นโยบายของภาครัฐ ๆ เกี่ยวกับการประเมินความสามารถทางการแข่งขัน (Competitiveness) อาทิ ยุทธศาสตร์เพื่อการแข่งขันของเศรษฐกิจไทยภายใต้สถานการณ์ใหม่ของเศรษฐกิจโลก โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สิงหาคม 2545), Supporting Sustainable Development in Thailand: A Geographic Clusters Approach โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและ World Bank ธันวาคม)2549(, Competitive Study- Cluster Approach : Competitiveness of Thailand’s Black Tiger Shrimp Industry หรือ Competitive Study- Cluster Approach : Competitiveness of Phuket Tourism (July 2002) เป็นต้น

โดยจากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า คลัสเตอร์ข้าวและคลัสเตอร์ท่องเที่ยว นั้น เป็นคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพที่สุด ดังนั้น ในส่วนที่ 1 นี้จะเป็นการหาเหตุผลสนับสนุนการเลือกคลัสเตอร์ข้าว ซึ่งเป็นคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพและจะนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาหาวิสาหกิจข้าวที่มีศักยภาพมา 1 Cluster โดยจากผลการศึกษาโครงการ “แผนปฏิบัติการส่งเสริมรายสาขา/รายพื้นที่” ที่ทาง สสว. ได้ศึกษาไว้เบื้องต้นแล้วว่า มีคลัสเตอร์ข้าวอยู่ทั้งสิ้น 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือตอนล่างจัดเป็นโครงการ “Rice Hub” ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบน/ล่างจัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ภาคตะวันออกเฉียงเหนือล่างจัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ภาคกลางจัดเป็นโครงการ “ข้าวปลอดภัย” และภาคตะวันตก จัดเป็นโครงการ “ข้าวอินทรีย์” โดยจะทำการประเมินความสามารถของแต่ละวิสาหกิจว่า วิสาหกิจใดที่มีศักยภาพสูงสุด โดยจะใช้เกณฑ์ในการประเมิน 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยเรื่องของศักยภาพการผลิต (Productivity) ที่คำนวณจากทุนและแรงงาน ส่วนอีกปัจจัยจะเป็นเรื่องของมูลค่าเพิ่ม หรือ Value Added ของแต่ละวิสาหกิจข้าว แล้วทำการประเมินโดยการให้คะแนน หากวิสาหกิจใดมีคะแนนมาก หมายความว่าวิสาหกิจนั้นมีศักยภาพที่จะประสบความสำเร็จสูง และจะเป็นวิสาหกิจข้าวที่จะถูกคัดเลือกมาศึกษาต่อไป

ส่วนที่ 3 เมื่อทำการคัดเลือกวิสาหกิจที่มีศักยภาพได้แล้ว ที่ปรึกษาจะดำเนินการศึกษาหาโครงการย่อยที่มีอยู่ภายใต้โครงการวิสาหกิจข้าว นั้น โดยจะทำการจัดกลุ่มโครงการย่อยต่างๆ ที่มีอยู่ตามประเภทของกลุ่มเป้าหมายซึ่งจะนำแนวคิดเรื่องการจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) มาใช้ในการจัดกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวนา กลุ่มโรงสี กลุ่มพ่อค้าส่ง กลุ่มพ่อค้าปลีก กลุ่มหอย และกลุ่มผู้ส่งออก หลังจากนั้น ก็จะทำการคัดเลือกโครงการย่อยที่เป็นตัวขับเคลื่อน (Driver) โครงการวิสาหกิจข้าวที่มีศักยภาพนี้ โดยจะใช้วิธี Dynamic Modeling

เมื่อคัดเลือกโครงการย่อยที่เป็นตัวขับเคลื่อนหลักได้แล้ว ที่ปรึกษานำแนวคิดเรื่องการจัดการโลจิสติกส์ (Logistics Management) มาดำเนินการจัดทำโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจข้าวนำร่อง โดยที่ปรึกษาจะจัดทำกรอบแนวคิดของการประเมินขีดความสามารถในการแข่งขันของเครือข่ายวิสาหกิจ และจะนำผลที่ได้มาจัดเป็น Matrix เพื่อที่จะจัดรูปแบบหรือกลุ่มของเครือข่ายวิสาหกิจ รวมทั้งทำการสำรวจภาคสนามเครือข่ายวิสาหกิจ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและรายละเอียดของคุณลักษณะและคุณสมบัติของเครือข่ายวิสาหกิจข้าว นอกจากนี้ จะต้องกำหนดผู้ประสานงานเครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster Development Agent: CDA) เพื่อเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจให้มีประสิทธิภาพ และจัดทำรายงานผลการดำเนินการของโครงการต่อไป

3.2.3 กลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) นั้น พบว่าได้มีการจำแนกเครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster) ตามพื้นที่ออกเป็น 10 พื้นที่ โดย 5 ใน 10 ของพื้นที่จะเป็นวิสาหกิจข้าวได้แก่

- ภาคเหนือตอนล่าง จัดเป็นโครงการ “Rice Hub” ประกอบด้วยจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบน/ล่าง จัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ประกอบด้วยจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือล่าง จัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ประกอบด้วยจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ ยโสธร
- ภาคกลาง จัดเป็นโครงการ “ข้าวปลอดภัย” ประกอบด้วยจังหวัดปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี
- ภาคตะวันตก จัดเป็นโครงการ “ข้าวอินทรีย์” ประกอบด้วยจังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี

และในแต่ละพื้นที่จะประกอบไปด้วยหลายๆ โครงการย่อย ซึ่งที่ปรึกษาจะต้องทำการคัดเลือกภูมิภาคของวิสาหกิจข้าวที่มีความเป็นไปได้ในการนำแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ จากนั้นก็จะคัดเลือกโครงการย่อยขึ้นมาหนึ่งโครงการที่มีความน่าจะเป็นมากที่สุดในการนำแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว

4.1 ผลการวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว 5 คลัสเตอร์

จากผลการดำเนินการตามโครงการจัดทำแผนที่เครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster Mapping) ซึ่งมีการดำเนินการแล้วเสร็จในปี 2549 นั้น จากการสำรวจสถานะปัจจุบันและวิเคราะห์ข้อมูลคลัสเตอร์ทั่วประเทศรวมทั้ง การจัดลำดับความสำคัญโดยแบ่งกลุ่มตามศักยภาพ พบว่า ในประเทศไทยมี 152 คลัสเตอร์ที่ผ่านการคัดกรองเบื้องต้น โดยใช้เกณฑ์ 3 ประการ ได้แก่ (1) กรอบพื้นที่ (2) ความเชื่อมโยงและลักษณะการรวมกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เดียวกัน และ (3) วัตถุประสงค์ร่วมกันของผู้ที่เข้ามารวมตัวกัน โดยที่ปรึกษาได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อระบุวิสาหกิจข้าวของประเทศไทย พบว่า จาก 152 คลัสเตอร์มีคลัสเตอร์ข้าวทั้งสิ้น 5 คลัสเตอร์ ซึ่งแยกออกตามภูมิภาคต่างๆ ได้แก่ ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ภาคกลาง และภาคตะวันตก โดยรายละเอียดของคลัสเตอร์ข้าวแต่ละภูมิภาคมีดังนี้

4.1.1 ภาคเหนือตอนล่าง

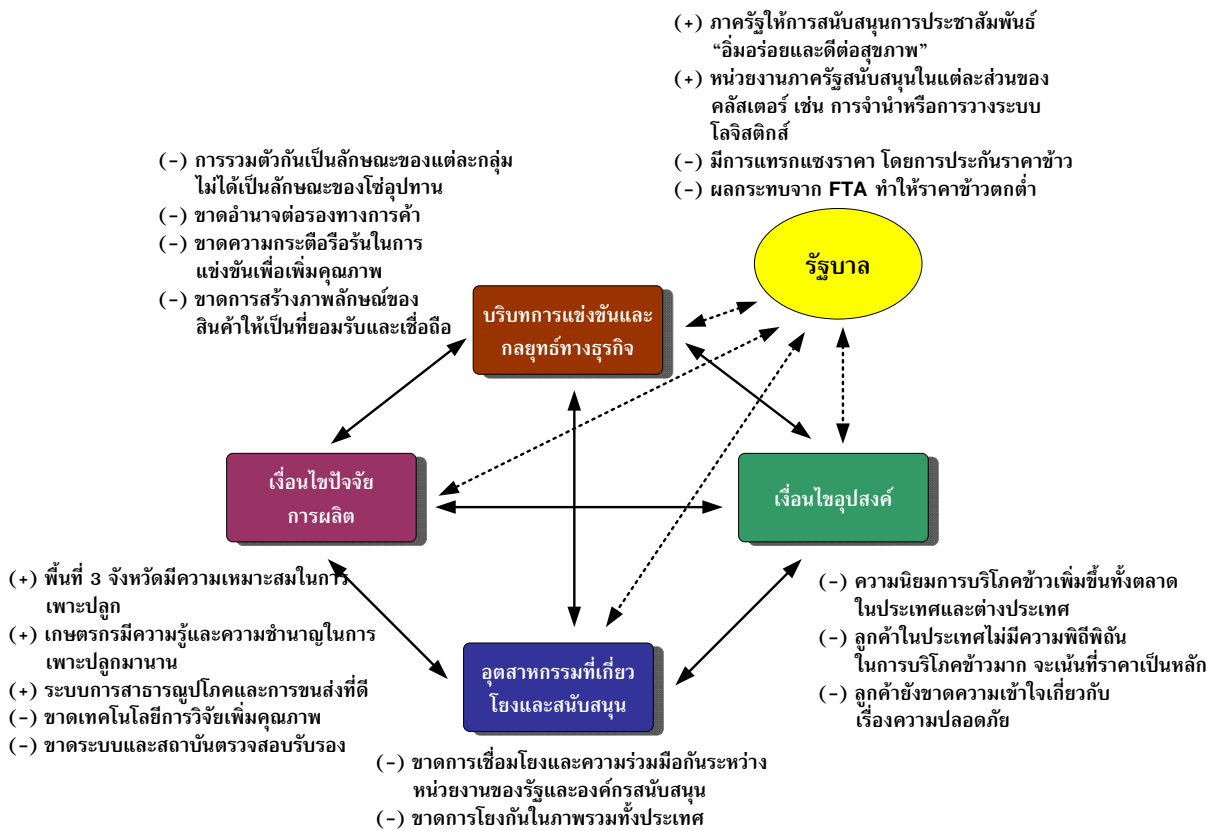
จัดเป็นโครงการ “Rice Hub” ประกอบด้วยจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร)

1) ข้อมูลเบื้องต้นของวิสาหกิจข้าวภาคเหนือตอนล่าง

จากนโยบายของรัฐบาล ในการผลักดันและพัฒนากลุ่ม 4 จังหวัด (กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี) ให้เป็นศูนย์ธุรกิจข้าวชั้นนำของประเทศ (Rice Hub City of Thailand) โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาจัดหาสถานที่เพื่อตั้งกรมการข้าวที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีกิจกรรมอย่างครบวงจร ตั้งแต่การมีศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา และศูนย์วิจัยและพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตลอดจนให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรมเร่งรัดการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว และให้มีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง เกี่ยวกับการโภชนาการด้านสารอาหาร (Nutrition) ของข้าว และเรื่องการพัฒนาระบบขนส่ง (Transportation and Logistics) พร้อมทั้งหาแนวทางการเพิ่มปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อให้มีระดับน้ำที่เหมาะสมกับการขนส่งทางน้ำ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าว จ. นครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลกในระยะยาว

หลักเกณฑ์	นครสวรรค์	พิจิตร	กำแพงเพชร	อุทัยธานี
1. มินิโยบายที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว	เป็นไปตามนโยบาย “เป็นประตูภาคเหนือที่ลงไปสู่ภาคอื่นๆ และเป็น Logistics Hub”	เป็นไปตามนโยบาย “เป็นดินแดนแห่งการผลิต แปรรูป และค้าข้าวชั้นนำของประเทศ (Rice City Estate)”	ไม่เป็นไปตามนโยบาย แต่จะเน้นไปยังการเกษตรทั่วไป “มีการพัฒนาด้านการเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและได้มาตรฐานความปลอดภัยทางอาหาร”	เป็นไปตามนโยบาย “มุ่งเน้นพัฒนาการเกษตรให้มีประสิทธิภาพและเพิ่มมูลค่า โดยเฉพาะเกษตรอินทรีย์และข้าวปลอดภัย”
2. มีโอกาสสูงที่จะประสบความสำเร็จ	สูง เพราะมีท่าเรือและเป็นศูนย์กลางข้าวมีท่าข้าวกำนันทรง	ต่ำ เพราะปริมาณผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอความต้องการของโรงสี และพัฒนาการทางวิชาการเกษตรแผนใหม่หรือเทคโนโลยีแผนใหม่มีการนำมาใช้น้อยซึ่งต้องขึ้นกับธรรมชาติเป็นหลัก ผลผลิตที่ได้จึงไม่แน่นอนควบคุมไม่ได้	ปานกลาง เพราะทางจังหวัดไม่ได้เน้นที่ผลิตภัณฑ์ข้าวเพียงอย่างเดียวเป็นหลัก	ต่ำ เพราะประสบปัญหาหามาตลอดทุกปี โดยเฉพาะน้ำเพื่อการเกษตร
3. เป็นจังหวัดที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ	มีผลกระทบสูง เพราะเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญ 1 ใน 5 ของประเทศ	มีผลกระทบปานกลาง เพราะถึงแม้ว่าจะเป็นแหล่งผลิต แปรรูปและค้าข้าวปลอดภัยจากสารพิษรายใหญ่ของประเทศ แต่จำนวนโรงสีและระดับเทคโนโลยีไม่เพียงพอ	มีผลกระทบปานกลาง เพราะมีการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตภาคการเกษตรให้เป็นระบบการผลิตที่มีผลิตภาพและเป็นไปตามหลักการเกษตรดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP)	มีผลกระทบต่ำ เพราะปริมาณผลผลิตข้าวยังถือว่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับจังหวัดในกลุ่มภูมิภาค

2) ผลวิเคราะห์ห้องสี่ประกอบ 4 ด้าน (Diamond Analysis) ของวิสาหกิจข้าวภาคเหนือตอนล่าง

บทบาทรัฐบาล

- (+) มีนโยบายสนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์โครงการอิมพอร์ตและดีต่อสุขภาพถือเป็นยุทธศาสตร์จังหวัด
- (+) มีหน่วยงานของภาครัฐที่ให้การสนับสนุนในแต่ละส่วนของการดำเนินการค้าปลีก
- (-) มีการแทรกแซงราคา โดยการประกันราคาข้าว ทำให้ราคาไม่เป็นไปตามกลไกการตลาด
- (-) ได้รับผลกระทบจากการเปิดการค้าเสรี ส่งผลให้ราคาข้าวตกต่ำลง

บริบทการแข่งขันและกลยุทธ์ทางธุรกิจ

- (-) ระดับความเข้มข้นของการแข่งขันในคลัสเตอร์ การแข่งขันไม่เข้มข้นมาก เนื่องจากยังคงรักษาประเพณีคือการไม่รีบขาย แต่จะรอจนกว่าราคาดีจึงนำข้าวเปลือกออกมาทยอยขาย เชื่อมั่นในผู้นำ และทำตามกัน
- (-) ขาดอำนาจต่อรองทางการค้า
- (-) ขาดความกระตือรือร้นในการแข่งขันเพื่อเพิ่มคุณภาพ
- (-) ขาดการสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าให้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือ

เงื่อนไขปัจจัยการผลิต

- ทรัพยากรธรรมชาติ
  - (+) พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการเพาะปลูก
- ทรัพยากรบุคคล
  - (+) คลัสเตอร์มีบุคลากรที่มีความรู้ด้านการเกษตรกรรมเป็นอย่างดี
- สาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน
  - (+) มีระบบการขนส่งสินค้าที่ดี
  - (+) มีระบบสาธารณูปโภคที่ดี
- โครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
  - (-) ขาดเทคโนโลยีการวิจัยเพื่อเพิ่มคุณภาพ
  - (-) ขาดระบบและสถาบันตรวจสอบรองรับ

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน

- (-) ขาดการเชื่อมโยงและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและองค์กรสนับสนุน
- (-) ขาดการเชื่อมโยงกันในภาพรวมทั้งประเทศ

เงื่อนไขด้านอุปสงค์

- ขนาดของอุปสงค์
  - (+) ความต้องการบริโภคข้าวมีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้น ขณะที่กำลังการผลิตไม่เพียงพอกับความ ต้องการ นอกจากนี้ ยังมีความต้องการจากต่างประเทศค่อนข้างมาก โดยเฉพาะตลาดใน ประเทศจีน
- ความพึงพอใจของลูกค้า
  - (-) ลูกค้าทั่วไปยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องความปลอดภัย เนื่องจากในหลายจังหวัด เช่น สุรินทร์ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด ยโสธร ต่างก็พยายามทำการตลาดข้าวจังหวัดตนขึ้นมา แต่ยังไม่ได้พัฒนา เรื่องมาตรฐานในการผลิตเท่าที่ควร
  - (-) ลูกค้าในประเทศไม่มีความพึงพอใจในการบริโภคข้าวมากนัก จะให้ความสำคัญกับเรื่องของ ราคาเป็นหลัก

3) สรุปผลการวิเคราะห์วิสาหกิจข้าวภาคเหนือตอนล่าง

จากการวิเคราะห์คลัสเตอร์ข้าวของภาคเหนือตอนล่างโดยวิธี Diamond Analysis พบว่า คลัสเตอร์ ข้าวของภาคเหนือตอนล่างมีการรวมตัวที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควรทั้งในด้านห่วงโซ่อุปทานและหน่วยงาน/

องค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้สินค้าข้าวเป็นสินค้าที่มีโอกาสทางการตลาดสูงและมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากข้าวสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายในการบริโภค คลัสเตอร์ข้าวอยู่ในช่วงของการหาทิศทาง (Seeking Direction) ดังนั้นหากมีการส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาผลิตผลและคุณภาพในระดับที่พอเพียงกับความต้องการในการบริโภคแล้ว ก็จะทำให้คลัสเตอร์ข้าวของภาคเหนือตอนล่างมีความสามารถในการแข่งขันและเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

4.1.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

จัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ประกอบด้วยจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม

1) ข้อมูลเบื้องต้นของวิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือบน

คลัสเตอร์ข้าวหอมมะลิภาคตะวันออกเฉียงเหนือบน เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันตามธรรมชาติที่ตึงตังกันของเกษตรกรอำเภอเกษตรวิสัย โดยในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการก่อตั้งสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย ที่เลขที่ 206 หมู่ 2 ถนนปัทมานนท์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมี คุณบุญเกิด พานนท์ เป็นผู้จัดการสหกรณ์ ปัจจุบัน มีสมาชิกประมาณ 7,000 ครอบครัว จากพื้นที่ 13 ตำบล 169 หมู่บ้าน และมีเงินทุนเรือนหุ้นทุนสำรอง และเงินทุนสะสมอื่นๆ ประมาณ 66 ล้านบาท สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยถือว่าเป็นแกนนำในคลัสเตอร์ ข้าวหอมมะลิอำเภอเกษตรวิสัย โดยสหกรณ์จะเป็นแกนหลักในการจัดหาตลาดและจำหน่ายข้าวเปลือกให้กับเกษตรกร ซึ่งตลาดทั้งหมดจะเป็นตลาดในประเทศ นอกจากนี้ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยเป็นสหกรณ์แรกๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ให้การสนับสนุนเกษตรกรในพื้นที่ เปลี่ยนวิธีการปลูกข้าวจากเดิมที่ใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ให้หันมาเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยใช้มาตรการการจูงใจ เช่น ให้ชำระค่าปุ๋ยอินทรีย์และค่าเมล็ดพันธุ์เมื่อขายข้าวได้แล้ว ขณะนี้มีสมาชิกที่ใช้วิธีเกษตรอินทรีย์จำนวน 300 ครอบครัว จากจำนวนสมาชิกทั้งหมด 7,000 ครอบครัว คาดว่าน่าจะจะสามารถเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ได้ทั้งหมดภายในปี พ.ศ. 2550

ปัจจุบัน สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย ถือได้ว่าเป็นผู้นำในด้านคุณภาพ โดยมีการจดทะเบียนเกษตรกรที่ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์อย่างเป็นระบบ และมีการจำหน่ายเฉพาะข้าวขาวหอมมะลิแท้ ไม่ปลอมปน นอกจากนี้ ยังมีเครื่องยิงข้าวเพื่อตรวจสอบเมล็ดที่ไม่ได้มาตรฐาน ด้วยความเป็นผู้นำในด้านคุณภาพ จึงได้รับงบประมาณจากรัฐบาลเพื่อพัฒนาโรงปรับปรุงข้าว ให้เป็นศูนย์กลางการปรับปรุงเมล็ดข้าวของทุ่งกุลาร้องไห้ในอนาคต

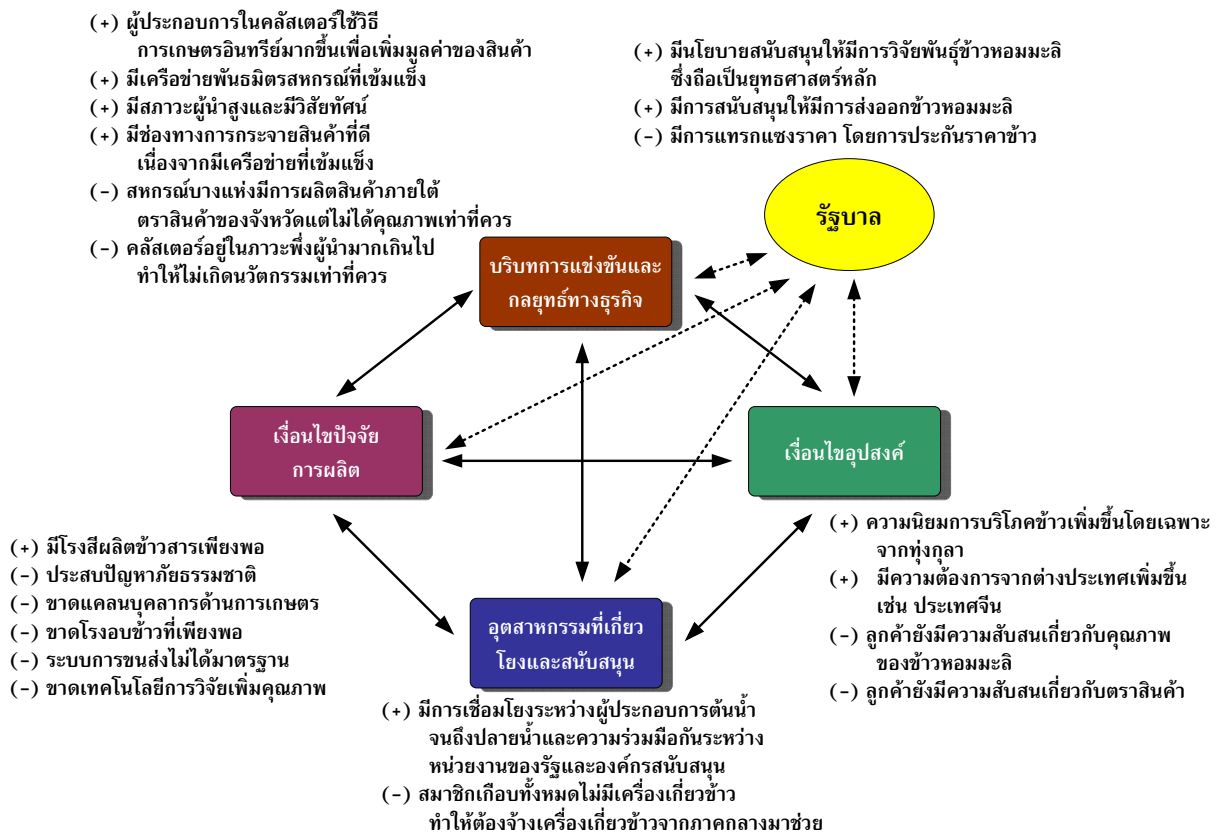
ปัจจุบันในจังหวัดร้อยเอ็ดมีการพัฒนาตราสินค้าข้าวหอมมะลิของจังหวัดขึ้นมาคือ ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ขณะนี้อยู่ระหว่างการประสานความร่วมมือกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร (ขอนแก่น ร้อยเอ็ด มหาสารคาม) เพื่อพัฒนาตราสินค้าร่วมของกลุ่มจังหวัด อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตบางรายไม่สามารถผลิตข้าวหอมมะลิให้มีคุณภาพได้ อันส่งผลต่อภาพพจน์ให้กับคลัสเตอร์ข้าวหอมมะลิอำเภอเกษตรวิสัย ทำให้มีการ

พัฒนาตราสินค้าของตนเองคือ “ตราคนหาบข้าว” ควบคู่กันด้วยเพื่อกระจายความเสี่ยงเรื่องภาพพจน์ และสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องความสับสนของตราสินค้า

สินค้าหลักของคลัสเตอร์ คือข้าวขาวหอมมะลิตราคนหาบข้าวแบบบรรจุถุง 5 กิโลกรัม แบบบรรจุถุง 15 กิโลกรัม และแบบบรรจุกระสอบ 50 กิโลกรัม ที่ผ่านมาคลัสเตอร์มีการเติบโตของยอดขายที่สูงเกินกว่า 10% ขณะที่ข้าวบรรจุถุงขนาด 15 กิโลกรัม มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น สำหรับความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิ พบว่าคลัสเตอร์ยังไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายนัก อย่างไรก็ตาม มีบางบริษัทนอกคลัสเตอร์ คือ บริษัท APC ประเทศไทย ได้นำข้าวหอมมะลิจากทุ่งกุลาร้องไห้ ไปแปรรูปเพิ่มมูลค่า เช่น ข้าวหอมมะลิกะเพรา หรือผสมไบเบย (www.apc.co.th) หรือการนำไป แปรรูปเป็นข้าวหมกไก่สำเร็จรูป ซึ่งเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในระดับอุตสาหกรรมและเป็นการเพิ่มโอกาสทางการตลาด ตัวแปรที่สำคัญต่อความอยู่รอดของคลัสเตอร์ มี 2 ประการ นั่นคือ

- (1) ลักษณะภูมิอากาศและภูมิประเทศของทุ่งกุลาร้องไห้ที่มีความเหมาะสมกับการผลิตข้าวหอมมะลิ ส่งผลให้เกิดความหอมอันเป็นลักษณะเฉพาะตัว
- (2) การเปลี่ยนแปลงมาเป็นเกษตรอินทรีย์ ที่ทำให้ผลผลิตต่อไร่มีคุณภาพและปริมาณที่สูงขึ้น และยังสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่คำนึงถึงมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้า

2) ผลวิเคราะห์ห้องศัประกอบ 4 ด้าน (Diamond Analysis) ของวิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือบน

บทบาทรัฐบาล

- (+) มีนโยบายสนับสนุนให้มีการวิจัยพันธุ์ข้าวหอมมะลิถือเป็นยุทธศาสตร์จังหวัด
- (+) มีนโยบายสนับสนุนให้มีการส่งออกข้าวหอมมะลิ
- (-) มีการแทรกแซงราคา โดยการประกันราคาข้าว ทำให้ราคาไม่เป็นไปตามกลไกการตลาด

บริบทการแข่งขัน และกลยุทธ์ทางธุรกิจ

- (-) ระดับความเข้มข้นของการแข่งขันในคลัสเตอร์ การแข่งขันไม่เข้มข้นมาก เนื่องจากยังคงรักษาประเพณีคือการไม่รับขาย แต่จะรองกว่าราคาดีจึงนำข้าวเปลือกออกมาทยอยขาย เชื่อมั่นในผู้นำ และทำตามกัน เช่น เมื่อสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยผลักดันให้มีการทำเกษตรอินทรีย์สมาชิกของคลัสเตอร์ก็ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการปลูก คาดว่าไม่เกินสองปี ทั้งคลัสเตอร์จะกลายเป็นเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด
- (+) กลยุทธ์การแข่งขัน เน้นการผลิตที่มีคุณภาพ โดยจะเห็นได้จากข้าวหอมมะลิในตลาดทั่วไป กระทรวงพาณิชย์จะอนุญาตให้มีสัดส่วนข้าวชนิดอื่นๆ ปนได้ไม่เกิน 8% แต่ข้าวหอมมะลิของคลัสเตอร์มีสัดส่วนของข้าวชนิดอื่นไม่เกิน 1%
- (+) กิจกรรมแกนนำ คือ สหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยมีภาวะผู้นำสูง ผู้จัดการของสหกรณ์ได้รับรางวัลสตรีดีเด่นของชาติ เป็นที่ยอมรับจากทั้งภาคเอกชน สหกรณ์พันธมิตร และโรงเรียนขนาดใหญ่ นอกจากนี้ ยังให้ความสนใจในการรักษาความเป็นเอกภาพของสหกรณ์ และเน้นการทำงานในรูปแบบเครือข่าย โดยเป็นพันธมิตรกับสหกรณ์อื่น มีเครือข่ายผู้จัดการสหกรณ์ต่างสาขาที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูล และแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน และเนื่องจากสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยดำรงบทบาทเป็นผู้นำเครือข่ายสหกรณ์อื่นๆ จึงได้รับงบประมาณ 40 ล้านบาทเพื่อพัฒนาโรงปรับปรุงพันธุ์ข้าว ให้เป็นศูนย์ปรับปรุงข้าวในเขตทุ่งกุลาร้องไห้
- (-) การแข่งขันจากสหกรณ์อื่น ๆ ที่มีการผลิตสินค้าที่ไม่ได้คุณภาพภายใต้ตราสินค้าร่วมกันของกลุ่มจังหวัด อาจส่งผลต่อภาพลักษณ์ของคลัสเตอร์ได้

เงื่อนไขปัจจัยการผลิต

- ทรัพยากรธรรมชาติ
  - (-) ประสบปัญหาน้ำท่วม
  - (-) น้ำยังไม่พอในฤดูแล้ง
- ทรัพยากรบุคคล
  - (-) คลัสเตอร์ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านการเกษตรและสัตวบาลจากหน่วยงานราชการ เนื่องจากมีปัญหาคอขวดความเข้าใจระหว่างหน่วยงาน จากภาพพจน์ที่ว่ากลุ่มเกษตรกรเป็นสมาชิก

สหกรณ์ ซึ่งเป็นของกรมสหกรณ์อยู่แล้ว การขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานด้านวิชาการของ รัฐจึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก ด้วยเหตุนี้กิจการแกนนำคือสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยจึงได้ใช้ กลยุทธ์จ้างพนักงานที่มีพื้นฐานจบการศึกษาปริญญาตรีเกษตร หรือ สัตวบาลเพื่อทำหน้าที่ บริหารสหกรณ์ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถทำหน้าที่อื่นๆ ได้ เช่น เมื่อเกษตรกรมีปัญหาโรค พืชก็สามารถให้คำปรึกษาได้ทันที

- สาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน
  - (+) โรงสีของคลังเตอร์ข้าวหอมมะลิอำเภอเกษตรวิสัยที่กำลังจะขยายกำลังการผลิต และปัจจุบัน ได้รับงบประมาณ เพื่อปรับปรุงคุณภาพข้าวซึ่งจะทำให้ คลังเตอร์ข้าวหอมมะลิอำเภอเกษตร วิสัย กลายเป็นศูนย์กลางการปรับปรุงคุณภาพข้าวในทุ่งกุลาร้องไห้
  - (+) คลังเตอร์ข้าวหอมมะลิอำเภอเกษตรวิสัยมีเครื่องยิงเมล็ดข้าวที่เกิดปัญหาด้านคุณภาพเพื่อคัด คุณภาพข้าว ทำให้ข้าวจากที่นี่มีชื่อด้านคุณภาพเป็นที่ยอมรับ
  - (-) ถนนที่ใช้ขนส่งสินค้าไม่ได้มาตรฐาน มีการฝุ่น
  - (-) คลังเตอร์ขาดโรงอบข้าวทำให้ต้องระบายข้าวเร็ว และเพิ่มมูลค่าข้าวได้น้อย
  - (-) มีการใช้ไฟฟ้าตามโครงการประหยัดพลังงานโดยการเดินเครื่องในเวลากลางคืนคือตั้งแต่เที่ยง คืนจนถึง 9.00 น. ทำให้ประหยัดไฟลงได้ครึ่งหนึ่ง
- โครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
  - (-) มีค่อนข้างน้อย โดยผลผลิตต่อไร่อยู่ในอันดับสองจากสุดท้ายในจังหวัดร้อยเอ็ด (339 กก.ต่อไร่ สำหรับผลผลิตต่อไร่ต่ำที่สุดคืออำเภอจังหาร อยู่ที่ 212 กก./ไร่ สูงที่สุดคืออำเภอพนมไพรคือ 603 กก.ต่อไร่)

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุน

- ระดับความเข้มแข็งในลักษณะห่วงโซ่อุปทาน/ห่วงโซ่มูลค่า
  - (+) ในห่วงโซ่อุปทานมีการสนับสนุนที่ค่อนข้างเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามในบางส่วนในห่วงโซ่ อุปทานยังคงมีปัญหา เนื่องจากสมาชิกเกือบทั้งหมดไม่มีเครื่องเกี่ยวข้าวและเครื่องอบข้าว ทำ ให้ต้องจ้างเครื่องเกี่ยวข้าวจากภาคกลางมาเกี่ยว ส่วนการอบข้าวนั้นจะใช้วิธีตากข้าวตาม ธรรมชาติ แต่เนื่องจากไม่มีพื้นที่เพียงพอกับปริมาณข้าวที่เกี่ยวข้องได้ ทำให้ต้องขายเป็นข้าวเปียก ซึ่งมีราคาถูก นอกจากนี้การใช้รถเกี่ยวข้าวยังทำให้เกิดการปนเปื้อนข้าวจากแหล่งอื่นๆทำให้มี ปัญหาข้าวกลายพันธุ์

- ระดับความร่วมมือในคลัสเตอร์
  - (+) มีความร่วมมือกันมากเนื่องจากเป็นสหกรณ์ในท้องถิ่น และจากภาวะความเป็นผู้นำที่สูงของผู้จัดการสหกรณ์ และการส่งเสริมอย่างเป็นระบบจากสหกรณ์ นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายพันธมิตรสหกรณ์เพื่อรองรับการกระจายสินค้าและแลกเปลี่ยนสินค้ากว่า 50 แห่งทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องช่องทางการจัดจำหน่าย

เงื่อนไขด้านอุปสงค์

- ขนาดของอุปสงค์
  - (+) ความต้องการข้าวหอมมะลิจากทุ่งกุลาร้องไห้มีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้น ขณะที่กำลังการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยที่คลัสเตอร์ข้าวหอมมะลิเกษตรวิสัยสามารถตอบสนองความต้องการได้เพียงแต่ตลาดภายในประเทศจำนวน 70,000 เกวียนต่อปี นอกจากนี้ ยังมีความต้องการจากต่างประเทศค่อนข้างมาก โดยเฉพาะตลาดในประเทศจีน ดังนั้น หากสามารถทำนาได้สามฤดู จะทำให้ตอบสนองความต้องการของตลาดได้มากกว่านี้อีกหลายเท่า อย่างไรก็ตาม ต้องพึงระวังในการพัฒนาชลประทานและความอุดมสมบูรณ์ของดินให้มีระดับที่เหมาะสมในการเกิดความหอมของข้าวหอมมะลิ (สาร 2AP)
- ความพึงพอใจของลูกค้า
  - (-) ลูกค้าทั่วไปในประเทศยังมีความไม่แน่ใจในเรื่องคุณภาพข้าวหอมมะลิ เนื่องจากในหลายจังหวัด เช่น สุรินทร์ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด ยโสธร ต่างก็พยายามทำการตลาดข้าวหอมมะลิของจังหวัดตนขึ้นมา แต่ยังไม่ได้พัฒนาเรื่องมาตรฐานในการผลิตเท่าที่ควร
  - (-) ข้าวหอมมะลิที่จำหน่ายโดยทั่วไปไม่ได้เป็นข้าวหอมมะลิ 100 % หากมีการปนด้วยข้าวพันธุ์อื่นอย่างถูกกฎหมาย ซึ่งกฎหมายอนุญาตให้ปนได้ไม่เกิน 8%
  - (-) ความสับสนเรื่องตราสินค้า และการรับรองคุณภาพ ปัจจุบันในจังหวัดร้อยเอ็ดได้มีการทำตราสินค้าของจังหวัดร่วมกันคือ "ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ 101" เป็นตราประจำจังหวัด โดยภายใต้ชื่อตราสินค้านี้จะมีการระบุสหกรณ์ที่เป็นผู้ผลิตไว้ด้วย หากแต่คุณภาพและมาตรฐานของสหกรณ์ที่ผลิตภายใต้ตราสินค้านี้ก็ต่างกัน คลัสเตอร์ข้าวหอมมะลิอำเภอเกษตรวิสัยจึงพัฒนาตราสินค้าของตนเองขึ้นมา โดยระบุว่าเป็นข้าวหอมมะลิสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย

3) สรุปผลการวิเคราะห์วิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ปัจจุบันคลัสเตอร์ข้าวหอมมะลิภาคตะวันออกเฉียงเหนือบน มีการกำหนดกลยุทธ์ในการเพิ่มมูลค่าของสินค้า เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของคลัสเตอร์ในการเป็นผู้นำในด้านคุณภาพ ไม่แข่งขันทางด้านราคาที่ผ่านมา ได้ดำเนินโครงการในการปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ และโครงการปรับปรุงคุณภาพข้าว

โดยตลาดของคลัสเตอร์มีแต่เฉพาะภายในประเทศ หากคลัสเตอร์ได้มีการพัฒนาคุณภาพการผลิตตามที่ได้ตั้งเป้าประสงค์ไว้ จะทำให้มีกำลังการผลิตเพิ่มสูงขึ้น และมีมาตรฐานเพียงพอที่จะส่งออกไปต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม คลัสเตอร์จะต้องศึกษาถึงมาตรฐานของประเทศที่จะส่งออกไปอย่างละเอียด และควรขอคำแนะนำจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งออก เช่น กระทรวงพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ถึงจังหวัดร้อยเอ็ดจะได้มีการสร้างตราสินค้าของจังหวัด คือ ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลลา 101 ภายใต้การร่วมมือผลิตของสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ทั้ง 6 แห่ง หากแต่ขีดความสามารถในการผลิตของสหกรณ์แต่ละแห่งมีไม่เท่ากัน ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องภาพพจน์ของสินค้า ดังนั้น ควรจัดให้มีการประชุมระหว่างสหกรณ์ผู้ผลิตทั้งหมด และกำหนดแผนการปฏิบัติอย่างชัดเจน เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

และแม้คลัสเตอร์จะมีแผนปฏิบัติที่จะเป็นเกษตรอินทรีย์ภายในสองปีข้างหน้า ซึ่งจะส่งผลให้กำลังการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ในระหว่างนี้ คลัสเตอร์จะต้องพิจารณาถึงโอกาสทางการตลาดเนื่องจากผลผลิตข้าวหอมมะลิต่อไร่ของอำเภอเกษตรวิสัยยังอยู่ในระดับต่ำ ไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด ดังนั้น ควรหาวิธีการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้เพิ่มสูงขึ้นควบคู่กับการพัฒนาเป็นเกษตรอินทรีย์ และควรสร้างความหลากหลายของสินค้าให้มากขึ้น เช่น การผลิตข้าวกล้อง หอมมะลิ ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของตลาด เป็นต้น

4.1.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

จัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ประกอบด้วยจังหวัดอุบลฯ อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ ยโสธร

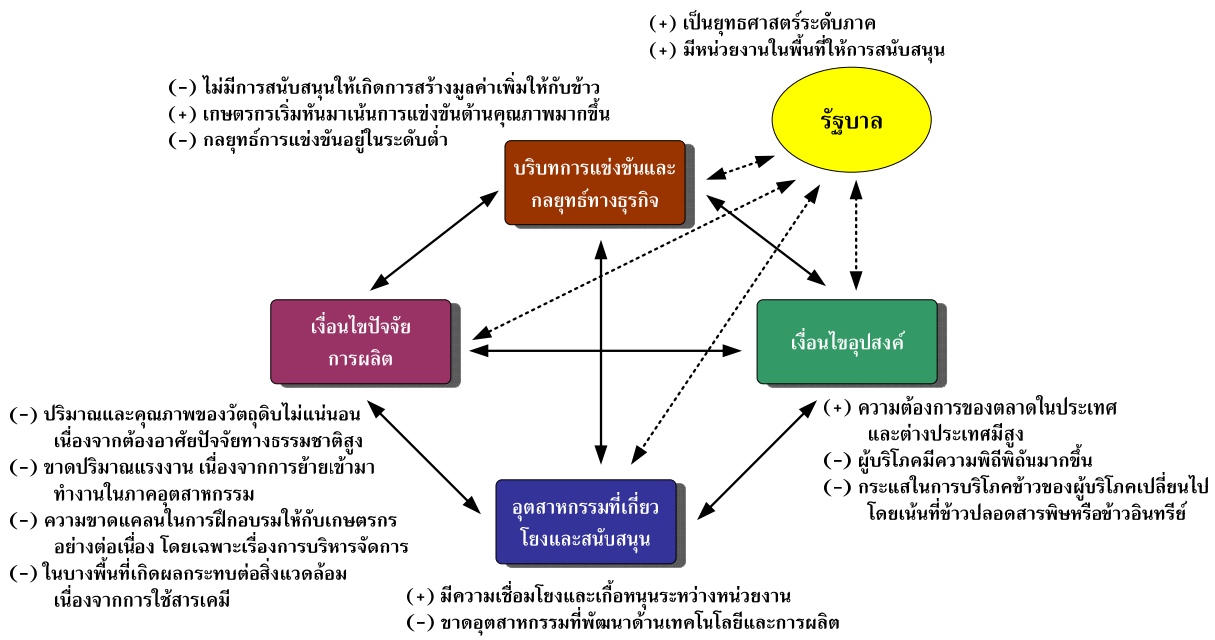
1) ข้อมูลเบื้องต้นของวิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีพื้นที่ 19.9 ล้านไร่ มีชายแดนติดลาว และกัมพูชา ประชากร 4.2 ล้านคน อยู่ในวัยแรงงาน 2.7 ล้านคน มีมูลค่าการผลิตรวม 121.7 พันล้านบาท(ราคาประจำปี) คิดเป็นร้อยละ 16.5 ของภาค มีมูลค่าการค้าชายแดน ไทย-ลาว 4.2 พันล้านบาท ไทย-กัมพูชา 15.6 ล้านบาท รายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร 28,503 บาทคน มีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 11.1 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 55.8 ของพื้นที่การเกษตร พืชและสัตว์สำคัญคือ ข้าวและไก่เนื้อ มีศักยภาพการพัฒนาด้านการผลิตการเกษตร การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากมีประเพณีที่น่าสนใจ มีโบราณสถานจำนวนมากและสามารถเข้าสู่ครัววัต นครชมผ่านจุดผ่านแดนที่ช่องสะง่า ส่วนด้านการค้าสามารถร่วมมือกับลาว (แขวงจำปาสักและแขวงสาละวัน) และกัมพูชา (จังหวัดพระวิหาร เสียมเรียบ และอุดรมิชัย) และพัฒนาเป็นหุ้นส่วนการค้า การท่องเที่ยวร่วมกัน

การเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำกว่าของภาคและประเทศ โดยโครงสร้างเศรษฐกิจยังพึ่งพาภาคการเกษตร และการค้าเป็นหลัก แม้อุตสาหกรรมมีสัดส่วนสูงขึ้น ข้าวหอมมะลิ และสัตว์ปีกยังเป็นพืชและสัตว์เศรษฐกิจหลัก

ทรัพยากรดิน และน้ำค่อนข้างสมบูรณ์ ในขณะที่ป่าไม้มีสภาพเสื่อมโทรม พื้นที่ป่าไม้ ประมาณ 3.5 หมื่นไร่ อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม แต่ได้มีการพัฒนาและฟื้นฟู โดยการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจ และป่าชุมชน ส่งผลให้พื้นที่ป่าชุมชนของกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นจาก 18,626 ไร่ ในปี 2548 เป็น 32,900 ไร่ หรือเพิ่มขึ้น ร้อยละ 76.6 ส่วนแหล่งน้ำที่สำคัญ ทั้งลำน้ำชี และลำน้ำมูลยังมีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี

2) ผลวิเคราะห์ห้องสี่ประกอบ 4 ด้าน (Diamond Analysis) ของวิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

บทบาทรัฐบาล

- (+) เป็นยุทธศาสตร์ระดับภูมิภาค โดยมีการจัดตั้งให้เป็นเครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลิ
- (+) มีหน่วยงานในพื้นที่ให้การสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

บริบทการแข่งขัน และกลยุทธ์ทางธุรกิจ

- (-) การผลิตที่เน้นการผลิตสินค้าที่สร้างมูลค่าเพิ่ม การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวมีปริมาณน้อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตจะเป็นลักษณะของบรรจุกัญชีและตรวจสอบเพื่อให้ได้มาตรฐานจาก อย. เท่านั้น

- (+) เกษตรกรหันมาให้ความสำคัญกับการผลิตที่เน้นคุณภาพมากขึ้น โดยศูนย์วิจัยข้าวให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตข้าวหอมมะลิ

เงื่อนไขปัจจัยการผลิต

- (-) ปริมาณและคุณภาพของวัตถุดิบไม่แน่นอน ซึ่งในการทำนาของเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียงมีปัจจัยสำคัญในการผลิตหลายปัจจัย ได้แก่ ปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี และสภาพภูมิอากาศทำให้ผลผลิตในแต่ละปีไม่แน่นอน ดังนั้น ในการผลิตข้าวจะต้องมีปัจจัยของธรรมชาติมาเกี่ยวข้องเนื่องจากการปลูกข้าว เกษตรกรจะต้องอาศัยน้ำฝนถึงร้อยละ 80 สำหรับการเพาะปลูก อีกทั้งเกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกด้วยการใช้วิธีการเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้น โดยในระยะแรกมีการทำแปลงทดลองก่อน ซึ่งมีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก จึงได้ก่อตั้งกองทุนในช่วงเริ่มต้น มีสมาชิกเข้าร่วมประมาณ 40 ราย และเพิ่มขึ้นทุกปี ต่อมาได้มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าว ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก ทำให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพดีขึ้น ไม่มีสารเคมี จึงเป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะตลาดระดับบน
- (-) ปริมาณและระดับการศึกษาของแรงงาน เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ภาคบังคับ ทั้งนี้อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักของกลุ่มจังหวัดนี้ โดยผู้ที่มีการศึกษาที่สูงขึ้นหรือจบการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปจะเป็นแรงงานทำงานในบริษัทหรือโรงงานเป็นส่วนใหญ่
- (-) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในการปลูกข้าวของเกษตรกรเป็นกระบวนการเพาะปลูกเริ่มมาตั้งแต่การเริ่มเตรียมดินสำหรับหว่านกล้า การปักดำ จนถึงการเก็บเกี่ยว โดยทุกขั้นตอนต้องผ่านการใส่ปุ๋ยและสารเคมี เมื่อใส่ปุ๋ยและสารเคมีจำนวนมากจะทำให้พื้นที่เพาะปลูกมีคุณภาพแยลง พื้นที่ที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นดินที่แข็งกระด้างและถูกสะสมด้วยสารเคมี ส่งผลต่อคุณภาพของข้าว ข้าวที่ผลิตได้มีขนาดเล็กและขนาดไม่สม่ำเสมอ ดังนั้น ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชมีค่อนข้างสูงและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพของข้าว

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุน

- (+) ความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมอาหารในรูปแบบของผลิตภัณฑ์พลอดได้จากข้าว อาทิ เส้นก๋วยจั๊บน้ำร้อน ขนมนางเล็ด ข้าวตัง เป็นต้น
- (-) ขาดการพัฒนาในเทคโนโลยีและการผลิต ในการผลิตข้าวของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างถือว่ายังไม่มีเทคโนโลยีสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะขั้นตอนของการเพาะปลูกที่ชาวนาจะใช้ธรรมชาติเป็นตัวแปรหลัก

เงื่อนไขด้านอุปสงค์

- (-) ความพึงพอใจในการเลือกซื้อและบริโภคผลิตภัณฑ์ข้าว ข้าวที่มีการส่งไปขายให้ผู้บริโภคจะต้องมีคุณภาพเหมาะสมแก่ความต้องการของตลาดโดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ มีสีสวย มีปลายงมุก ไม่มีการปลอมปน เพราะมีการตรวจสอบคุณภาพของข้าว บรรจุภัณฑ์ของข้าวควรมีตราสินค้า ตรารับรองมาตรฐานคุณภาพของข้าวด้วย ปัจจุบันการผลิตข้าวหอมมะลิมีการแข่งขันสูง ราคาข้าวหอมมะลิมีราคาส่งสูงขึ้นด้วย ทำให้เป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม มีผู้ผลิตจำนวนหนึ่งมักปลอมปน เป็นเหตุให้ผู้บริโภคตระหนักถึงการเลือกซื้อข้าวที่มีคุณภาพมากขึ้น
- (-) การเปลี่ยนแปลงของความต้องการข้าวของผู้บริโภค ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของสุขภาพและความปลอดภัยมากขึ้น เช่นเดียวกับการบริโภคข้าว ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเลือกข้าวที่มีคุณภาพและปลอดภัย หรือเป็นข้าวอินทรีย์มากขึ้น

3) สรุปผลการวิเคราะห์วิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลของเครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลิในกลุ่มจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ พบว่า ปัญหาหลักสำคัญของวิสาหกิจข้าวหอมมะลิ คือ ด้านปริมาณของวัตถุดิบที่ไม่แน่นอน ทั้งนี้อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ว่าเครือข่ายวิสาหกิจนี้จำเป็นต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในกระบวนการผลิต นอกจากนี้ปัญหาปริมาณน้ำที่มีไม่เพียงพอ ปัญหาโรคระบาดต่างๆ ของข้าว และปัญหาด้านบุคลากรก็เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรในเครือข่ายวิสาหกิจข้าวยังขาดด้านทักษะแรงงาน ความรู้เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนของเครือข่ายวิสาหกิจ โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการ และปัจจุบันปริมาณแรงงานในเครือข่ายวิสาหกิจก็ลดลงเนื่องจากการมุ่งเข้าสู่การทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือในโรงงาน นอกจากนี้ปัญหาเกี่ยวกับความไม่แน่นอน และไม่ต่อเนื่องของนโยบายทางภาครัฐที่เกี่ยวกับแหล่งเงินทุนในการให้การสนับสนุน ปัญหาการขาดแคลนเทคโนโลยี หรือนวัตกรรมที่เหมาะสม ทั้งวิสาหกิจที่เป็นต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เนื่องจากปัจจุบันกลุ่มผู้บริโภคมีความพึงพอใจมากขึ้น มีความต้องการด้านความปลอดภัย และสุขภาพมากขึ้น และหันมาให้ความสำคัญกับการบริโภคข้าวที่ปลอดภัย ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เป็นของฝากของที่ระลึก และเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้าข้าว เนื่องจากวิสาหกิจข้าวเป็นธุรกิจที่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและการพัฒนาควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว คือ ส่วนใหญ่เป็นของฝากของที่ระลึก คือ ข้าวสามารถนำมาแปรรูปเป็นอาหารได้หลายประเภท ปัญหาด้านเงินทุนและแหล่งทุน และปัญหาด้านการตลาดซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยเหลือและสนับสนุนอุตสาหกรรมข้าว

ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวไปนั้นเป็นปัญหาสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักของคนไทยและข้าวยังเป็น

สินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทยอีกด้วย ดังนั้นในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลิ ในกลุ่มจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญให้เกิดเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับภูมิภาคอื่นและประเทศเพื่อนบ้าน และในการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลียังเป็นการตอบสนองประเด็นยุทธศาสตร์หลักสำคัญของทั้งกลุ่มจังหวัดและทั้ง 4 จังหวัดตามที่กำหนดไว้

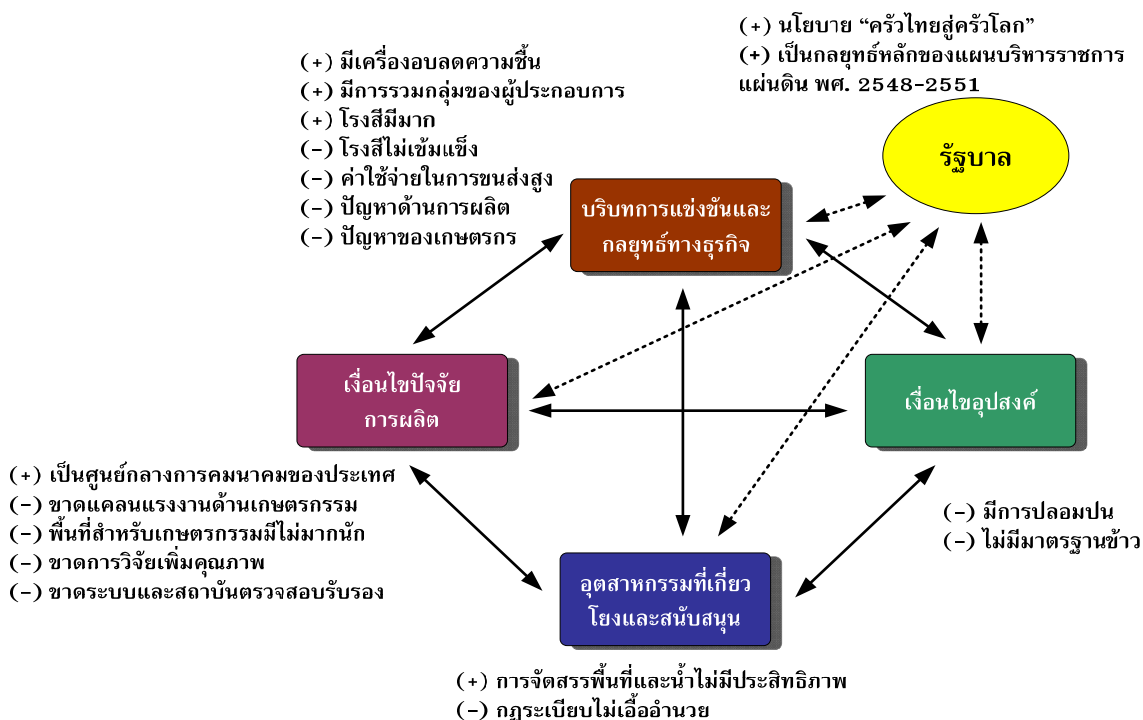
4.1.4 ภาคกลาง

จัดเป็นโครงการ “ข้าวปลอดภัย” ประกอบด้วยจังหวัดปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี

1) ข้อมูลเบื้องต้นของวิสาหกิจข้าวภาคกลาง

สายน้ำกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจข้าว เริ่มที่ต้นน้ำธุรกิจเป็นปัจจัยการผลิต ด้านทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ดิน น้ำ ระบบชลประทาน เมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ย เคมีภัณฑ์ ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักรอุปกรณ์ทางการเกษตร พืชไร่ และเงินทุน ปัจจัยต้นน้ำนี้มีอิทธิพลมากต่อกลุ่มธุรกิจหลักที่เป็นกลางน้ำ คือเกษตรกร ชาวนาผู้ปลูกข้าว ส่วนผู้ประกอบการค้าและผู้ส่งออกเป็นกลุ่มที่มีอำนาจต่อรองกับเกษตรกร กลุ่มปลายน้ำได้แก่ กลุ่มลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีขนาดใหญ่และมีความต้องการในการบริโภค สำหรับอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องมีหลากหลายตั้งแต่ธุรกิจการขนส่งสินค้า ร้านอาหารภัตตาคารแปรรูปอาหาร บรรจุกภัณฑ์ ไปจนถึงธุรกิจส่งเสริมการตลาดขาย

2) ผลวิเคราะห์องค์ประกอบ 4 ด้าน (Diamond Analysis) ของวิสาหกิจข้าวภาคกลาง

บทบาทรัฐบาล

- (+) รัฐบาลมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการเกษตรและอาหารมีการจัดการที่ดี สร้างและพึ่งพาเทคโนโลยีของตนเองเพื่อเพิ่มคุณภาพ ความปลอดภัย และสร้างมูลค่าให้กับสินค้าการเกษตรและอาหารไทย (กลยุทธ์หลักของแผนบริหารราชการแผ่นดินปัจจุบัน (2548-2551)) และการมีนโยบายของประเทศไทยเพื่อให้ไทยเป็น “ครัวของโลก” จึงส่งผลให้เกิดการสนับสนุนในส่วน of ภาครัฐต่อการผลิตข้าวของกลุ่ม อีกทั้งปี 2547 เป็นปีแห่งความปลอดภัยทางด้านอาหาร จึงเป็นข้อได้เปรียบของอุตสาหกรรม

บริบทการแข่งขันและกลยุทธ์ทางธุรกิจ

- (+) ทางด้านของผู้ประกอบการข้าวได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อประโยชน์ในการแข่งขันกันทางธุรกิจ
- (+) มีการจัดการทางด้านของการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่มีคุณภาพสูง โดยมีไซโล (มีเครื่องอบลดความชื้น) อีกทั้งมีจำนวนโรงสีจำนวนมาก
- (-) แม้ว่าจะมีจำนวนโรงสีมากแต่การรวมกลุ่มโรงสีก็ไม่มี ความเข้มแข็ง
- (-) การตลาดส่งออกด้านค่านังมีปัญหา
- (-) ปัญหาทางการขนส่ง (ค่าบรรทุก) ที่สูงทำให้ราคาในการขายไม่สามารถแข่งขันได้
- (-) การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังมีไม่เพียงพอรวมทั้งความรู้/มาตรฐาน จิตสำนึกในการประกอบธุรกิจ

เงื่อนไขปัจจัยการผลิต

- (+) กลุ่มข้าวมีความได้เปรียบทางด้านของการมีภูมิเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยและมีชื่อเสียงในด้านการผลิตข้าว
- (+) มีศูนย์วิจัยพันธุ์ข้าว และการมีเครื่องจักรกลเกษตรอย่างเพียงพอ
- (-) แต่เกษตรกรไม่มีองค์ความรู้ในการใช้พันธุ์ข้าว เน้นถูก พันธุ์ข้าวที่ผลิตออกมาขายไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า
- (+) ปัญหาด้านการผลิต คือ ต้นทุนการจัดการน้ำแพง แหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอ ความรู้และค่านิยมของเกษตรกร (ใช้น้ำยังไม่มีประสิทธิภาพ) ดินขาดความอุดมสมบูรณ์
- (+) ปัญหาของเกษตรกรเองที่ขาดองค์ความรู้ ทักษะ ค่านิยมที่ดีต่อวิธีการในการผลิต เกษตรกรขาดการจัดสรรการใช้พื้นที่เพาะปลูก การใช้ปุ๋ยเคมีที่ไม่มีประสิทธิภาพ(การใช้ปุ๋ยเคมีปลอม)
- (+) แรงงานคนขาดแคลน และเกษตรกรขาดองค์ความรู้ในการบำรุงรักษาเครื่องจักร

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน

- (+) หน่วยงานทางภาครัฐมีการจัดปฏิรูปที่ดินใน (การใช้น้ำ)
- (-) แต่การจัดสรรพื้นที่ (ปลูกพันธุ์) การจัดสรรน้ำ (การใช้) น้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ ต้องรอธรรมชาติ
- (-) การกำหนดมาตรฐาน กฎระเบียบ กระทรวงพาณิชย์ การควบคุมธุรกิจ (ระบบชั่งตวงวัด) ยังขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

เงื่อนไขด้านอุปสงค์

- (-) ลูกค้าที่รับซื้อข้าวมักร้องเรียนว่ามีการปลอมปนข้าวที่ไม่ได้คุณภาพและไม่ได้มาตรฐานมาจากเกษตรกร ทำให้ไม่เกิดความไว้วางใจในตัวเกษตรกร

3) สรุปผลการวิเคราะห์วิสาหกิจข้าวภาคกลาง

การบริหารจัดการข้าวเพื่อเกษตรกรไทยในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง เป็นการบริหารที่สอดคล้องกับการบริหารงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดที่ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลเพื่อรองรับการแข่งขันของประเทศ

ด้านการผลิต มีพื้นที่การผลิตข้าวคุณภาพภายใต้หลักการเกษตรที่เหมาะสมผ่านการรับรองจากกรมวิชาการเกษตรหรือสถาบันทางวิชาการที่เป็นกลาง (Good Agricultural Practice : GAP) ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2546 มีพื้นที่ดำเนินการจำนวน 14,800 ไร่ และในปี พ.ศ.2549 กลุ่มจังหวัดมีเป้าหมาย จำนวน 30,000 ไร่ ซึ่งมีผลการดำเนินงาน เกินเป้าหมายที่วางแผนไว้ ทั้ง 2 ปีซึ่งการผลิตข้าว (GAP) เป็นกระบวนการที่เน้นหนักในการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจให้กับเกษตรกรผู้ผลิต และพื้นที่ดำเนินการเป็นพื้นที่น่าน้ำฝน ควรดำเนินการให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อให้เกษตรกรได้รับมาตรฐานฟาร์มทุกฟาร์ม เป็นการยกมาตรฐานการผลิตข้าวของไทย และเป็นการแก้ไขปัญหาการกีดกันทางการค้าข้าวของไทยในตลาดโลกที่ว่าด้วยสารพิษตกค้าง

ด้านการเพิ่มมูลค่า กลุ่มจังหวัดมีการดำเนินโครงการแปรรูปข้าว พัฒนาเทคโนโลยีการแปรรูปผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การสร้างเอกลักษณ์ และการสร้างตราสินค้าให้กับกลุ่มเกษตรกรที่เข้าไปร่วมโครงการข้าวคุณภาพภายใต้หลักการเกษตรที่เหมาะสม (GPA) และให้ความรู้ด้านการตลาด และพัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐาน และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อส่งเสริมและขยายฐานการตลาด

ด้านการตลาด มีการจัดระบบการค้าให้มีมาตรฐานและเป็นธรรม การค้าผ่านระบบแบบหักบัญชี มีระบบการตรวจสอบคุณภาพข้าว และรับรองคุณภาพและมาตรฐานข้าว จัดตั้งศูนย์กลางขนส่งข้าวและการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จและทางกลุ่มจังหวัดควรขยายตลาดเป็นการรวมการค้าเป็นกลุ่มจังหวัดเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง และการขายข้าวในราคาเดียวกันในนามกลุ่มจังหวัด และควรสนับสนุนภาคเอกชนทำการตลาดข้าวแบบการจัดทำสัญญาข้อตกลงทางการค้า (Contract Farming) ที่สอดคล้องกับที่ทางกลุ่ม

ดำเนินการผลิตข้าวคุณภาพภายใต้หลักการเกษตรที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) สามารถเพิ่มศักยภาพการส่งออกของกลุ่มจังหวัด และที่สำคัญสามารถแก้ไขการกีดกันทางการค้าของประเทศคู่ค้าของไทย ด้วยมาตรการภาษี (Tariff Barrier) และมาตรการที่ไม่มีภาษี (Non-Tariff Barrier) โดยเฉพาะการอ้างปัญหาด้านสุขอนามัยพืช (โรคพืชและแมลง)

ด้านการวิจัยและพัฒนา มีการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าว เครื่องกลการเกษตร การวิจัยและพัฒนาตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ การวิจัยตรวจสอบคุณภาพอาหารและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร วิจัยและพัฒนาเครื่องผลิตปุ๋ยอัดเม็ด การดำเนินงานยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย กลุ่มจังหวัดควรวิจัยพัฒนาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมและเพิ่มผลผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มจังหวัด ควรมีการวิจัยพัฒนาตลาดข้าวทั้งในประเทศ (กลุ่มจังหวัดอื่น) และต่างประเทศ เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการตลาดข้าวของกลุ่มจังหวัด

การบริหารจัดการข้าวตามยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางในระดับภาคปฏิบัติยังมีข้อจำกัด เนื่องจากเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ ผู้ประกอบการ กลุ่มเกษตรกรทำให้การประสานการทำงานเป็นทีมค่อนข้างลำบากขาดความต่อเนื่อง

การบริหารจัดการน้ำไม่ครอบคลุมทำให้เกิดปัญหาภัยแล้ง อุทกภัย ขาดแคลนแหล่งน้ำทำการเกษตร และพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่นอกเขตระบบชลประทาน

ต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรไทยสูงขึ้นทุกปี โดยเฉพาะการปลูกข้าวนาปี การเพิ่มผลผลิตทำได้ยากเนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่นอกจากนี้ยังมีความผันผวนของราคาผลิตผลทางการเกษตรการนำเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม (Good Agriculture Practice : GAP) ยังไม่มีรายละเอียดที่จะชี้แนะเฉพาะพื้นที่หรือเฉพาะพันธุ์ การประชาสัมพันธ์และการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกรมีค่อนข้างน้อย

การส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางเกษตร ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่เป็นแหล่งวัตถุดิบ การวิจัยและพัฒนาด้านการแปรรูปส่วนใหญ่เป็นการแปรรูปแบบง่ายๆ มีมูลค่าเพิ่มน้อยและยังไม่สามารถนำไปสู่การเป็นผู้นำในการแปรรูปสู่อุตสาหกรรมการส่งออก

นโยบายของรัฐด้านโลจิสติกส์ ไม่ชัดเจน ในการสนับสนุนกลุ่มจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางการคมนาคม (Hub and Spoke) การขนส่งสินค้าเกษตรของกลุ่มจังหวัดในปัจจุบันนิยมขนส่งทางบกโดยรถยนต์ ทำให้ต้นทุนการขนส่งภาคเกษตรกรรมมีราคาสูง

4.1.5 ภาคตะวันตก

จัดเป็นโครงการ “ข้าวอินทรีย์” ประกอบด้วยจังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี

1) ข้อมูลเบื้องต้นของวิสาหกิจข้าวภาคตะวันตก

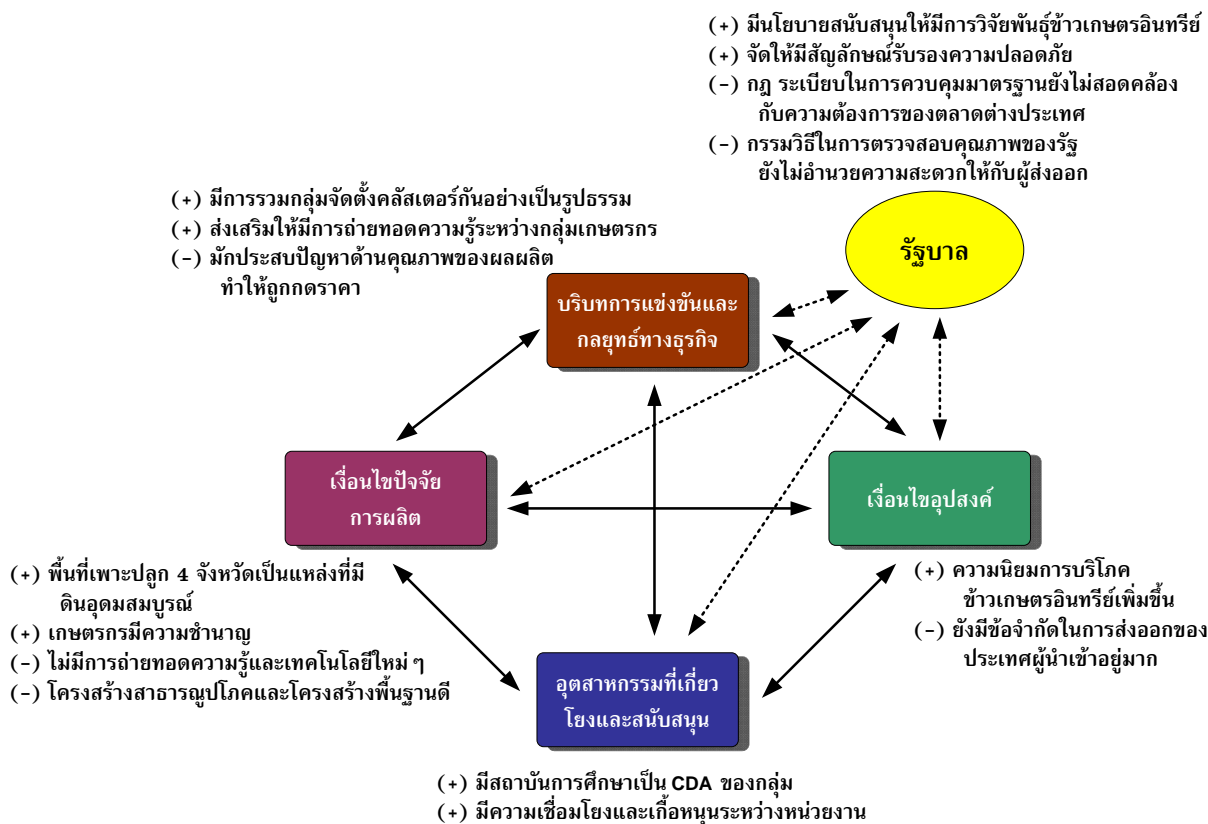
รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นครัวของโลก โดยเป็นผู้นำผลิตอาหารปลอดภัยสู่สากล ข้าวเป็นสินค้าอาหารที่ประเทศไทยส่งออกเป็นอันดับ 1 ของประเทศ ปัจจุบันผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศมีความต้องการบริโภคอาหารปลอดภัยเพิ่มขึ้น ข้าวเกษตรอินทรีย์จึงมีแนวโน้มความต้องการเพิ่มสูงขึ้นทั้งในและต่างประเทศ เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีศักยภาพในการแข่งขันสูง

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548–2551 กำหนดแนวคิดและทิศทางการบริหารประเทศไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน โดยเน้นความเข้มแข็งสู่ท้องถิ่นกินความสมบูรณ์ของดินและแหล่งน้ำสู่ธรรมชาติ และยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ได้กำหนดให้เศรษฐกิจขยายตัวได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5-6 ต่อปี และในโครงสร้างประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนบริหารราชการแผ่นดิน ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ ในข้อ ก. การปรับโครงสร้างภาคการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันตก ที่มุ่งเป็นฐานการผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมสู่ชายแดนด้านตะวันตกและนานาชาติ

การจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวเกษตรอินทรีย์ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดสุพรรณบุรี ที่เน้นการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตวัตถุดิบ (ข้าวเกษตรอินทรีย์) ให้ได้คุณภาพและมาตรฐานเพื่อการแข่งขันทางการค้าและส่งออก การพัฒนาแปรรูปและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน และสอดคล้องกับแผนการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศไทย (พ.ศ. 2545-2549) ที่จะพัฒนาการเพิ่มประสิทธิภาพของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมพร้อมยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน

จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคตะวันตก เนื่องจากมีสภาพพื้นที่เหมาะสม มีทรัพยากรแหล่งน้ำ และปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การทำนา เกษตรกรมีความเชี่ยวชาญในการปลูกข้าว ปัจจุบัน มีเกษตรกรกลุ่มหนึ่งหันมาปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นวิธีการเกษตรแบบธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมีในการปลูก ส่งผลดีต่อเกษตรกรและผู้บริโภค และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดสุพรรณบุรี ที่ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์

2) ผลวิเคราะห์ห้องค้ประกอบ 4 ด้าน (Diamond Analysis) ของวิสาหกิจข้าวภาคตะวันตก

บทบาทรัฐบาล

- (+) รัฐบาลได้จัดให้มีสัญลักษณ์รับรองความปลอดภัยของพืชผลทางการเกษตร
- (+) รัฐบาลสนับสนุนให้มีความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้ผลิตพืชผลทางการเกษตร เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับกลุ่มคลัสเตอร์ ซึ่งส่งผลให้สามารถแข่งขันได้มากยิ่งขึ้น
- (+) รัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการให้ความรู้และคำแนะนำแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องเสมอมา
- (-) การชี้แจงกฎระเบียบ มาตรฐานต่างๆ ในการควบคุมพืชผลทางการเกษตรยังไม่ชัดเจนและยังถ่ายทอดให้เกษตรกรไม่ทั่วถึง ทำให้เกษตรกรไม่สามารถผลิตพืชผลทางการเกษตรได้ถูกต้องตามที่ต้องการ
- (-) รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดมาตรฐาน กฎเกณฑ์ในการควบคุมพืชผลทางการเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความปลอดภัยและชีวอนามัย
- (-) กระบวนการในการตรวจสอบคุณภาพของพืชผลทางการเกษตรยังไม่สามารถอำนวยความสะดวกรวดเร็วให้กับผู้ส่งออกได้ทันทั่วถึง

บริบทการแข่งขัน และกลยุทธ์ทางธุรกิจ

- (-) กลุ่มไม่มีเป้าหมายที่จะสร้างให้ภาคตะวันตกเป็นแหล่งปลูกข้าวอินทรีย์ แต่จะเป็นแหล่งผลิตพืชผักปลอดภัยจากสารพิษที่มีคุณภาพได้มาตรฐานตามระบบ GAP อย่างสมบูรณ์แบบ โดยได้นำงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มาพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการลดต้นทุน เพิ่มคุณภาพ และสร้างเอกลักษณ์ให้กับสินค้าของกลุ่ม
- (+) มีโครงการขยายรูปแบบของระบบการผลิตการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) ไปยังภาคตะวันออก คือ กลุ่มจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด
- (+) มีการเน้น Niches Market แทน Mass Market
- (+) ผู้รวบรวมหรือผู้ส่งออกให้ความสำคัญในเรื่องมาตรฐานความปลอดภัย

เงื่อนไขปัจจัยการผลิต

- (+) พื้นที่ทั้ง 4 จังหวัดเป็นแหล่งที่มีผืนดินอุดมสมบูรณ์
- (+) มีเกษตรกรอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ละรายทำการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลัก ทำให้มีความชำนาญในการเพาะปลูกเป็นอย่างดี
- (+) มีระบบน้ำประปา น้ำบาดาล โทรศัพท์และระบบอินเทอร์เน็ตรองรับการบริหารงานด้านการผลิตและการตลาด
- (+) มีถนนสายหลักและถนนสายรองเชื่อมต่อระหว่าง 4 จังหวัด ซึ่งสะดวกต่อการคมนาคมขนส่งและที่ตั้งของกลุ่มเครือข่าย อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ซึ่งสะดวกต่อการขนส่ง เพื่อการส่งออก
- (-) เกษตรกรส่วนมากยังไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ อย่างทั่วถึง รวมทั้งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ด้านความต้องการของตลาด ทำให้เกษตรกรไม่สามารถวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้ดีเท่าที่ควร
- (-) เกษตรกรยังมีการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกในปริมาณที่มาก และการใช้สารเคมีเหล่านั้นยังไม่ถูกต้อง โดยส่วนใหญ่ใช้ตามคำแนะนำของผู้ผลิตหรือผู้ขายสารเคมีเหล่านั้น ทำให้เกิดสารตกค้างในพืชผลทางการเกษตร ส่งผลให้ผลผลิตที่ได้ไม่ถูกต้องตามมาตรฐานที่กำหนด

อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุน

- (+) มีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จ. นครปฐม ซึ่งมีความชำนาญทางด้านการอบรมและการทำวิจัยเกี่ยวกับพืชผลทางการเกษตร และเป็นศูนย์กลางของทั้ง 4 จังหวัด ทำหน้าที่เป็น CDA ให้กับกลุ่ม
- (+) มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกันระหว่างหน่วยงานราชการและหน่วยงานสนับสนุนต่างๆ มากพอสมควร

- (+) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน กำลังริเริ่มดำเนินโครงการผลิตบุคลากรให้ตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น เพื่อเชื่อมโยงกับระบบการเกษตรที่ดีและเหมาะสมเทียบเท่ามาตรฐานของ EUREPGAP
- (+) มีการเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มผู้รวบรวมหรือผู้ส่งออก กับกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อเกษตรกรเอง รวมทั้งเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดี เป็นที่ต้องการของตลาด ตรงตามมาตรฐาน ให้ผลผลิตคุ้มค่ากับการลงทุน และสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เงื่อนไขด้านอุปสงค์

- (+) แนวโน้มของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศที่หันมานิยมบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ หรือสารเคมีต่างๆ ตลอดจนพืชผักของกลุ่มอาเซียนมีแนวโน้มสูงขึ้น
- (+) ผู้บริโภคภายในประเทศ เริ่มตระหนักถึงความปลอดภัยทางด้านชีวอนามัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโภชนาการ
- (-) คุณภาพของพืชผลทางการเกษตรถูกกำหนดจากผู้ซื้อต่างประเทศ ซึ่งเกษตรกรจะต้องผลิตพืชผลทางการเกษตรให้ได้ตามมาตรฐานที่ผู้ซื้อจากต่างประเทศกำหนด จึงจะได้ราคาที่ดี ซึ่งหากเกษตรกรไม่สามารถผลิตได้ตามมาตรฐานที่กำหนด เช่น ในเรื่องของสีและขนาด ผลผลิตที่ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐานเหล่านั้นจะต้องถูกนำมาจำหน่ายเป็นสินค้าเกรด 2 ในตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะถูกราคาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการผลิตพืชผลทางการเกษตรมีเป็นจำนวนมากทั่วไปในประเทศ และพืชผลบางชนิดก็ไม่ได้ได้รับความนิยมในการบริโภคในประเทศด้วย
- (-) ผู้บริโภคในต่างประเทศ จะมีข้อกำหนดในด้านคุณภาพของการส่งออกอย่างเข้มงวด มีการตรวจสอบก่อนการขนส่ง เพื่อป้องกันพืชผลทางการเกษตรที่มีคุณภาพต่ำ และหากไม่สามารถผ่านการตรวจสอบ อาจถูกห้ามทำการส่งออก หรืออาจถูกตรวจสอบ 100%
- (-) ยังมีข้อจำกัดในการส่งออกของประเทศผู้นำเข้าอยู่มาก เช่น ข้อกำหนดการนำเข้าพืชผลทางการเกษตรของประเทศญี่ปุ่น

3) สรุปผลการวิเคราะห์วิสาหกิจข้าวภาคตะวันตก

จากการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมทั้ง 4 ปัจจัย ของการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวเกษตรอินทรีย์ โดยใช้ Diamond Model สามารถสรุปผลการวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวเกษตรอินทรีย์ที่ภาคตะวันตก เพื่อประเมินศักยภาพของระดับการรวมกลุ่ม โดยใช้เกณฑ์ทางด้านการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมและเกณฑ์ทางด้านโอกาสและความต้องการของตลาด เป็นการ

จัดกลุ่มตามระดับการพัฒนาและศักยภาพของการรวมกลุ่ม เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวเกษตรอินทรีย์จัดอยู่ในกลุ่ม New Wave

เครือข่ายวิสาหกิจผู้ประกอบการข้าวเกษตรอินทรีย์จัดอยู่ในกลุ่ม New Wave ซึ่งเป็นเครือข่ายวิสาหกิจที่มีการรวมตัวกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ยังไม่เข้มแข็ง ซึ่งพบว่าทุกฝ่ายเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพของตนแต่ไม่มีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง กลุ่มจังหวัด CEO 6 มีกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์อยู่บ้างแล้วแต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ และไม่เห็นความแตกต่างและประโยชน์ที่จะได้รับระหว่างการทำการปลูกข้าวแบบเกษตรอินทรีย์และการปลูกข้าวที่ใช้สารเคมี เนื่องจากยังไม่ได้รับการถ่ายทอดจากสำนักงานเกษตรจังหวัดซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรง เกษตรกรเพียงรับรู้ว่าจะจังหวัดมีนโยบายให้จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์แต่ไม่มีการให้ความรู้อย่างจริงจังในทางปฏิบัติ และยังไม่มีความสำคัญในการพัฒนาพันธุ์ข้าวให้สามารถเจริญเติบโตได้ด้วยวิธีการปลูกแบบเกษตรอินทรีย์เพราะพันธุ์ข้าวที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นพันธุ์ข้าวที่เจริญเติบโตได้ดีด้วยการปลูกแบบการใช้สารเคมี

ความร่วมมือระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์และโรงสีข้าวยังไม่ดีนักอยู่ในลักษณะที่ยังไม่มีความเชื่อใจกัน ว่าข้าวที่เกษตรกรนำมาจำหน่ายให้แก่โรงสีนั้นเป็นข้าวที่ปลูกแบบเกษตรอินทรีย์จริงหรือไม่ ยังไม่มีการรับรองจากสถาบันทางการเกษตรหรือมาตรฐานในการตรวจสอบได้

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเงินหลักของการเกษตรคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กับเกษตรกรยังขาดการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ที่ดี เมื่อทางธนาคารมีการปรับนโยบายการดำเนินงานก็ไม่มีการกระจายข่าวสารให้เกษตรกรรับรู้ถึงการให้การสนับสนุนที่ดีขึ้น เช่น ในเรื่องของการหักหนี้สินเมื่อเกษตรกรนำข้าวมาจำหน่าย นโยบายเดิมทางธนาคารจะทำการหักหนี้สินที่เกษตรกรติดค้างเมื่อเกษตรกรนำข้าวมาจำหน่ายซึ่งทำให้เกษตรกรไม่กล้านำข้าวมาจำหน่าย เพราะกลัวว่าจะไม่ได้รับเงินเต็มจำนวน เพราะทางธนาคารจะทำการหักหนี้จึงนำข้าวไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางซึ่งถูกกดราคา แต่ภายหลังธนาคารได้ทำการปรับเปลี่ยนนโยบายเพื่อให้ความช่วยเหลือเกษตรกรโดยให้เกษตรกรทำการผ่อนชำระหนี้ด้วยความสมัครใจ โดยไม่มีการหักหนี้เมื่อเกษตรกรนำข้าวมาจำหน่าย แต่ก็ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรับทราบอย่างทั่วถึง เกษตรกรจึงยังไม่เข้ามาจำหน่ายข้าวกับธนาคารอย่างที่ธนาคารต้องการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการเกษตร

เมื่อพิจารณาทางด้านความต้องการของตลาด ข้าวเกษตรอินทรีย์จัดเป็นสินค้าเกษตรที่มีความต้องการในตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศสูง เนื่องจากผู้บริโภคได้ให้ความสำคัญกับการบริโภคอาหารที่ปราศจากสารเคมีมากขึ้น ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดโลกนับว่าเป็นตลาดขนาดใหญ่โดยมูลค่าการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ในปี 2549 สูงถึง 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐเทียบกับในปี 2543 ที่มีมูลค่าเพียง 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีอัตราการเจริญเติบโตประมาณร้อยละ 10-50 และคาดว่าในระยะ 5 ปีต่อไปตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ยังคงมีการขยายตัวอยู่ในเกณฑ์สูงอย่างต่อเนื่อง โดยมีการคาดการณ์ว่าในปี 2551 มูลค่าการค้า

สินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดโลกจะเพิ่มขึ้นเป็น 100,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อัตราการขยายตัวของตลาดเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 10-30 ต่อปี

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิพบว่าเครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวเกษตรอินทรีย์จัดอยู่ในกลุ่ม New Wave ที่มีความน่าสนใจควรให้การสนับสนุนเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในเครือข่ายของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อความแข็งแกร่งต่อไปในอนาคต

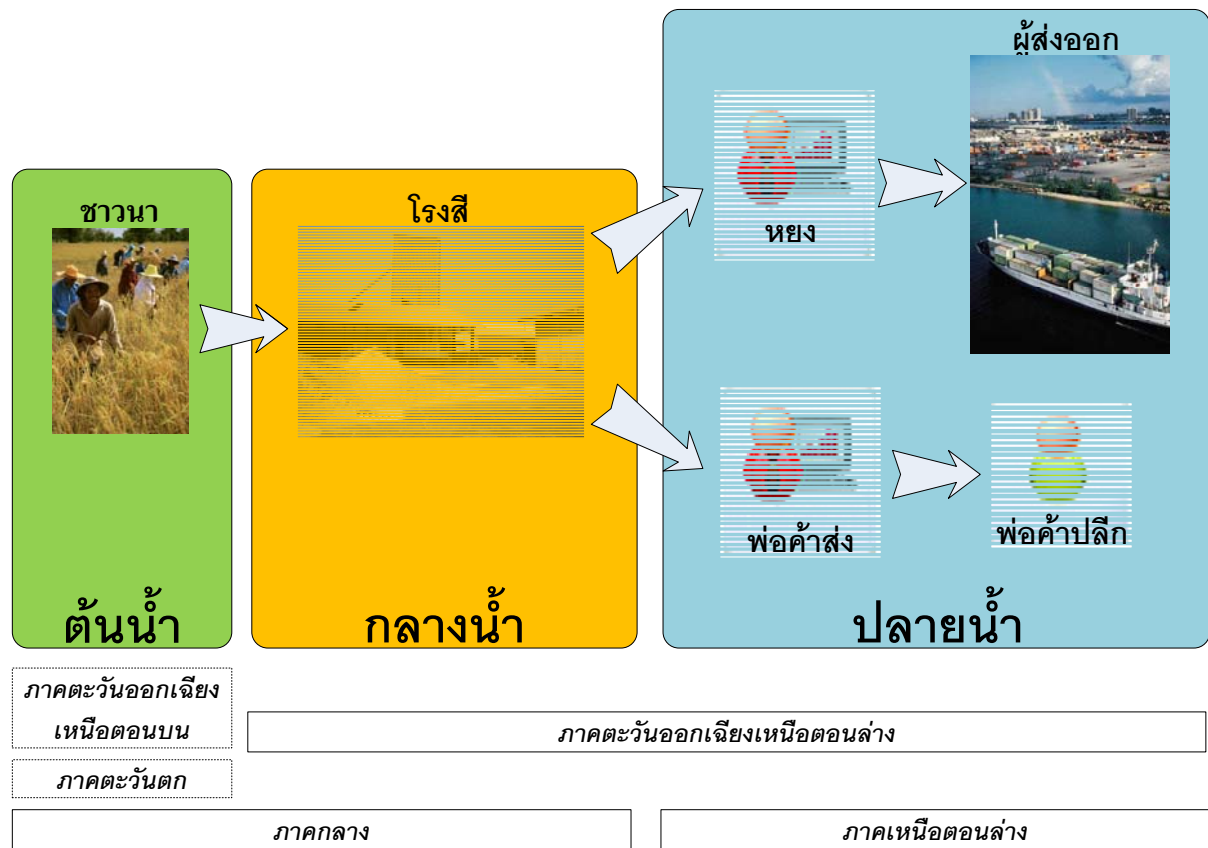
4.2 สรุปผลการวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว 5 คลัสเตอร์

จากผลการศึกษาข้อมูลวิสาหกิจและวิเคราะห์ Diamond Model ของเครือข่ายวิสาหกิจข้าว 5 ภูมิภาค หากพิจารณาลำดับของเครือข่ายตามระบบโซ่อุปทานข้าว พบว่า แต่ละวิสาหกิจข้าวจะให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ในการพัฒนาที่แตกต่างกันดังนี้

- ต้นน้ำ (ชาวนา) ได้แก่ วิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, ภาคตะวันตก และภาคกลาง
- กลางน้ำ (โรงสี) ได้แก่ วิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และภาคกลาง
- ปลายน้ำ (หุง พอก้าว ผู้ส่งออก) ได้แก่ วิสาหกิจข้าวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และภาคเหนือตอนล่าง

ดังแสดงในรูปที่ 6 ซึ่งจะเห็นว่าวิสาหกิจข้าวบางวิสาหกิจ อาทิ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะอยู่ในลำดับของกลางน้ำและปลายน้ำ ทั้งนี้เนื่องมาจากเครือข่ายวิสาหกิจนี้มีกลยุทธ์ที่ครอบคลุมทั้งสองส่วน ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมแบบต่อเนื่องกัน

รูปที่ 6 แสดงลำดับของเครือข่ายวิสาหกิจข้าวในระบบโซ่อุปทานข้าว

4.3 แนวทางการศึกษาและการคัดเลือกคลัสเตอร์สำหรับการแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติ

หลังจากนั้นที่ปรึกษาได้กำหนดรูปแบบและรายละเอียดของแบบฟอร์มต่างๆ ที่จะใช้สำหรับการสำรวจข้อมูลในแต่ละขั้นตอนรวมทั้งหมด 2 แบบ โดยแต่ละแบบมีวัตถุประสงค์ในการใช้ ดังนี้

1. แบบสำรวจ 01 มีลักษณะเป็นแบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของคลัสเตอร์ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยเกณฑ์การประเมินในแต่ละส่วนจะประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีคะแนนสำหรับการประเมินตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนด
  - ส่วนที่หนึ่งเป็นการประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็งของคลัสเตอร์ ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินด้านลักษณะการดำเนินงานของคลัสเตอร์ ความเชื่อมโยงและความร่วมมือภายในคลัสเตอร์ เงื่อนไขอุปสงค์ และเงื่อนไขปัจจัยการผลิตของคลัสเตอร์
  - ส่วนที่สองเป็นการประเมินศักยภาพด้านโอกาสการเติบโตทางธุรกิจของคลัสเตอร์ ประกอบด้วย เกณฑ์การประเมินด้านแนวโน้มทางการตลาดของคลัสเตอร์

2. แบบสำรวจ 02 มีลักษณะเป็นแบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของโครงการย่อยซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยเกณฑ์การประเมินในแต่ละส่วนจะประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีคะแนนสำหรับการประเมินตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนด
- ส่วนที่หนึ่งเป็นการประเมินศักยภาพด้านการบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based) ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินด้านวัตถุดิบ ด้านการผลิต ด้านต้นทุนค่า/ผลิตภัณฑ์ ด้านการจัดการ และด้านการตลาด
  - ส่วนที่สองเป็นการประเมินศักยภาพด้านโซ่คุณค่า (Value Chain)

4.4 แนวทางการศึกษาและการคัดเลือกคลัสเตอร์ข้าว (ภูมิภาค)

ในการดำเนินงานเพื่อคัดเลือกเครือข่ายวิสาหกิจข้าวในภูมิภาค ที่ปรึกษาได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ปรึกษาได้ดำเนินการในระดับเบื้องต้นไปบ้างแล้ว คือ การออกพื้นที่เพื่อสอบถามและเก็บรวบรวมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากหน่วยงานต่างๆ
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่ปรึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้ารายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ อาทิ แผนปฏิบัติการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจรายพื้นที่รายสาขาของ สสว. ข้อมูลสถิติต่างๆ ของกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ซึ่งข้อมูลทั้ง 2 ส่วนนี้จะนำมาเพื่อประกอบและสนับสนุนการคัดเลือกเครือข่ายวิสาหกิจข้าวเป้าหมายในภูมิภาค ที่ปรึกษาได้กำหนดเกณฑ์การประเมินเบื้องต้นในการพิจารณาว่ากลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจข้าวใดควรได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเครือข่ายเป้าหมาย โดยกำหนดให้พิจารณาจากคุณสมบัติเรื่องของพื้นที่และความเชื่อมโยงของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เดียวกัน/ใกล้เคียงกัน โดยจากผลการศึกษานี้ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) พบว่า ได้มีการจำแนกเครือข่ายวิสาหกิจตามพื้นที่ออกเป็น 10 พื้นที่ โดย 5 ใน 10 ของพื้นที่จะเป็นวิสาหกิจข้าว ได้แก่

- ภาคเหนือตอนล่าง จัดเป็นโครงการ “Rice Hub” ประกอบด้วยจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบน/ล่าง จัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ประกอบด้วยจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือล่าง จัดเป็นโครงการ “ข้าวหอมมะลิ” ประกอบด้วยจังหวัดอุบลฯ อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ ยโสธร

- ภาคกลาง จัดเป็นโครงการ “ข้าวปลอดภัย” ประกอบด้วยจังหวัดปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี
- ภาคตะวันตก จัดเป็นโครงการ “ข้าวอินทรีย์” ประกอบด้วยจังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี

หลังจากนั้น ที่ปรึกษาได้กำหนดรูปแบบและรายละเอียดของแบบสำรวจที่จะใช้สำหรับการสำรวจข้อมูล รวมทั้งแนวทางการประเมินศักยภาพของคลัสเตอร์ เพื่อให้ได้มาซึ่งคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพและใช้เป็นเป้าหมายในการศึกษาต่อไป รายละเอียดมีดังนี้

4.4.1 แบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของคลัสเตอร์

แบบสำรวจ 01 มีลักษณะเป็นแบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของคลัสเตอร์ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยเกณฑ์การประเมินในแต่ละส่วนจะประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีคะแนนสำหรับทำการประเมินตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนด

ส่วนที่หนึ่งเป็นการประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็งของคลัสเตอร์ ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินด้านลักษณะการดำเนินงานของคลัสเตอร์ ความเชื่อมโยงและความร่วมมือภายในคลัสเตอร์ เงื่อนไขอุปสงค์ และเงื่อนไขปัจจัยการผลิตของคลัสเตอร์

ส่วนที่สองเป็นการประเมินศักยภาพด้านโอกาสการเติบโตทางธุรกิจของคลัสเตอร์ ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินด้านแนวโน้มทางการตลาดของคลัสเตอร์

4.4.2 การประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็งของคลัสเตอร์

ที่ปรึกษาใช้แบบฟอร์ม 01 ส่วนที่หนึ่งทำการประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็ง (Cluster Strength) ของเครือข่ายวิสาหกิจทั้ง 5 ภูมิภาค โดยใช้เกณฑ์การประเมินปัจจัยแวดล้อมทางธุรกิจ 4 ด้านตามองค์ประกอบของ Diamond Model เพื่อคัดเลือกกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดอันดับแรกมาทำการประเมินเพื่อคัดเลือกโครงการย่อยภายใต้คลัสเตอร์นั้น โดยมีเกณฑ์การประเมินและปัจจัยการประเมินในแต่ละเกณฑ์ดังนี้

- 1) ลักษณะการดำเนินงานของคลัสเตอร์ ได้แก่
  - (1) สินค้าและบริการของคลัสเตอร์
  - (2) ระดับเทคโนโลยีที่ใช้
  - (3) ความสามารถในการเข้าถึงตลาด
  - (4) ความตระหนักของผู้ประกอบการ
  - (5) ความสามารถในการบริหารจัดการคลัสเตอร์

- (6) ลักษณะของการแข่งขันภายในคลัสเตอร์
- (7) สภาวะผู้นำภายในคลัสเตอร์
- 2) ความเชื่อมโยงและความร่วมมือภายในคลัสเตอร์ ได้แก่
  - (8) โครงสร้างของผู้ประกอบการเข้าลักษณะโซ่อุปทานหรือไม่อย่างไร
  - (9) ความครบถ้วนของอุตสาหกรรมสนับสนุน
  - (10) ลักษณะความร่วมมือภายในกลุ่ม
  - (11) ลักษณะและวิธีทำกิจกรรม
  - (12) การสนับสนุนจากสถาบันเฉพาะทาง
  - (13) การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารทั้งภายในและภายนอกคลัสเตอร์
- 3) เงื่อนไขของปัจจัยการผลิต ได้แก่
  - (14) ความพร้อมของปัจจัยการผลิต
  - (15) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบ
  - (16) โครงสร้างพื้นฐาน
  - (17) ความพร้อมด้านบุคลากร
  - (18) ความพร้อมด้านเทคโนโลยี
  - (19) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งทุน
  - (20) ศักยภาพในด้านงานศึกษาวิจัย
  - (21) การอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสินค้าและบริการ
  - (22) ระดับการพัฒนานวัตกรรม
- 4) เงื่อนไขอุปสงค์ ได้แก่
  - (23) ความรู้และความสนใจในตัวสินค้าของลูกค้า
  - (24) อิทธิพลของลูกค้าต่อตัวสินค้า
  - (25) ความเพียงพอของกฎหมายและกลไกการคุ้มครองผู้บริโภค

การประเมินแต่ละปัจจัยในแต่ละเกณฑ์จะมีคะแนนเรียงตามลำดับจากน้อยสุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย โดยมีปัจจัยในการประเมินรวมทั้งหมด 25 ข้อ แต่ละข้อมีน้ำหนักคะแนนเท่ากัน รวมคะแนนเต็มสูงสุด 125 คะแนนเทียบให้เป็น 100 คะแนน

ที่ปรึกษาได้นำเครือข่ายวิสาหกิจทั้ง 5 ภูมิภาค มาทำการประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็ง โดยพิจารณาให้คะแนนในแต่ละปัจจัยตามเกณฑ์ที่ระบุดังกล่าวข้างต้น แล้วนำมาจัดเรียงลำดับตามคะแนนจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็ง 5 คัดลิตเตอร์

ลำดับ	ชื่อกลุ่มสาขา	ภูมิภาค/ จังหวัด	ความเข้มแข็งของโครงการ																								
			ลักษณะการดำเนินงานของคลัสเตอร์					ความเชื่อมโยงภายในคลัสเตอร์					เชื่อมโยงไปยังการผลิต					เชื่อมโยงตลาด									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
			ผู้ให้บริการ/ หน่วยงาน	บุคลากร	โครงสร้าง	การเข้าถึง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง
1	เครือข่ายวิสาหกิจข้าว	ภาคเหนือตอนล่าง	4	4	3	1	2	4	4	3	1	3	2	4	3	4	4	3	2	3	3	1	3	4	2	72	
2	เครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลิ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	4	4	3	1	2	2	4	3	2	4	2	2	3	3	4	4	2	1	1	5	2	4	4	74	
3	เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าว	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	5	3	4	5	4	2	5	3	5	4	1	4	3	4	4	3	2	1	2	5	2	4	4	85	
4	เครือข่ายวิสาหกิจการผลิตและแปรรูปข้าว	ภาคกลาง	1	2	4	2	2	1	3	3	4	4	2	2	3	1	3	3	2	2	4	2	4	3	3	67	
5	เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวเกษตรอินทรีย์	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	2	4	4	2	1	2	3	3	3	4	2	3	3	1	4	3	4	2	2	3	2	4	4	70	

ที่มา: รายงานผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาผู้ประกอบการรายสาขาในภูมิภาค (สสว.) 2550 และรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนที่เครือข่ายวิสาหกิจเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ (สศช.) 2549

การประเมินแต่ละปีอาจในแต่ละเขตจะมีคะแนนเรียงตามลำดับจากน้อยสุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย ซึ่งถูกประเมินโดยที่ปรึกษา

4.4.3 การประเมินศักยภาพด้านโอกาสการเติบโตทางธุรกิจของคลัสเตอร์

ที่ปรึกษานำแบบสำรวจ 01 ของทั้ง 5 คลัสเตอร์ที่ได้มีการประเมินศักยภาพด้านความเข้มแข็งในส่วนที่หนึ่งไว้แล้ว มาทำการประเมินเพิ่มเติมในส่วนที่สอง คือ ส่วนที่เป็นศักยภาพด้านการเติบโตทางธุรกิจของคลัสเตอร์ โดยใช้มิติด้านโอกาสทางการตลาดเป็นเกณฑ์ในการประเมิน ซึ่งมีปัจจัยสำหรับใช้ในการประเมินดังนี้

- 1) ระดับความรุนแรงของการแข่งขันในตลาด
- 2) ความแตกต่างของสินค้า
- 3) แนวโน้มการเติบโตของอุตสาหกรรม
- 4) แนวโน้มการเติบโตของยอดขายโดยรวมของคลัสเตอร์
- 5) ส่วนแบ่งในตลาดภายในประเทศของคลัสเตอร์
- 6) การเติบโตของส่วนแบ่งตลาดในประเทศของคลัสเตอร์
- 7) ส่วนแบ่งในตลาดโลกของคลัสเตอร์
- 8) แนวโน้มการเติบโตของการส่งออกของคลัสเตอร์
- 9) แนวโน้มการเติบโตของมูลค่าการค้าโลกของสินค้าประเภทเดียวกัน

เกณฑ์การกำหนดคะแนนของแต่ละปัจจัยในส่วนที่สองจะเหมือนกับส่วนที่หนึ่ง คือทุกๆ ปัจจัยจะมีคะแนนเรียงตามลำดับจากน้อยที่สุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย โดยมีปัจจัยในการประเมินรวมทั้งหมด 9 ข้อ แต่ละข้อมีน้ำหนักคะแนนเท่ากัน รวมคะแนนเต็มสูงสุด 45 คะแนนเทียบให้เป็น 100 คะแนน

ตารางที่ 5 แสดงผลการประเมินศักยภาพด้านโอกาสการเติบโตทางธุรกิจ 5 คัดสรร

ลำดับ	ชื่อกลุ่มวิสาหกิจ	ภูมิภาค/ จังหวัด	โอกาสทางการตลาดและการเติบโตทางธุรกิจ											
			1	2	3	4	5	6	7	8	9			
			๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔	๒๕๒๕	๒๕๒๖	๒๕๒๗	๒๕๒๘	๒๕๒๙	๒๕๓๐	๒๕๓๑	๒๕๓๒	๒๕๓๓
1	เครือข่ายวิสาหกิจข้าว	ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร	4	4	5	3	1	3	2	3	2	2	2	2
2	เครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลิ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ/ ล่าง ประกอบด้วยจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม	4	4	5	3	2	4	2	4	1	4	2	29
3	เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าว	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือล่าง ประกอบด้วยจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ ยโสธร	4	5	5	3	1	4	3	4	2	4	2	30
4	เครือข่ายวิสาหกิจการผลิตและแปรรูปข้าว	ภาคกลาง ประกอบด้วยจังหวัดปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี	4	4	5	3	1	3	1	4	2	4	2	28
5	เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวเกษตรอินทรีย์	ภาคตะวันตก ประกอบด้วยจังหวัดราชบุรี สพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี	4	4	4	3	2	4	3	4	1	4	1	27

ที่มา: รายงานผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาผู้ประกอบการรายวิสาหกิจในภูมิภาค (สสว.) 2550 และรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ (สศช.) 2549

การประเมินแต่ละปัจจัยในแต่ละเกณฑ์จะเรียงตามลำดับจากน้อยสุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย ซึ่งถูกประเมินโดยที่ปรึกษา

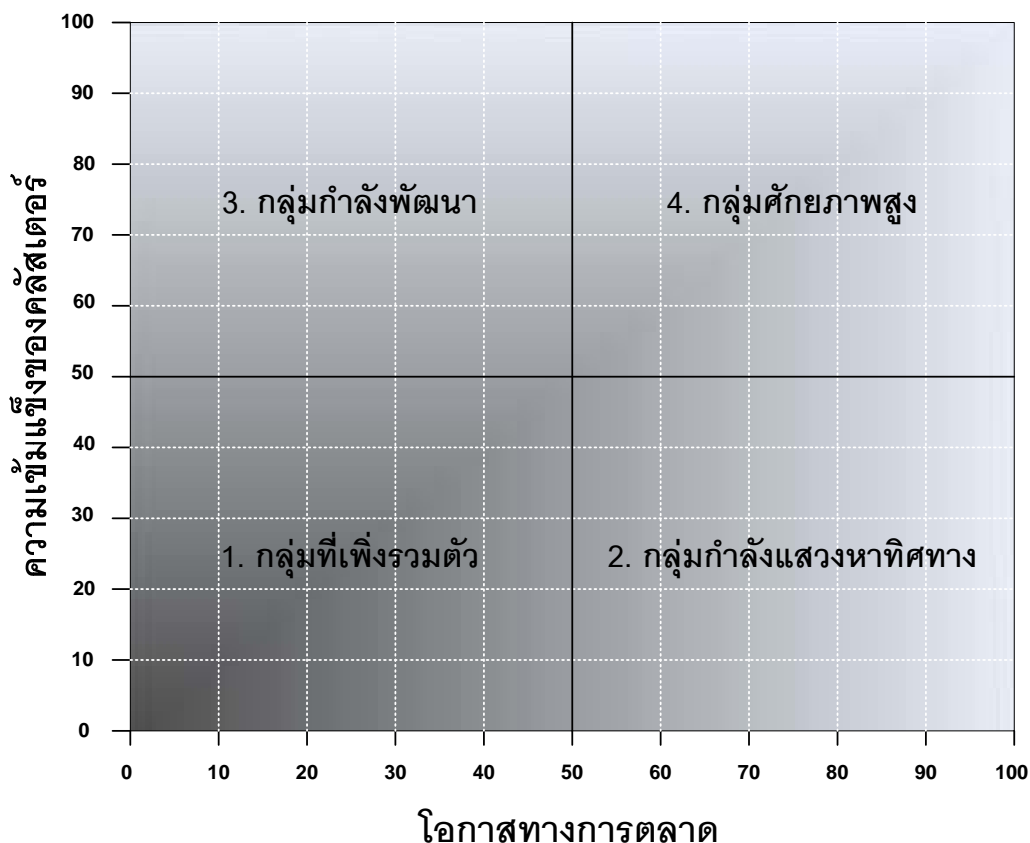
4.4.4 การประเมินศักยภาพของ 5 คัดสรร

หลังจากได้คะแนนการประเมินศักยภาพของ 5 คัดสรรครบทั้งสองส่วนแล้ว คือ ในส่วนที่เป็นมิติ ด้านความเข้มแข็งของคัดสรร และในส่วนที่เป็นมิติด้าน โอกาสทางการตลาดและการเติบโตทางธุรกิจ ของคัดสรร ปรากฏดังตารางที่ 6

ที่ปรึกษานำคะแนนของทั้งสองส่วนมาคำนวณหาศักยภาพโดยรวมของแต่ละคลัสเตอร์ เพื่อนำมา กำหนดตำแหน่งลงบนแผนภูมิการจัดกลุ่มคลัสเตอร์ตามระดับศักยภาพซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม โดยมีวิธีการ คำนวณคะแนนและจัดแบ่งกลุ่มตามระดับคะแนนดังรูปที่ 7

รูปที่ 7 แสดงการกำหนดคะแนนในแต่ละมิติเพื่อแบ่งกลุ่มคลัสเตอร์ตามระดับศักยภาพ

(1) การกำหนดตำแหน่งบนแผนภูมิ

กำหนดให้แกน X แทนมิติด้านโอกาสทางการตลาด/การเติบโตทางธุรกิจของคลัสเตอร์ และแกน Y แทนมิติด้านการพัฒนา/ความเข้มแข็งของคลัสเตอร์ โดยในแต่ละมิติ/แกน กำหนดจุดกึ่งกลาง (Mid Point) ไว้ที่ร้อยละ 50 ซึ่งเป็นจุดแบ่งพื้นที่ทั้งหมดออกเป็น 4 ส่วน แต่ละส่วนแสดงถึงระดับศักยภาพที่แตกต่างกัน 4 กลุ่ม เรียงลำดับตามศักยภาพจากต่ำไปสูง ดังนี้

ระดับศักยภาพ	คะแนนโอกาสทางการตลาด (แกน X)	คะแนนความเข้มแข็งของคลัสเตอร์ (แกน Y)
ศักยภาพกลุ่มที่ 1	0 – 50	0 – 50
ศักยภาพกลุ่มที่ 2	51 – 100	0 – 50
ศักยภาพกลุ่มที่ 3	0 – 50	51 – 100
ศักยภาพกลุ่มที่ 4	51 – 100	51 – 100

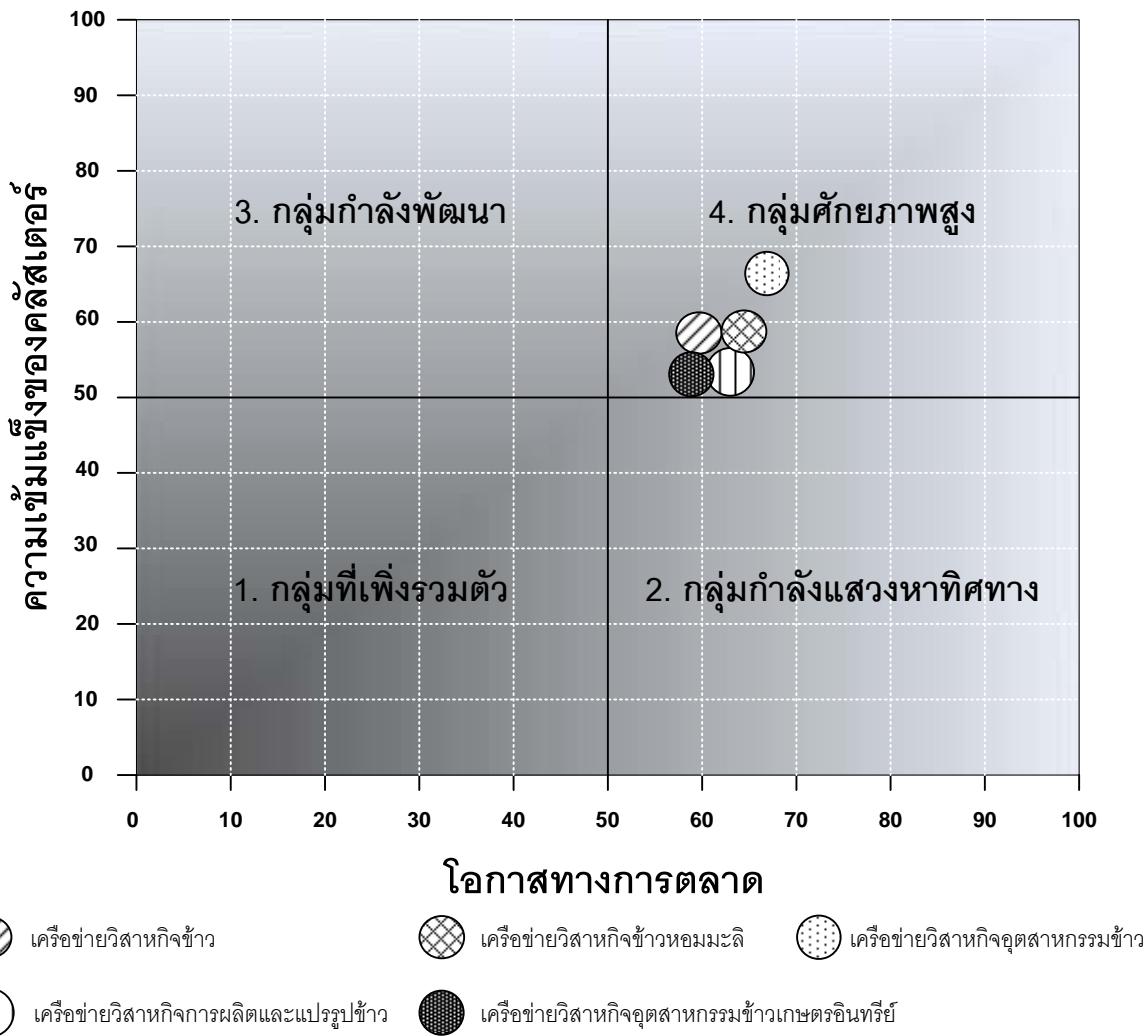
(2) การกำหนดระดับศักยภาพ

- กลุ่มที่ 1 หมายถึง กลุ่มที่เพิ่งรวมตัวกัน (Initiative/Formation Cluster)
เป็นกลุ่มการผลิต/บริการที่มีอยู่หนาแน่นพอสมควรในที่หนึ่งๆ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ (Traditional Cluster) เพิ่งเริ่มมีการรวมตัวกันในลักษณะหลวมๆ หรือเป็นกลุ่มที่จัดตั้งแต่ยังไม่มีความเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน
- กลุ่มที่ 2 หมายถึง กลุ่มที่กำลังแสวงหาทิศทาง (Seeking Direction)
เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ เหมือนกับกลุ่มแรก แต่มีอุปสงค์และโอกาสทางการตลาดสำหรับสินค้าและบริการของกลุ่มดีพอสมควร มีกลุ่มลูกค้าชัดเจน แต่คลัสเตอร์เองยังไม่สามารถเข้าถึงตลาดดังกล่าวได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะคุณภาพหรือรูปแบบสินค้า/บริการที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า ขาดการจัดการสินค้าที่มีประสิทธิภาพ ฯลฯ การส่งเสริมจึงมักเน้นที่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานสินค้า และส่งเสริมการตลาดเป็นหลัก
- กลุ่มที่ 3 หมายถึง กลุ่มกำลังพัฒนา (Developing Cluster)
เป็นกลุ่มการผลิต/บริการที่รวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและมีระดับการพัฒนาค่อนข้างดี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างมีความเข้าใจในปัญหาและเป้าประสงค์ของกลุ่ม มีความพยายามที่จะพัฒนาตนเองและแสวงหากลยุทธ์เพื่อให้อยู่รอดและเติบโตได้ ในขณะที่มีตลาดที่จำกัดหรือตลาดสินค้าของตนกำลังถดถอย หรือกำลังเผชิญกับคู่แข่งที่มีความได้เปรียบในด้านต้นทุน จึงต้องมีการพัฒนาสินค้า/บริการใหม่ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของลูกค้า หรือแสวงหาตลาดเฉพาะ
- กลุ่มที่ 4 หมายถึง กลุ่มที่มีศักยภาพ (High Potential Cluster)
เป็นกลุ่มการผลิต/บริการที่รวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีระดับการพัฒนาที่ก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัด เช่น สามารถกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และดำเนินการโดยลำพัง มีความคิดริเริ่มและความสามารถในการแสวงหาตลาดได้ และมีโอกาสทางการตลาดที่ดี มีกลุ่มลูกค้าชัดเจน การส่งเสริมและสนับสนุนจึงเน้นที่การสร้างสภาวะแวดล้อมทางธุรกิจให้มีปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานที่ดี

4.4.5 รายงานผลการคัดเลือกเครือข่ายวิสาหกิจข้าวที่มีศักยภาพในภูมิภาค

จากผลการวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว 5 คลัสเตอร์ และผลการประเมินศักยภาพของ 5 คลัสเตอร์ (แบบสำรวจ 01) ดังที่ได้นำเสนอมาแล้วในเบื้องต้น สามารถนำเสนอในรูปแบบแผนภูมิดังต่อไปนี้

รูปที่ 8 แสดงการแบ่งกลุ่มคลัสเตอร์ตามระดับศักยภาพ

จะเห็นว่า คลัสเตอร์ข้าวทั้ง 5 ภูมิภาคเป็นคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพในระดับที่สูง คือ เป็นกลุ่มการผลิตที่มีรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีระดับการพัฒนาที่ก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัด มีความคิดริเริ่มและความสามารถในการแสวงหาตลาดได้ และมีโอกาสทางการตลาดที่ดี มีกลุ่มลูกค้าชัดเจน การส่งเสริมและสนับสนุนจึงเน้นที่การสร้างสถานะแวดล้อมทางธุรกิจให้มีปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานที่ดี ซึ่งหากมีการช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างจริงจัง คลัสเตอร์ทั้ง 5 คลัสเตอร์นี้ก็จะสามารถประสบความสำเร็จได้ต่อไป

แต่จากผลการวิเคราะห์พบว่า คลัสเตอร์อุตสาหกรรมข้าว ของภูมิภาคตะวันออกถึงเหนือตอนล่างเป็นคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพโดดเด่นกว่าคลัสเตอร์ที่เหลือ ที่ปรึกษาจึงได้กำหนดให้คลัสเตอร์อุตสาหกรรมข้าวของภูมิภาคตะวันออกถึงเหนือตอนล่างเป็นคลัสเตอร์เป้าหมายสำหรับการศึกษาโครงการแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติต่อไป

4.5 แนวทางการศึกษาและการคัดเลือกโครงการย่อย

ในการดำเนินงานเพื่อคัดเลือกโครงการย่อยของเครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าว (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดอุบลฯ อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ ยโสธร) ที่ปรึกษาได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ปรึกษาได้ดำเนินการในระดับเบื้องต้นไปบ้างแล้ว คือ การประสานงานกับโครงการย่อยต่างๆ
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่ปรึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้ารายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ อาทิ แผนปฏิบัติการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจรายพื้นที่รายสาขาของ สสว. ข้อมูลสถิติต่างๆ ของกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ซึ่งข้อมูลทั้ง 2 ส่วนนี้จะนำมาเพื่อประกอบและสนับสนุนการคัดเลือกโครงการย่อยของเครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าว ที่ปรึกษาได้กำหนดเกณฑ์การประเมินเบื้องต้นในการพิจารณาว่าโครงการย่อยใดควรได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเครือข่ายเป้าหมาย โดยกำหนดให้พิจารณาจากคุณสมบัติเรื่องของการบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based) และ โซ่คุณค่า (Value Chain) โดยจากผลการศึกษาโครงการพัฒนาผู้ประกอบการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจในภูมิภาคของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) พ.ศ. 2550 พบว่า ได้มีการจำแนกโครงการย่อยตามกลยุทธ์ ได้แก่

กลยุทธ์ : สร้างความตระหนักและความสำคัญในการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลิ

1. โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลการผลิต การแปรรูปและการส่งออก
2. โครงการพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการเพื่อการส่งออก
3. โครงการรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อพัฒนามาตรฐานการผลิต การแปรรูป และตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์

กลยุทธ์ : เสริมสร้างความเข้มแข็งการรวมกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

1. โครงการสนับสนุนและพัฒนากำหนดเทคโนโลยีระบบข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการประกอบการธุรกิจ
2. โครงการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาธุรกิจข้าวหอมมะลิ และการใช้ประโยชน์จากการวิจัย

กลยุทธ์ : ส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิแบบเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

1. โครงการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจการทำเกษตรอินทรีย์ และผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์
2. โครงการสนับสนุนพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์
3. โครงการสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรสมาชิกผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัด

กลยุทธ์ : พัฒนาผู้ประกอบการรายย่อย

1. โครงการสร้างและปลูกจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจที่มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม
2. โครงการเสริมสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นให้เกิดผู้ประกอบการรายใหม่
3. โครงการจัดหาและสนับสนุนเงินทุนเพื่อสร้าง โอกาสให้กับผู้ประกอบการรายใหม่
4. โครงการจัดทำฐานข้อมูล สิ่งอำนวยความสะดวก ความรู้สมัยใหม่ให้กับผู้ประกอบการรุ่นใหม่

ซึ่งจากการศึกษา พบว่า มีโครงการ 6 โครงการจากทั้งสิ้น 12 โครงการที่มีแผนการดำเนินงาน ในช่วงปี 2551 – 2553 ได้แก่ โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลการผลิต การแปรรูปและการส่งออก, โครงการรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อพัฒนามาตรฐานการผลิต การแปรรูป และตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์, โครงการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจการทำเกษตรอินทรีย์ และผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์, โครงการสนับสนุนเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์, โครงการสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรสมาชิกผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัด, และโครงการสร้างและปลูกจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจที่มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายอุตสาหกรรมข้าว ที่ปรึกษาจึงทำการคัดเลือกโครงการย่อยของเครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าวจาก 6 โครงการที่มีแผนการดำเนินงาน ในช่วงปี 2551 - 2553 นี้

หลังจากนั้น ที่ปรึกษาได้กำหนดรูปแบบและรายละเอียดของแบบสำรวจที่จะใช้สำหรับการสำรวจข้อมูล รวมทั้งแนวทางการประเมินศักยภาพของคลัสเตอร์ เพื่อให้ได้มาซึ่งคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพและใช้เป็นเป้าหมายในการศึกษาต่อไป รายละเอียดมีดังนี้

4.5.1 แบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของโครงการย่อย

แบบสำรวจ 02 มีลักษณะเป็นแบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพของโครงการย่อยซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยเกณฑ์การประเมินในแต่ละส่วนจะประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีคะแนนสำหรับการประเมินตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนด

ส่วนที่หนึ่งเป็นการประเมินศักยภาพด้านการบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based) ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินด้านวัตถุดิบ ด้านการผลิต ด้านตัวสินค้า/ผลิตภัณฑ์ ด้านการจัดการ และด้านการตลาด

ส่วนที่สองเป็นการประเมินศักยภาพด้านโซ่คุณค่า (Value Chain)

4.5.2 แบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพการบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based)

แบบสำรวจ 02 มีลักษณะเป็นแบบสำรวจเพื่อการประเมินศักยภาพด้านการบริหารองค์ความรู้ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ส่วน โดยเกณฑ์การประเมินในแต่ละส่วนจะประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีคะแนนสำหรับการประเมินตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนด

- 1) ด้านวัตถุดิบ
  - (1) ความเพียงพอของวัตถุดิบ
  - (2) คุณภาพวัตถุดิบ
- 2) ด้านการผลิต
  - (3) ความพร้อมและศักยภาพของบุคลากร
  - (4) มีความรู้ในการวางแผนการผลิต
  - (5) มีความรู้ในการควบคุมคุณภาพ
  - (6) เทคโนโลยีการผลิต
  - (7) การกำจัดของเสียจากการผลิต
- 3) ด้านตัวสินค้า/ผลิตภัณฑ์
  - (8) การสร้างเอกลักษณ์
  - (9) หลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์
  - (10) การออกแบบผลิตภัณฑ์
  - (11) การออกแบบบรรจุภัณฑ์
  - (12) การเลือกใช้นิคมบรรจุภัณฑ์
- 4) ด้านการจัดการ
  - (13) การจัดเก็บสินค้า
  - (14) การขนส่งสินค้า
  - (15) การจัดทำบัญชี
  - (16) การบริหารโครงการ
- 5) ด้านการตลาด
  - (17) เทคนิคช่องทางการจำหน่าย
  - (18) การจัดทำแผนการตลาด
  - (19) กลยุทธ์การตั้งราคา

การประเมินแต่ละปัจจัยในแต่ละเกณฑ์จะมีคะแนนเรียงตามลำดับจากน้อยสุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย โดยมีปัจจัยในการประเมินรวมทั้งหมด 19 ข้อ แต่ละข้อมีน้ำหนักคะแนนเท่ากัน รวมคะแนนเต็มสูงสุด 95 คะแนนเทียบให้เป็น 100 คะแนน

ที่ปรึกษาได้นำโครงการย่อยทั้ง 6 โครงการ มาทำการประเมินศักยภาพด้านการบริหารองค์ความรู้ โดยพิจารณาให้คะแนนในแต่ละปัจจัยตามเกณฑ์ที่ระบุดังกล่าวข้างต้น แล้วนำมาจัดเรียงลำดับตามคะแนน จากสูงไปต่ำ ปรากฏดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงผลการประเมินศักยภาพด้านการบริหารองค์ความรู้ 6 โครงการย่อย

ลำดับ		การบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based)																		
		ด้านวิถีดั้งเดิม			ด้านการผลิต				ด้านตัวสินค้า/ผลิตภัณฑ์				ด้านการจัดการ				ด้านการตลาด			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
		ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้
ชื่อโครงการ		ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้	ความรู้เชิงองค์ความรู้
กลยุทธ์ : สร้างความตระหนักและความสำคัญในการรวมกลุ่มเครือข่ายสมาชิกชาวหอมมะลิ																				
1	โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลการผลิต การแปรรูป และการส่งออก	3	3	3	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
2	โครงการรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อพัฒนามาตรฐานการผลิต การแปรรูป และตราสัญลักษณ์	3	3	4	3	1	1	3	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3	3	51
กลยุทธ์ : ส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิแบบเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค																				
3	โครงการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจการทำเกษตรอินทรีย์ และผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์	4	4	4	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	4	4	3	3	3	60
4	โครงการสนับสนุนพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์	4	3	4	2	2	2	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	33
5	โครงการสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรสมาชิกผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในกลุ่มจังหวัด	3	3	4	3	3	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	52
กลยุทธ์ : พัฒนาผู้ประกอบการรายย่อย																				
6	โครงการสร้างและปลูกจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจที่มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม	3	3	3	2	3	2	3	3	2	2	3	2	2	2	2	3	3	3	49

การประเมินแต่ละปัจจัยในแต่ละเกณฑ์จะมีคะแนนเรียงตามลำดับจากน้อยสุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย ซึ่งถูกประเมินโดยที่ปรึกษา

4.5.3 การประเมินศักยภาพด้านโซ่คุณค่า (Value Chain)

ที่ศึกษานำแบบสำรวจ 02 ของทั้ง 6 โครงการที่ได้มีการประเมินศักยภาพด้านการบริหารองค์ความรู้ในส่วนที่หนึ่งไว้แล้ว มาทำการประเมินเพิ่มเติมในส่วนที่สอง คือ ส่วนที่เป็นศักยภาพด้านโซ่คุณค่า ซึ่งมีปัจจัยสำหรับการประเมินดังนี้

- 1) โครงสร้างพื้นฐาน
- 2) การบริหารการจัดหา/จัดซื้อ
- 3) การบริหารทรัพยากรบุคคล
- 4) การวิจัยและพัฒนา

เกณฑ์การกำหนดคะแนนของแต่ละปัจจัยในส่วนที่สองจะเหมือนกับส่วนที่หนึ่ง คือทุกๆ ปัจจัยจะมีคะแนนเรียงตามลำดับจากน้อยที่สุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย โดยมีปัจจัยในการประเมินรวมทั้งหมด 4 ข้อ แต่ละข้อมีน้ำหนักคะแนนเท่ากัน รวมคะแนนเต็มสูงสุด 20 คะแนนเทียบให้เป็น 100 คะแนน

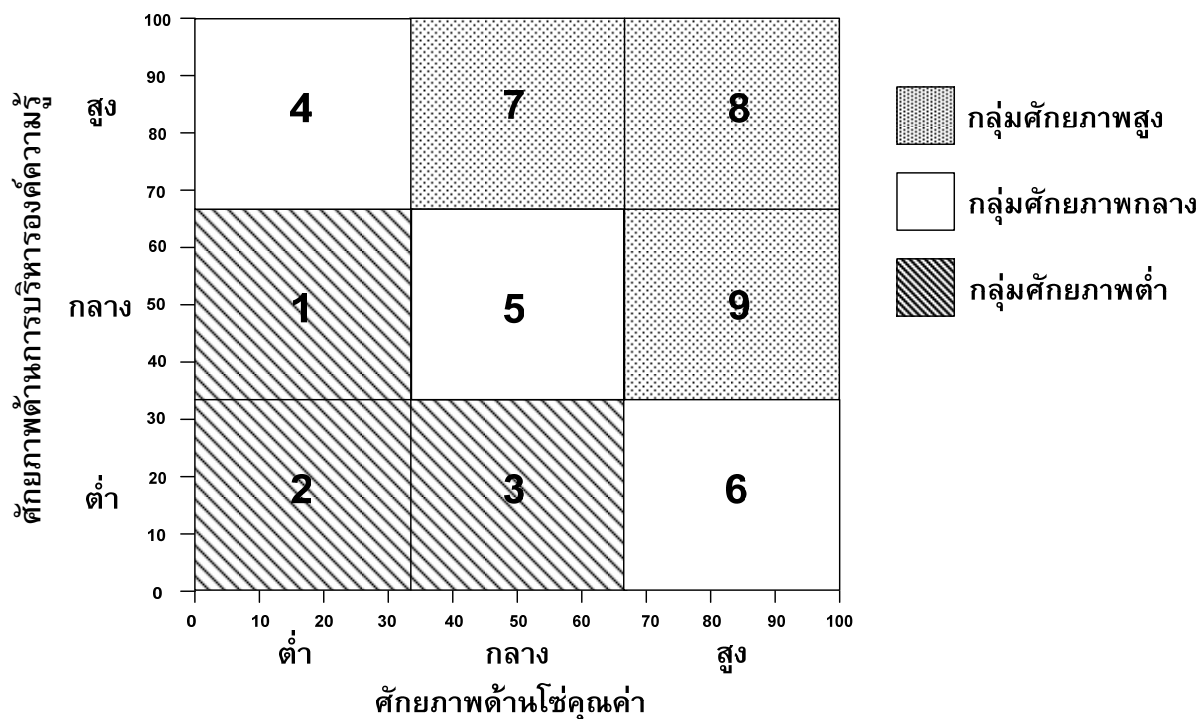
ตารางที่ 9 แสดงผลการแบ่งกลุ่ม 6 โครงการย่อยตามลำดับศักยภาพ

ลำดับ	ชื่อโครงการ	การบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based)																	โซ่คุณค่า (Value Chain)										
		ด้านวัตถุดิบ			ด้านการผลิต			ด้านส่งเสริมตัว/ผลิตภัณฑ์			ด้านการจัดการ			ด้านการตลาด			กิจกรรมหลัก			กิจกรรมสนับสนุน									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	ความพึงพอใจของผู้บริโภค	บุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร	ความรู้ของบุคลากร
1	กลยุทธ์ : สร้างความตระหนักและความสำคัญในการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจข้าวหอมมะลิ และการส่งออก	3	3	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
2	โครงการรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาภาคฐานการผลิต การแปรรูป และตราสัญลักษณ์	3	3	4	3	3	1	1	3	3	3	3	3	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
3	กลยุทธ์ : ส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิแบบเกษตรอินทรีย์ให้ได้นาตรฐานเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค	4	4	4	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
4	โครงการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจการทำเกษตรอินทรีย์ และผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์	4	3	4	2	2	2	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
5	โครงการสนับสนุนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในท้องถิ่นจังหวัด	3	3	4	3	3	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
6	กลยุทธ์ : พัฒนาผู้ประกอบการรายย่อย	3	3	3	2	3	2	3	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	

การประเมินแต่ละปัจจัยในแต่ละเกณฑ์จะเรียงตามลำดับจากน้อยสุด คือ 1 คะแนน ไปจนถึงมากที่สุด คือ 5 คะแนน ตามคุณลักษณะของแต่ละปัจจัย ซึ่งถูกประเมินโดยที่ปรึกษา

ที่ปรึกษานำคะแนนของทั้งสองส่วนมาคำนวณหาศักยภาพโดยรวมของแต่ละโครงการย่อย เพื่อนำมากำหนดตำแหน่งลงบนแผนภูมิการจัดกลุ่มโครงการย่อยตามระดับศักยภาพซึ่งแบ่งออกเป็น 9 กลุ่ม โดยมีวิธีการคำนวณคะแนนและจัดแบ่งกลุ่มตามระดับคะแนนดังรูปที่ 9

รูปที่ 9 แสดงการกำหนดคะแนนในแต่ละมิติเพื่อแบ่งกลุ่มโครงการย่อยตามระดับศักยภาพ

(1) การกำหนดตำแหน่งบนแผนภูมิ

กำหนดให้แกน X แทนมิติด้านศักยภาพด้านใช้คุณค่า และแกน Y แทนมิติด้านการบริหารองค์ความรู้ โดยในแต่ละมิติ/แกน กำหนดจุดกึ่งกลาง (Mid Point) ไว้ที่ร้อยละ 33 และ 67 ซึ่งเป็นจุดแบ่งพื้นที่ทั้งหมดออกเป็น 9 ส่วน แต่ละส่วนแสดงถึงระดับศักยภาพที่แตกต่างกัน 9 กลุ่ม เรียงลำดับตามศักยภาพจากต่ำไปสูง ดังนี้

ระดับศักยภาพ	คะแนนใช้คุณค่า (แกน X)	คะแนนการบริหารองค์ความรู้ (แกน Y)
ศักยภาพกลุ่มที่ 1	0 – 33 (ต่ำ)	34 – 67 (ปานกลาง)
ศักยภาพกลุ่มที่ 2	0 – 33 (ต่ำ)	0 – 33 (ต่ำ)
ศักยภาพกลุ่มที่ 3	34 – 67 (ปานกลาง)	0 – 33 (ต่ำ)
ศักยภาพกลุ่มที่ 4	0 – 33 (ต่ำ)	68 – 100 (สูง)
ศักยภาพกลุ่มที่ 5	34 – 67 (ปานกลาง)	34 – 67 (ปานกลาง)

ระดับศักยภาพ	คะแนน โช้คุณค่า (แกน X)	คะแนนการบริหารองค์ความรู้ (แกน Y)
ศักยภาพกลุ่มที่ 6	68 – 100 (สูง)	0 – 33 (ต่ำ)
ศักยภาพกลุ่มที่ 7	34 – 67 (ปานกลาง)	68 – 100 (สูง)
ศักยภาพกลุ่มที่ 8	68 – 100 (สูง)	68 – 100 (สูง)
ศักยภาพกลุ่มที่ 9	68 – 100 (สูง)	34 – 67 (ปานกลาง)

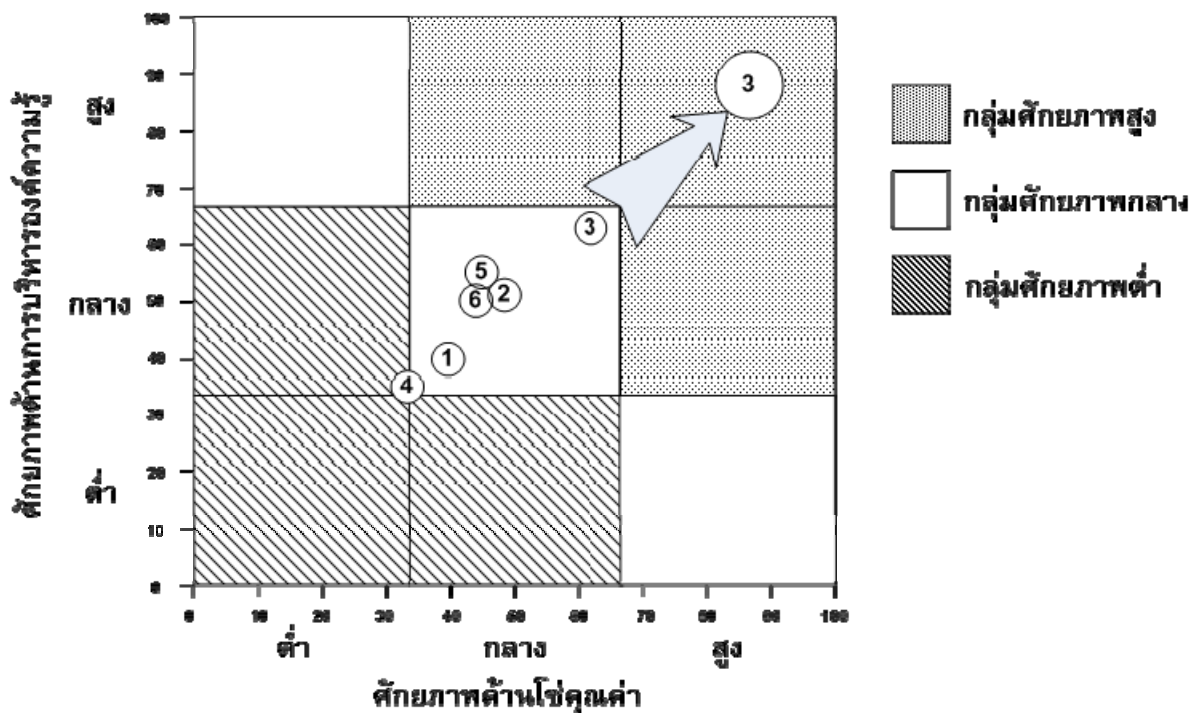
(2) การกำหนดระดับศักยภาพ

- กลุ่มที่ 1 2 และ 3 หมายถึง กลุ่มที่มีศักยภาพในระดับต่ำ (Low priority of potential) เป็นกลุ่มโครงการที่ควรจะต้องพิจารณาแนวทางการดำเนินโครงการใหม่ เนื่องจากเป็นโครงการที่ไม่สร้างให้เกิดโช้คุณค่าหรือเกิดขึ้นในระดับที่ต่ำ และไม่มีการนำแนวทางการบริหารองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับโครงการหรือนำมาใช้บ่อย – แสวงหาทิศทาง
- กลุ่มที่ 4 5 และ 6 หมายถึง กลุ่มที่มีศักยภาพในระดับกลาง (Medium priority of potential) เป็นกลุ่มโครงการที่มีแนวทางการดำเนินโครงการเหมาะสม แต่ยังขาดการสนับสนุนที่ดี เนื่องจากเป็นโครงการที่สร้างให้เกิดโช้คุณค่าและมีการนำแนวทางการบริหารองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับโครงการในระดับปานกลาง – ต้องการการสนับสนุน
- กลุ่มที่ 7 8 และ 9 หมายถึง กลุ่มที่มีศักยภาพในระดับสูง (High priority of potential) เป็นกลุ่มโครงการที่มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ประกอบกับได้รับความช่วยเหลือผลักดันให้โครงการประสบความสำเร็จ เนื่องจากเป็นโครงการที่สามารถสร้างให้เกิดโช้คุณค่าและมีการนำแนวทางการบริหารองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับโครงการในระดับที่สูง

4.5.5 รายงานผลการคัดเลือกโครงการย่อย

จะเห็นว่า โครงการย่อยทั้ง 6 โครงการ เป็นโครงการที่มีศักยภาพในระดับปานกลาง คือ เป็นกลุ่มโครงการที่มีแนวทางการดำเนินโครงการเหมาะสม แต่ยังขาดการสนับสนุนที่ดี เนื่องจากเป็นโครงการที่สร้างให้เกิดโช้คุณค่าและมีการนำแนวทางการบริหารองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับโครงการในระดับปานกลาง – ต้องการการสนับสนุน

รูปที่ 10 แสดงการแบ่งกลุ่มโครงการย่อยตามระดับศักยภาพ

และจากผลการวิเคราะห์ด้วยการแบ่งกลุ่มโครงการตามศักยภาพพบว่า โครงการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจการทำเกษตรอินทรีย์และผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ (โครงการที่ 3) เป็นโครงการที่มีศักยภาพมากที่สุด ที่ปรึกษาจึงได้กำหนดให้โครงการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจการทำเกษตรอินทรีย์และผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ เป็นโครงการนำร่องสำหรับการแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติ โดยทำการศึกษา รายละเอียดของโครงการฯ และพัฒนาโครงการให้เป็นโครงการที่อยู่กลุ่มศักยภาพสูงเพื่อเป็นโครงการนำร่องสำหรับโครงการอื่นๆ ต่อไป

บทที่ 5

ผลการแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติ

5.1 การแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติ

จากการที่ปรึกษาได้นำเสนอแนวทางการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกหาเครือข่ายวิสาหกิจข้าวเป้าหมายจากแผนปฏิบัติการฯ ของสสว. ในบทที่ผ่านมา นั้น โดยมีผลสรุปได้ดังนี้ คือ

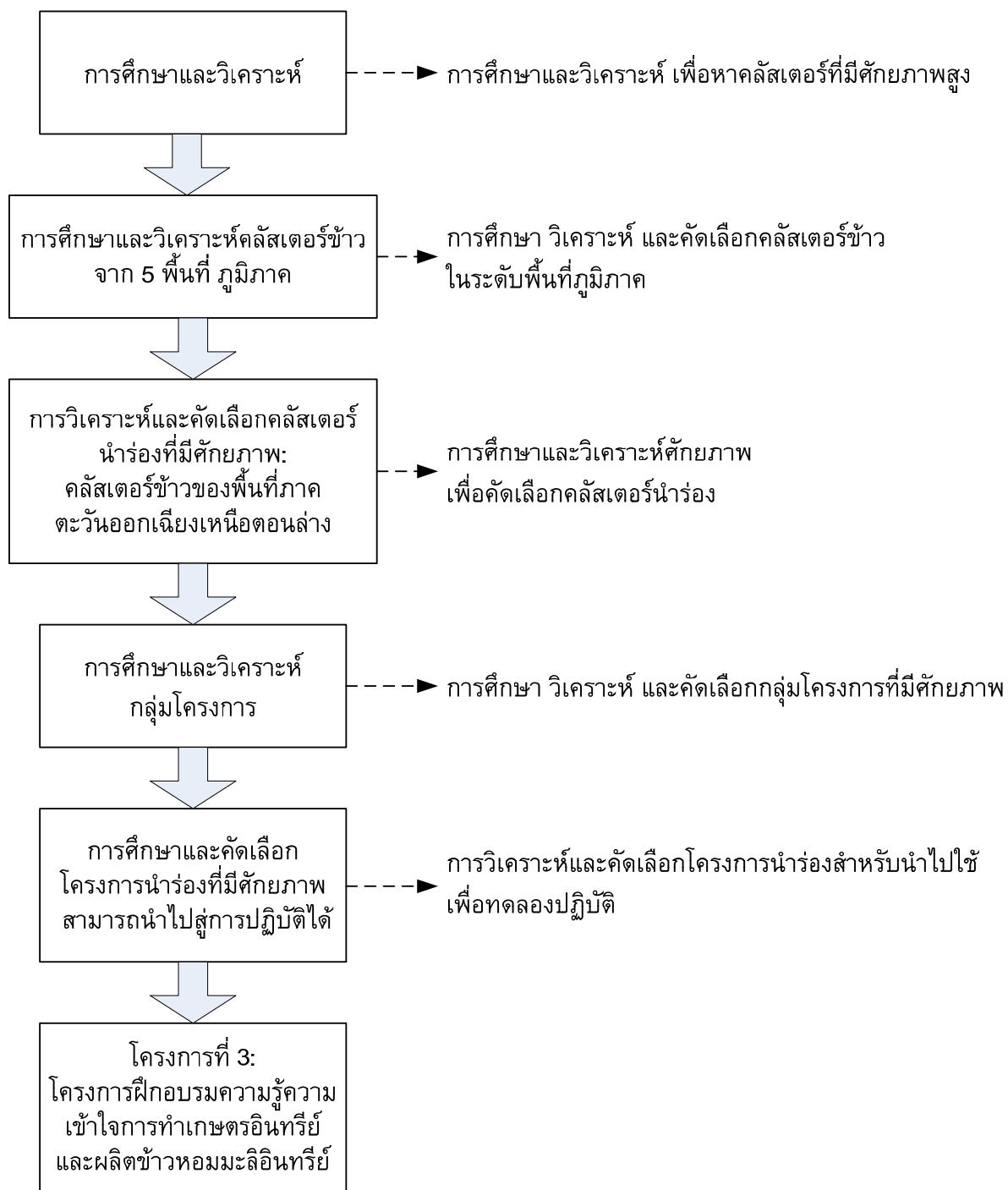
1. การศึกษาการทำแผนที่เครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster Mapping) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเบื้องต้น 3 ประเด็น คือ (1) ครอบคลุมพื้นที่ (2) ความเชื่อมโยงและลักษณะการรวมกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เดียวกัน และ (3) วัตถุประสงค์ร่วมกันของผู้ที่จะเข้ามารวมตัวกัน ได้ผลการศึกษาเพื่อคัดเลือกคลัสเตอร์ข้าวออกมาได้ใน 5 พื้นที่ คือ ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ภาคกลางและภาคตะวันออก
2. การวิเคราะห์เครือข่ายวิสาหกิจข้าว 5 คลัสเตอร์ โดยเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของแต่ละพื้นที่ กับการวิเคราะห์ห้องคี่ประกอบ 4 ด้าน (Diamond Model) ของแต่ละเครือข่ายวิสาหกิจ ทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ คือ เครือข่ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมข้าว เกษตรอินทรีย์ อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมประเภท New Wave ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีความน่าสนใจ และภาครัฐควรให้การสนับสนุน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือต่อกันในระหว่างเครือข่ายของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่ความแข็งแกร่งและช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันต่อไป
3. การศึกษาและวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกคลัสเตอร์และโครงการ ในขั้นตอนนี้ที่ปรึกษาได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ โดยอาศัยรูปแบบและรายละเอียดของข้อมูลจากแบบฟอร์มประเภทต่างๆ ซึ่งที่ปรึกษาได้จัดทำขึ้นมาสำหรับการสำรวจข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการคัดเลือก มี 2 ขั้นตอน คือ
  - (1) การคัดเลือกคลัสเตอร์ ที่ปรึกษาจะใช้แบบสำรวจ 01 สำหรับการประเมินศักยภาพของคลัสเตอร์ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ *ส่วนที่ 1* การประเมินความเข้มแข็งของคลัสเตอร์ มีเกณฑ์การประเมินด้านลักษณะการดำเนินงาน ด้านความเชื่อมโยงและความร่วมมือ เงื่อนไขด้านอุปสงค์และเงื่อนไขด้านปัจจัยการผลิต *ส่วนที่ 2* การประเมินโอกาสการเติบโตทางธุรกิจ ใช้เกณฑ์การประเมินด้านแนวโน้มทางการตลาด
  - (2) การคัดเลือกโครงการ ที่ปรึกษาจะใช้แบบสำรวจ 02 เป็นแบบสำรวจการประเมินศักยภาพของโครงการย่อย โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ *ส่วนที่ 1* การประเมินด้านการบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based) มีปัจจัยเพื่อใช้ประเมินคือ ด้านวัตถุดิบ ด้านการผลิต ด้านตัวสินค้า/ผลิตภัณฑ์ ด้านการจัดการ และด้านการตลาด *ส่วนที่ 2* เป็นการประเมินศักยภาพด้านห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain)

ซึ่งในการศึกษาวิเคราะห์โดยภาพรวมของที่ปรึกษา จากผลการคำนวณหาศักยภาพโดยรวมตามระดับคะแนนที่ได้รับจากการสอบถาม 01 ของแต่ละคลัสเตอร์ และการจัดแบ่งกลุ่มตามระดับคะแนน ได้พบว่า คลัสเตอร์เครือข่ายวิสาหกิจข้าวของ 5 พื้นที่ภูมิภาค เป็นคลัสเตอร์ที่มีศักยภาพในระดับที่สูง กล่าวคือ เป็นกลุ่มการผลิตที่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีระดับการพัฒนาที่ก้าวหน้าอย่างชัดเจน มีความคิดริเริ่มและความสามารถในการแสวงหาตลาดได้ จึงมีโอกาสด้านการตลาดที่ดี นอกจากนี้ กลุ่มลูกค้ายังมีความชัดเจน การส่งเสริมและการสนับสนุนจึงมุ่งไปที่การสร้างสภาวะแวดล้อมทางธุรกิจ ในด้านปัจจัยและโครงสร้างพื้นฐานที่ดี โดยเฉพาะวิสาหกิจข้าวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ที่ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ และยโสธร ซึ่งมีความโดดเด่นและมีคะแนนสูงที่สุดจากผลการประเมิน

จากผลการศึกษาและการวิเคราะห์ศักยภาพคลัสเตอร์ ได้ผลออกมาคือ เครือข่ายวิสาหกิจข้าวของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นเครือข่ายวิสาหกิจที่น่าสนใจและมีศักยภาพในการส่งเสริมสนับสนุนค่อนข้างสูง ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสำหรับการศึกษาโครงการแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง ทางที่ปรึกษาจึงต้องศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหาโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งที่ปรึกษาได้อาศัยแบบสำรวจ 02 เพื่อทำการประเมินเบื้องต้นในการคัดเลือกโครงการ โดยอาศัยเกณฑ์การคัดเลือก 2 ประการ คือ การบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Based) และห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) โดยได้ทำการศึกษาร่วมกับ โครงการพัฒนาผู้ประสานงานการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจในภูมิภาคของ สสว. โดยได้นำคะแนนที่ได้จากแบบสำรวจในทั้ง 2 ส่วนดังกล่าว มาคำนวณหาศักยภาพโดยรวมของแต่ละโครงการย่อย และทำการกำหนดตำแหน่งในแผนภูมิการจัดกลุ่มโครงการที่จำแนกตามระดับศักยภาพใน 9 กลุ่ม ซึ่งพบว่า กลุ่มโครงการย่อยที่ทำการวิเคราะห์นั้น เป็นโครงการที่มีศักยภาพในระดับปานกลางทั้งหมด กล่าวคือ เป็นโครงการที่มีแนวทางการดำเนินโครงการที่เหมาะสม และยังเป็นกลุ่มโครงการที่ช่วยสร้างห่วงโซ่คุณค่า และมีการนำแนวทางในการบริหารองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ ดังนั้น ที่ปรึกษาจึงเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี และควรได้รับการช่วยเหลือและการสนับสนุนที่ดีจากภาครัฐต่อไป

และเมื่อที่ปรึกษาได้ทำการวิเคราะห์ในเชิงลึก ด้วยการจัดแบ่งกลุ่มโครงการดังกล่าวนี้ พบว่า โครงการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจการทำเกษตรอินทรีย์และผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เป็นโครงการที่มีศักยภาพมากที่สุด ดังนั้น ที่ปรึกษาจึงได้กำหนดให้โครงการดังกล่าว เป็นโครงการนำร่องสำหรับการแปลงแผนปฏิบัติการฯ ไปสู่การปฏิบัติ โดยที่ปรึกษาจะได้ทำการศึกษารายละเอียดของโครงการฯ และจะพัฒนาโครงการ เพื่อให้เป็นโครงการที่อยู่ในกลุ่มที่มีศักยภาพสูงและเป็นต้นแบบสำหรับโครงการอื่นๆ ต่อไป

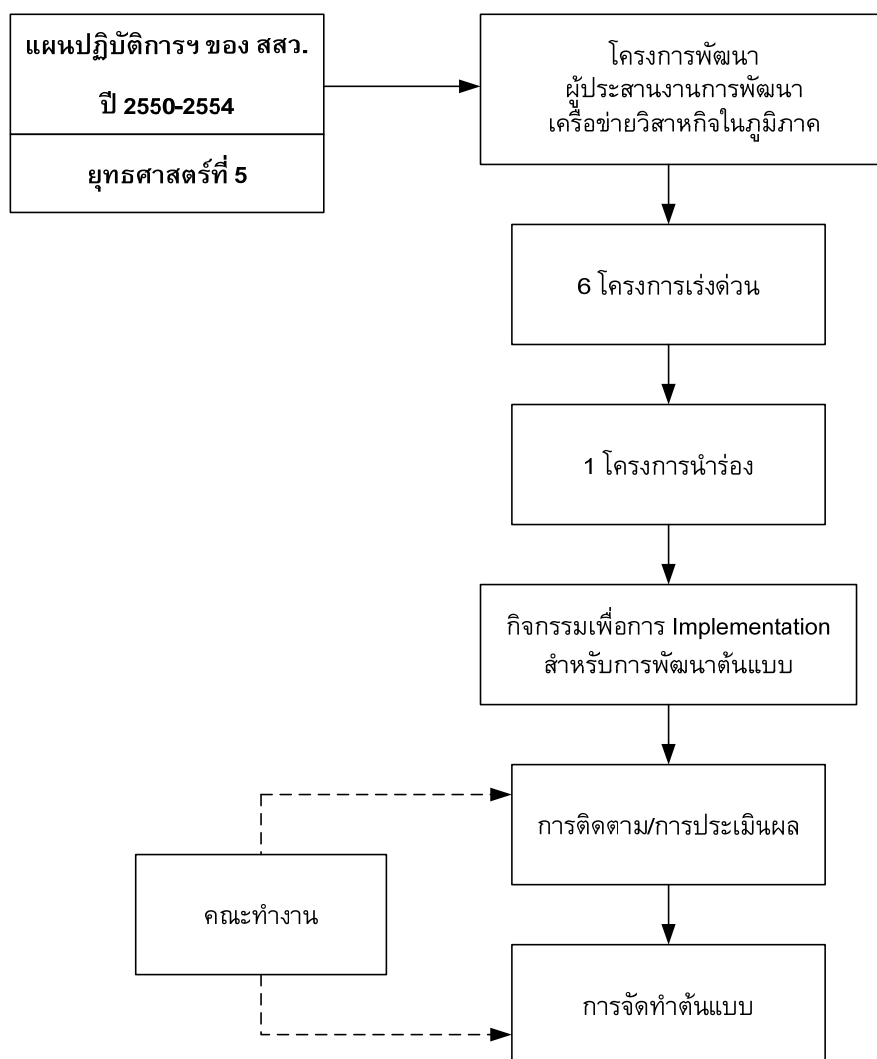
รูปที่ 11 แสดงรูปแบบการวิเคราะห์คลัสเตอร์และคัดเลือกโครงการ

5.2 รายงานรูปแบบการแปลงแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ

จากผลการศึกษาข้างต้น ที่ปรึกษาได้ดำเนินการนำมาทบทวนศึกษาเกี่ยวกับความสอดคล้องและความเชื่อมโยงระหว่างแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs ของ สสว. กับ โครงการพัฒนาผู้ประกอบการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจในภูมิภาค ซึ่งพบว่ามีความสอดคล้องตามยุทธศาสตร์ที่ 5 ที่กล่าวถึงการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค และยังตรวจสอบพบว่ากลุ่มเป้าหมายของโครงการพัฒนาผู้ประกอบการฯ เป็นกลุ่มเครือข่ายเดียวกันกับกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ ที่เป็นผลมาจากการคัดเลือกเครือข่ายวิสาหกิจนำร่องของที่ปรึกษา ดังนั้น ที่ปรึกษาจึงได้นำมาใช้เพื่อแปลงไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและสามารถดำเนินการได้จริง เนื่องจากมีความเหมาะสมเกี่ยวกับพื้นที่เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย เพื่อดำเนินการ และโครงการที่จะนำมาใช้นำร่อง ดังแสดงให้เห็นรูปแบบการแปลงแผนฯ ตามรูปที่ 12

รูปที่ 12 แสดงรูปแบบการแปลงแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ

บทที่ 6

ผลการดำเนินโครงการนำร่อง

6.1 รายงานผลการเก็บข้อมูล

ตารางการประชุมร่วมกับกลุ่มเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์

ลำดับ ที่	ชื่อกลุ่ม/ศูนย์	ผู้อำนวยการกลุ่ม/ศูนย์	ที่อยู่	วันที่ประชุมกลุ่ม
1	ศูนย์วัดป่าสวน ธรรมร่วมใจ	นายวิจิตร บุญสูง	อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	17 ก.ค. 2551
2	ศรีฐาน	นายสุทัศน์ วันเที่ยง	ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	5 และ 13 ก.ค. 2551
3	หนองขอ	นายสุวิษ ธนาคุณ	ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	5 ก.ค. 2551
4	หนองเป็ด	นายสุพจน์ จิตทวี	ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	13 ก.ค. 2551
5	ดงสว่าง	นายสวัสดิ์ ทองน้อย	ต.โคกนาโก อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	12 ก.ค. 2551
6	เชียงเพ็ง	นายมงคล ธรรมสาร	ต.เชียงเพ็ง อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	18 ก.ค. 2551
7	นาดีน้อย	นายจ้านง เวฬุวนาร	ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร	18 ก.ค. 2551
8	บ้านสิงห์	นายทศ ชูรัตน์	ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	17 ก.ค. 2551
9	ทุ่งมน	นางอัมพร แสงวงแก้ว	ต.ทุ่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	20 ก.ค. 2551
10	โนนค้อทุ่ง	นายวิรัตน์ รักษาพันธุ์	ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	10 ก.ค. 2551
11	น้ำปลีก	นายอิสรา แก้วดี	ต.น้ำปลีก อ.เมือง	18 ก.ค. 2551

ลำดับ ที่	ชื่อกลุ่ม/ศูนย์	ผู้อำนวยการกลุ่ม/ศูนย์	ที่อยู่	วันที่ประชุมกลุ่ม
			จ.อำนาจเจริญ	
12	ภูลั้อม	นางวันเพ็ญ พิกุลทอง	ต.บ้านบาก อ.คอนตาล จ.มุกดาหาร	19 ก.ค. 2551

ตารางสรุปจำนวนสมาชิกแต่ละประเภทของศูนย์ข้าวเกษตรอินทรีย์

ลำดับ ที่	ชื่อกลุ่ม/ศูนย์	สมาชิก ทั้งหมด (จำนวน)	เป็นสมาชิก ณ ปัจจุบัน (จำนวน)			หมายเหตุ
			กองทุน หนุนเกลือ	ข้าวอินทรีย์	ข้าวคุณธรรม	
1	ศูนย์วัดป่าสวนธรรม ร่วมใจ	80	80	1	13	
2	ศรีฐาน	35	35	-	2	
3	หนองขอ	70	70	30	9	
4	หนองเป็ด	32	32	7	5	
5	ดงสว่าง	29	29	-	6	
6	เชียงเพ็ง	55	55	-	7	
7	นาดีน้อย	219	219	5	1	
8	บ้านสิงห์	23	23	-	4	
9	ทุ่งมน	30	30	1	3	
10	โนนค้อทุ่ง	40	40	2	21	

ลำดับ ที่	ชื่อกลุ่ม/ศูนย์	สมาชิก ทั้งหมด (จำนวน)	เป็นสมาชิก ณ ปัจจุบัน (จำนวน)			หมายเหตุ
			กองทุน หนุนเกลือ	ข้าวอินทรีย์	ข้าวคุณธรรม	
11	น้ำปลีก	75	75	-	11	
12	ภูล้อม	7	7	1	3	
	รวมทั้งสิ้น		1,131	191	80	

6.1.1 การประชุมระดมความคิดเห็นรายกลุ่มของสมาชิกข้าวเกษตรอินทรีย์

การดำเนินการประชุมระดมความคิดเห็นแต่ละกลุ่มนั้น คณะผู้วิจัย เริ่มดำเนินการประชุม โดยชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการนี้ รวมทั้งเป้าหมายที่ดำเนินงานและวางแผนงานร่วมกับสมาชิกกลุ่มข้าวคุณธรรม จากนั้น ให้สมาชิกในกลุ่มแนะนำตัวเอง ต่อที่ประชุม

ให้สมาชิกในกลุ่ม อธิบายขั้นตอนและผลการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน ภายใต้อ 8 หัวข้อ ในการประชุมกลุ่ม ดังนี้

1. ก่อนเข้าร่วมกลุ่มข้าวอินทรีย์
2. การดำเนินงาน ในระหว่างเข้าร่วม ประสบปัญหาอะไรบ้าง และมีวิธีดำเนินการอย่างไร
3. ผลที่ได้รับในแต่ละช่วงการดำเนินงาน เป็นอย่างไร
4. สรุปผลระดับครัวเรือน
5. สรุปบทเรียนระดับแปลง
6. สรุปบทเรียนการขยายกลุ่มสมาชิก
7. ชีตจำกัดในการดำเนินงานทั้งระดับครัวเรือนและระดับกลุ่ม
8. ข้อเสนอแนะระดับกลุ่ม

ผลสรุปการประชุมระดมความคิดเห็นเห็นรายการกลุ่มของสมาชิกข่าวเกษตรอินทรีย์ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มศูนย์วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ อ.ป่าต้ว จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายวิจิตร บุญสูง

ประชุมเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2551 ณ วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ อ.ป่าต้ว จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 80 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองบุญหนุนเกื้อ จำนวน 80 คน

2. สมาชิกข่าวอินทรีย์ จำนวน 1 คน

3. สมาชิกข่าวคุณธรรม จำนวน 13 คน

พ่อวิจิตร บุญสูง ประธานเครือข่ายข่าวคุณธรรม

การประชุมระดมความคิดเห็นสมาชิกเครือข่ายข้าวคุณธรรม

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

พ่อวิจิตร บุญสูง ผู้อำนวยการศูนย์ เล่าว่า ได้นำเกษตรกรอินทรีย์ เชื่อมโยงกับกลุ่มข้าวคุณธรรม โดยมีเกณฑ์ในการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งเชื่อมโยงกับมูลนิธิธรรมะร่วมใจ

ปีพ.ศ. 2548 ได้เสนอความคิด เรื่องเกษตรกรอินทรีย์ ได้ส่งเสริมให้สมาชิกทำข้าวอินทรีย์

ส่งออกขายต่างประเทศ ได้ราคาดี แต่สมาชิกในกลุ่มยังไม่ค่อยปฏิบัติในการทำอินทรีย์อย่างเป็นคุณธรรมอย่างจริงจัง

ปี พ.ศ. 2550 มีสมาชิกผ่านเกณฑ์ข้าวคุณธรรม 71 คน

- วิธีแก้ไขปัญหาคือ
  1. ปรับเปลี่ยนคน ก่อน
  2. ได้ร่วมแลกเปลี่ยนที่กลุ่มอโศก เพราะกลุ่มนี้เขาปฏิบัติตามศีล 5 และมาตรฐานเขา ใช้พระพุทธรเจ้า เป็นที่พึ่ง และน่าจะมีความยั่งยืน
  3. จึงได้แนวคิดจากกลุ่มอโศก มาเป็นแนวทาง
- การขยายเกษตรกรอินทรีย์ คือ
  1. เกษตรอินทรีย์มีปัญหาเรื่องการขยายตลาด
  2. บางคนก็อยากทำ ชีวิตเขาทั้งชีวิตฝากไว้กับข้าว
  3. หากจะส่งเสริม คือ ควรส่งเสริมตลาด ดีที่สุด เช่น การเงิน การแปรรูป
  4. คุณภาพข้าวคุณธรรม มีมาตรฐาน
- การขยายกลุ่ม
  1. การเมืองยังมีผลมากกระทบ
  2. นักธุรกิจ ยังมีเงินมาครอบงำ
  3. กลไก ไม่ต่อเนื่อง คล่องตัว
- ปัญหา เรื่องเทคโนโลยี หากล่าช้า และไม่เกิดผล ก็มีกระทบ เพราะ วิจัยจะทำโคล้านตัว แต่พอให้ชาวบ้านทำ แล้วไม่มีอย่างที่ว่า ก็ไม่เกิดผลเกษตรกรอินทรีย์
- ยกตัวอย่าง พ่อคำเตื่อง สะท้อน ว่า กลุ่มข้าวอินทรีย์ ควรจัดทำโรงปุ๋ยเป็นของตนเอง
- เพื่อเป็นการสร้างปุ๋ยให้ได้ใช้ตลอดปีและตลอดไป
- ถ้าบอกว่า นักวิชาการ บอกว่า ถ้าไม่มีการพัฒนา ปุ๋ยชีวภาพก็จะหมดไปแน่นอน แต่เราต้องช่วยกันหาทางออกและแก้ปัญหา
- การปลูกพืชหลังนา

1. โดยปลูกถั่ว ไถกลบฟาง ปลูกพืชทุกชนิด
2. การปลูกพืชหลังนา เป็นเทคโนโลยีที่น่าส่งเสริมและดีที่สุด
3. การไถกลบฟางแล้ว ไม่ต้องเผา เพราะมันจะทำให้เกิดดินดี

นายสุรศักดิ์ ทวีบุตร เลขานุการของศูนย์วัด ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า

- เริ่มทำนาปี มีโรคประจำตัว เป็นนิ้วในถุงน้ำดี ต้องตัดทิ้ง หมอบอกว่า ให้กินข้าวกล้อง ลดสารเคมี ผมก็เชื่อหมอ ลองทำดู ลดสารเคมี แต่ปัญหาคือ พบกับหญ้าเกิดขึ้นเยอะ ทำน้ำหมัก ใช้อเอง มีมูลไก่ เข้ามาช่วย
- พอมายปี 2548 ผลผลิตลดลง ได้ประมาณ 3 ตัน
- พอมายปี 2549 เข้ามาร่วมเต็มตัว ผล คือ สุขภาพดีขึ้น อาการป่วย หาย ผมภูมิใจในการทำนาอินทรีย์ ดีกว่านาเคมี โดยหันเข้ามาในกลุ่มข้าวคุณธรรม ครอบครัไม่พึ่งพา สารเคมี สบู่เหลว ทำใช้เอง ที่นา ปลูกมะเขือ ถั่วฝัก พริก โดยใช้น้ำหมักในการปลูก วัน การทำน้ำหมัก จากเศษอาหาร นำไปใช้ได้ ใส่พืชผัก ได้รับข้อมูลจากภรรยา ในการชักชวนให้เข้ากลุ่ม ปี พ.ศ. 2551
- ใช้น้ำหมักพื้น ได้จากวัด ไปทดลอง ต้นกล้าสวยงามมาก
- ใส่น้ำหมักชีวภาพที่ทำขึ้นเอง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มศรีฐาน ต.ป่าติ้ว จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายสุทัศน์ วันเที่ยง

ประชุมเมื่อวันที่ 5 และ 13 กรกฎาคม 2551 ณ ต.ศรีฐาน อ.ป่าติ้ว จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 35 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนูก่อ จำนวน 35 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์ จำนวน - คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม จำนวน 2 คน

ประชุมระดมความคิดเห็นสมาชิกกลุ่มศรีฐาน

ผลการประชุมระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม ดังนี้

สภาพพื้นที่

เริ่มก่อตัวในการรวมกลุ่ม มากกว่า 10 ปีแล้ว มีสมาชิกประมาณ 10 คน ที่ทำนาข้าวอินทรีย์ โดยเริ่มประมาณปี 2543 เป็นต้นมา หลังจากผ่านไป 2-3 ปี มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วมสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบัน มีสมาชิกประมาณ 30 กว่าคน โดยสมาชิกใช้วิธีการบอกเล่าต่อญาติพี่น้อง คนใกล้ชิด ให้รับทราบถึงการทำเกษตรอินทรีย์ มีผลดีที่ให้ประโยชน์ต่อตนเอง พึ่งพาตนเอง สร้างจิตสำนึกแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และยังทำให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มยังได้ เรียนรู้เพื่อการทำเกษตรอินทรีย์ ให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เพื่อลดรายจ่าย และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานตามสถานที่ต่างๆ เพื่อการนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยคอก การไถกลบฟาง การทำปุ๋ยพืชสด การคัดเมล็ดพันธุ์ การกำจัดวัชพืช ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่การเป็นการพึ่งพาธรรมชาติ โดยมีต้องพึ่งพาสารเคมี และมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นแต่อย่างไร อีกทั้งยังส่งผลให้เป็นการบำรุงดินให้อุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย

ขีดจำกัด

- มีขั้นตอนยุ่งยาก รวมทั้งเกษตรกรอินทรีย์ไม่ได้รับการนิยมนำผลผลิตไปเปิดกว้าง
- มีการประชุม เพื่อเข้าร่วมรับฟังการประชุมบ่อย ๆ ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมประชุมเท่าที่ควร
- การขายข้าวเกิดการล่าช้า ต้องรอรับเงินที่ขายได้นาน ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาเรื่องรายได้ที่ไม่แน่นอน
- การบรรจุข้าวเพื่อจำหน่าย ต้องไปปรับกระสอบจากกลุ่มข้าวคุณธรรม ทำให้เกิดการเสียเวลาและยุ่งยาก
- ค่าใช้จ่ายในการตรวจแปลงค่อนข้างสูง
- เกษตรกรไม่กล้าที่เริ่มตัดสินใจทำเกษตรอินทรีย์ เพราะกลัวผลผลิตจะลดลง ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่เคยได้เหมือนปีที่ผ่านมา
- ปัญหาน้ำขาดแคลนในฤดูแล้ง ไม่สามารถเก็บกักน้ำได้

ข้อเสนอแนะ

- ควรนำหลักการทำเกษตรอินทรีย์เข้าไปในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เด็กได้รับทราบและรู้จักการรักตนเอง การพึ่งพาตนเอง ปลูกฝังจิตสำนึกแก่เด็กนักเรียน เพื่อการสร้างจิตสำนึกที่ดีในอนาคตของเยาวชน
- ควรมีการปรับราคาให้สูงกว่าข้าวที่ทำด้วยเคมี เพื่อเป็นการจูงใจให้กลุ่มเกษตรอินทรีย์หันมาทำเกษตรอินทรีย์ มากยิ่งขึ้น
- การจัดฝึกอบรมต่างๆ ควรให้มีผลเกิดเป็นรูปธรรมมากกว่านี้
- ควรมีระบบที่เอื้อต่อระบบการตลาดข้าวอินทรีย์ เช่น ขยายง่ายขึ้น มีตลาดที่แน่นอน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มหนองยอ ต.กำแมด อ.ภูซุ้ม จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายสุวิษ ธานีคุณ

ประชุมเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2551 ณ ต.กำแมด อ.ภูซุ้ม จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 70 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ จำนวน 70 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์ จำนวน 30 คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม จำนวน 9 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มหนองยอ

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

ก่อนก่อตั้งกลุ่ม ได้พยายามหาข้อมูลการทำนาอินทรีย์ รวมทั้งได้ทบทวนความรู้แต่ก่อนว่า ไม่ได้ใส่ปุ๋ย แล้วพืชผักจะสวยงามอย่างไร แต่ในอดีต พ่อแม่ เคยพาทำนาข้าว ก็ใช้ปุ๋ยคอก ที่ทำจากมูลวัว หรือปุ๋ยพืชสดที่ทำจากใบไม้ ใบหญ้า

ต่อมา เข้ามาในกลุ่มอินทรีย์ และนำความรู้ที่ได้จากการอบรม ศึกษาจากวัดสวนธรรม และลองใช้แบบเดิม ๆ คือ มีการศึกษา ทำน้ำจุลินทรีย์ ทำเอง นำความรู้มาประยุกต์ใช้

การนำความรู้มาปรับใช้

- ปรับเปลี่ยน โดยอาศัยภูมิปัญญาเดิม
- ขุดสระ เลี้ยงปลา (ก่อนนี้ ทำแบบธรรมชาติ) สมัยนี้ ทำแหล่งน้ำขึ้นมา มีบ่อ
- ฝึกพัฒนาตนเองขึ้นมา เพื่อทำเกษตรอินทรีย์เต็มตัว
- ให้ความรู้แก่พี่น้อง ขยายผลต่อคนอื่น

หลังจาก ทำแล้ว ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ

- ได้นำปุ๋ยมูลไก่มา ผสม ทดลอง
- ไม่ใส่สารเคมี เจือปน
- นำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในกลุ่ม ขยายผล ทดลองในพื้นที่ อย่างประหยัด
- ใช้ปุ๋ยน้อยลง
- มีสุขภาพชีวิตที่ดีขึ้น (เมื่อไม่ใส่ปุ๋ยเคมี)
- ทดลองใส่ปุ๋ยซีไ้กับพืชทุกชนิด
- คุณภาพดินดีขึ้น

แม่กองศรี เทศไทย สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ หนองยอ เล่าเพิ่มเติมว่า

ก่อนการเข้ากลุ่ม

- เคยทำนา ปลูกพืชเชิงเดี่ยว สัมผัสกับยาฆ่าแมลง ได้รับคำแนะนำ ผู้ที่เคยใช้ปุ๋ยอินทรีย์
- จึงหันมาเข้ากลุ่ม นำความรู้จากกลุ่ม ไม่ใส่ยาฆ่าแมลง
- ตั้วอยู่อาศัยในแปลงนา ได้อาศัยกินเป็นอาหาร ปีแรก เข้ามา ปีแรก ยังไม่ได้ผล เช่น เคยได้ข้าว ร้อยกว่าสอบ ผลผลิตได้แค่ เจ็ดสิบกว่าสอบ ผลกระทบคือ ทำใจยาก เพราะผลผลิตลดลง
- ต่อมาปีที่ สอง สาม ทดลองมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์เหมือนเดิม โดย ใช้วัชพืช ในไร่นา เศษไม้ เศษใบไม้ มาปรับปรุงขึ้น เข้ามาในกลุ่ม กลุ่มแนะนำ ให้ไปศึกษาดูงาน มีการสอน น้ำหนักชีวภาพ
- ปรากฏว่า ในนา สอง สามปี ดีขึ้นมาเรื่อย คือ เคยได้ข้าว เจ็ดสิบ ปีที่สอง ได้ แปดสิบ และ เก้าสิบ สอบ เพิ่มขึ้น ๆ เรื่อย
- พอปัจจุบัน (6-7 ปี) ได้มา 160 กว่าสอบ ระหว่าง ข้าวเหนียว 100 ข้าวเจ้า 60
- แต่ก่อน คือ ไม่เคยปลูกพืชหลังนา แต่พอเข้าร่วมกลุ่ม ก็ทำปลูกพืชหลังนา คือ ปลูกพืชปุ๋ยสด โดย หว่านถั่ว ในแปลงหลังนา ได้เก็บถั่วกินด้วย
- เมื่อก่อน ทำอะไรไม่ได้ เพราะดินแข็ง แต่พอมาทำแบบปลูกพืชหลังนา ดินไม่แข็ง ไม่ต้องรดน้ำ พืชอยู่ได้ เพราะดินได้รับการบำรุงดี

พ่อทอง อวน ไทย สมาชิก เล่าว่า

ได้เริ่มเข้ากลุ่ม ตั้งแต่ปี 2538

- พ่อแม่ พาทำนา โดยใช้ควายไถนา ไถนา งานหนึ่ง ได้เห็นเขียด กบ มาเป็นอาหาร ไม่ต้องซื้อ หรือหาอาหารเลย ช่วงโตเป็นหนุ่ม เป็นช่วงเขาใช้สารเคมี ช่วงนั้น ไคทคลองใช้กับเขาคือ โพลิดอน ผมทดลองใช้ปลุก และใช้ปุ๋ย สูตร 16-16-81 ทดลองใช้ มาประมาณ 4 ปี ทำให้กบ เขียด ฟู ปลาหายไป ปลาเริ่มตาย เป็นบาดแผล
- ผมจึงตัดสินใจออกจากการใช้ปุ๋ยเคมี และหันเข้ามาเข้ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และมีผู้นำ ชื่อ พระเจ้าพาทำกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ (ให้หยุดใช้สารพิษ) เพราะทำลายทุกสิ่งอย่าง
- เริ่มต้น ประมาณ 7 คน (ได้แก่ พ่อทองสา พ่อสุวิทย์ พ่อทองอวน พ่อสำลี ไทย พ่อพนพร นายสมยศ ไทย และพ่อสี พันธุ์เลิศ (เสียชีวิตแล้ว) ใน 7 คนที่เป็นแกนนำ ลงทุนคนละ 10,000 บาท) เริ่มแรก
- ความคิดตั้งต้น คือ ตัดสินใจเป็นเกษตรกรอินทรีย์ ปี 38 (โดยไม่รอปรับเปลี่ยน)
- เริ่มแรก ทำนี้ มาเฝ้าของ ข้าว และมีกรรมกร 7 คนที่มาร่วมตัวกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นว่า แม่บ้านบ่นว่าเราหายไปไหน ของกิน ไม่ไปหามา กิน
- นึกขึ้นมาได้ คือ ผมต้องขุดสระ เลี้ยงปลา ปรับสภาพดิน ทำบ่อ 4 บ่อ ในสวน ส่วนบ่อที่ 5 ก็ทำในศูนย์
- ประโยชน์จากบ่อ คือ ใช้รดน้ำต้นไม้ได้ รายจ่ายน้อยลง เพราะหากินในบ่อได้ ผักเก็บกินได้
- ต่อจากนั้น ปฏิญาณตนว่า จะต้องปลุกไม้วันละ 3 ต้น ซึ่งพยายามมาก ๆ
- ปัจจุบัน ก็ยังปลุกไปเรื่อย ๆ เพื่อเป็นแนวทาง พัฒนาต่อไป
- ในความคิดคือ จะไม่ต้องจ่ายอะไรมากมาย ซึ่งได้เปรียบเทียบกับรายจ่าย คือน้อยลง แม่บ้านไม่บ่น มีรายรับจากการขายพืชผัก เพิ่มรายได้ จึงคิดว่า อยากให้สมาชิกได้ทำเหมือนตนเอง
- ฝันไว้ว่า ตื่นขึ้นมา อยากมีวัว ควาย มีบ่อ มีสระ มีพืชผักเก็บกิน ชีวิตจริงของชาวนาอย่างแท้จริง
- วิธีการลด คือ เคยสูบบุหรี่ กินเหล้า การพนัน และลดการกินดิบ ทั้ง 4 อย่างนี้ ผมพยายามทำมาตลอด
- ผลที่ได้รับ คือ สุขภาพดีขึ้น แข็งแรง ปัจจุบัน 58 ปี รู้สึกไม่มีโรคภัย
- นี่คือ บรรทัดฐาน ที่ผมตั้งใจ ปัจจุบัน คือ ดินดี กบมี น้ำมี สิ่งแวดล้อมดี
- การเรียนรู้ คือครูของผม ทำไปปรับปรุงไป เห็นต้นไม้งาม ผมก็พอใจ ต้นไคตายก็ปลุกทดแทน ทำไปเรื่อย ๆ เพื่อเป็นการปรับสภาพดิน

นายเพ็ง พลชัย สมาชิกกลุ่มหนองขอ เล่าว่า

ก่อนจะเข้ามาเกษตรอินทรีย์

- ทำนาแบบพื้น ๆ ใส่ปุ๋ยเคมี รู้ว่าเป็นพิษต่อสุขภาพ
- จากนั้น ผมคิดหาทางว่าจะทำอะไร หาทางออกอย่างไร
- ปี 2546 เริ่มเข้ากลุ่ม

ปัจจุบัน

- อาหารเป็นธรรมชาติพื้นถิ่นมา กบ เขียด ปู ปลา ดีขึ้น ครอบครัวยุติสุขภาพดีขึ้น
- ได้ไปอบรม ความรู้ นำมาปรับใช้ ฟาง ใช้โลกจบ ทุกปี รายจ่ายคือ ไม่มาก คู่ค้า ใช้ไถเหมา ไร่ต่อ 180 บาท แต่แบ่งไว้บางส่วน ให้วัวกินด้วย (นา 10 ไร่ ไถ 5 เก็บไว้ให้วัว 5 ไร่) ใช้น้ำในดิน ที่มีความชื้น (เพราะหลังจากทำนาอินทรีย์) แต่ก่อนนี้ ปลุกแบบไม่ทำนาอินทรีย์ ต้องนำมรดน้ำ ที่ทำนาอินทรีย์ คือ ทำให้ดินร่วนซุย ขึ้น
- แต่ก่อน เราไม่เคยไถกลบตอซัง ปล่อยให้ทิ้งไว้ พอถึงเวลานานา เราค่อยมาไถ ซึ่งทำให้ดินอยู่อย่างนั้น พอเรามาทำนาอินทรีย์คือ ไถกลบตอซัง (ไม่ต้องใส่ปุ๋ยอะไรเลย ดินจะร่วนซุยได้ดี) ทำปุ๋ยพืชสด ทำให้ดินคืนสภาพ ความจริงคือ ดินไม่ได้ไถนา จะแน่น แข็ง ส่วนดินที่เราไถตอซัง ดินจะขึ้น และรักษาความชื้นได้ดี

พ่อสุวิษ ชนากุล ผู้อำนวยการศูนย์หนองขอ บ้านกุดชุม ยโสธร เล่าว่า

ในอดีต

- ทำเพื่อกิน เป็นวัฒนธรรมของประเพณี วิถีชีวิต ของชาวบ้านแบบดั้งเดิม
- มาปัจจุบัน วิถีชีวิตเปลี่ยนไป โดยเฉพาะข้าว เป็นเรื่องของปากท้อง
- ภาครัฐ เคยส่งเสริมให้เปล่า โดยไม่คิดมูลค่า โดย กรมส่งเสริมการเกษตร ให้ชาวบ้านทำนา ซึ่งประสบปัญหาคือ ระบบการผลิต เรื่องปุ๋ย ยา
- ก่อนนี้ ทำโดยธรรมชาติ ภาวะหนี้สินไม่มี
- มาปัจจุบัน เรื่องการค้า รายได้เป็นหลัก เงินคือตัวหลัก ทำให้ครอบครัวดีขึ้น ช่วงแรก คือ เงิน สร้างสถานะครอบครัวดีขึ้น ในระยะแรก เรื่องทรัพยากรธรรมชาติมีหลากหลาย จึงพออยู่ได้ในช่วงแรก พอเรื่องปุ๋ยเข้ามาเกี่ยวข้อง มีพิษภัยตาม มา คือ ศัตรูพืช เข้า ยามาแมลง ตามมา
- ปัญหาตามมา คือ ได้หลาย ขายยาก คือ ไม่คุ้มทุน

- จึงเรียกชาวบ้านมาคุยกันว่า ทำอย่างไร เราจะไม่ใช่ปุ๋ย ไม่ใช่ยา เพราะภาวะโรคภัย มาก เช่น เบาหวาน คิดว่า คงมาจากภาคการเกษตรที่เราทำ ใส่ปุ๋ย เคมี กินเข้าไปนี่แหละ
- หลังจากเราได้รับการสนับสนุนให้เปล่า (กรมส่งเสริมการเกษตร) และได้มีโอกาสพบปะกับ นักพัฒนา (NGO) เขาให้ความรู้ ว่า พวกเราไม่รู้ลึกตื่น หนาบาง ในการผลิต ก็มารวมตัวกัน
- ปรับปรุงใหม่ เพื่อเข้ามาสู่เกษตรใหม่ คือ มีความหลากหลาย ไม่ต้องพึ่งพิงตลาด โดยเฉพาะเรื่องปุ๋ย จะไม่ซื้ออีกเลย
- พอมาศึกษาดูงาน ใช้ประสบการณ์จากพ่อแม่มาปรับใช้ โดยใช้พีชธรรมชาติมาใช้ เพื่อทดแทน การใช้สารเคมี
- ต่อจากนั้น เรื่องของการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เข้ามา คือ จะได้ผลิตสู่ตลาดยุโรป จึงต้องมา ปรับ คือ ปรับแนวคิด เรื่องเกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรธุรกิจแบบใหม่ เราต้องมาคิดเรื่องการ ตรวจสอบเรื่องนี้ด้วย
- เราต้องให้ความรู้แก่ชาวบ้าน เพื่อรับรู้เรื่องการรับรองผลผลิตของเขา ดังนั้น เราต้องทำเป็นรูปธรรม คือ
- เข้าสู่กระบวนการกลุ่ม ทำข้อเด่น ข้อด้อย นำมาปรับปรุง และสรุปเรื่องของแต่ละคนต่างทดลอง และ มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางออกแก้ไข ร่วมกัน
- ส่วนใดที่ดี ก็นำมาพัฒนาช่วยกัน ส่วนใดด้อย ก็จัดการแก้ไขปัญหา
- การใช้ในแต่ละพื้นที่ มีข้อแตกต่างกันอย่างไร
- สิ่งที่ได้จากกลุ่ม คือ การพัฒนาตนเอง การปรับใช้ในพื้นที่ตนเอง

ก่อนนี้ เราไม่ได้มองถึงสุขภาพเป็นหลัก วิฤตของประเทศ ปี 40 นั้น ปัญหาหนัก ดังนั้น ข้าวอินทรีย์ ราคา ข้าวมีราคาแตกต่าง

ชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน ได้เรียนรู้เอง ไม่ต้องเชื่อคนอื่น เป็นเรื่องของการ ทดสอบเอง รู้จริงเอง ได้รูปแบบ การเสริมสร้าง สร้างความมั่นใจกับเกษตรกรผู้ทำ ได้เห็นคุณค่าของผลผลิต ที่เพิ่มขึ้น และมีผลผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ต่อ ๆ มา

ปัญหาโดยรวมของเกษตรกรคือ

- แหล่งน้ำ หากมีแหล่งน้ำ ที่เหมาะสม ทำให้มีผลผลิตสูง หรือถ้ามีแหล่งน้ำส่วนรวม ทำให้ส่วนรวม ได้รับประโยชน์โดยมวล

- การไถกลบตอซัง ก่อนนี้ชาวบ้านไม่รู้ แต่รู้ว่า ทำแล้ว จะทำให้สร้างปุ๋ยในดิน บังเอิญ เมื่อมาปลูกแตง ถั่ว ในดิน ทำให้พืชผักเกิดขึ้น สวยงาม ได้เก็บกิน (ไม่รู้มาก่อนว่า เราต้องปลูกผัก เข้าไป จึงจะทำให้ดินดี) แต่ความจริงไม่ใช่ คือ ไถกลบตอซัง นี้ ทำให้ดินชื้น ร่วนซุย
- เกษตรเคมี ต้องเอาใจใส่ บำรุงรักษาอย่างดี ถึงจะใช้ได้ และปลอดภัย
- เกษตรอินทรีย์ คือ ทำไปไม่ต้องกังวล เพียงหวังว่า สุขภาพจะดีขึ้น มุ่งหวังว่า การเรียนรู้ของการเกษตรอินทรีย์ ได้โอกาสที่ดี คุณค่าที่ดี มีประโยชน์ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้ คือ

- ข้าว ที่เป็นพันธุ์อื่น ๆ เราจะไปซื้อข้างนอกมา ก่อนนี้ ยังไม่รู้วิธีการคัดพันธุ์ รักษาพันธุ์ เพราะเราปลูกพืชเชิงเดี่ยว จากนั้น เรารู้จักพัฒนาดิน เราสามารถเก็บพันธุ์ได้เอง
- แรกเริ่ม หวาน ไปแล้ว เก็บพันธุ์ คัดพันธุ์ที่แข็งแรง รู้ว่า เเปอร์เซ็นต์การงอกได้ดี
- หลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว ก็ไปขาย เมื่อมามีความรู้ ก็ใช้วิธีคัดพันธุ์ ข้าวจะเก็บไว้ในระดับความชื้นที่ใดอย่างไร เมื่อก่อน เราเหลือกิน ก็ส่งไปตลาด เมื่อมีการรวมกลุ่ม ก็มีผลผลิตมากขึ้น ก็นำไปสู่การแปรรูป การผลิตภัณฑ์
- ทั้งหมดโดยรวม คือ การเกษตรแบบโบราณ การบูรณาการ
- เราได้เรียนรู้โดยชาวบ้าน ให้การศึกษาตนเอง แลกเปลี่ยนกันเอง ใช้เวทีแลกเปลี่ยนเป็นตัวขับเคลื่อน หอองค์ความรู้มาแลกเปลี่ยนกัน และนำมาเสนอต่อกัน หลาย ๆ พื้นที่

ดังนั้น การทำเกษตรอินทรีย์ คือ การทำเกษตรมาก่อน นำมาปรับปรุงดิน สืบมาถึงเรื่องวิถีชีวิต เกิดการก่อกลุ่ม และการผลักดันให้เกิดการปฏิบัติจริง เกิดทั้งรูปธรรมะ นามธรรม มีสิ่งที่ยังบอกถึงชวานา ที่ทำ คือ เริงประจักษ์แก่ผู้ทำทุกคน

พ่ออ่อนศรี สารบาญ 118 หมู่ 7 กำแมด (ผู้ใหญ่บ้าน)

เกษตรอินทรีย์ เริ่มต้นจริง ๆ ปี พ.ศ. 2545

ผมได้เริ่มเข้าอบรม เรื่องแรก คือ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ เกษตร อีเอ็ม

- นำมาปฏิบัติ ทำปุ๋ย แบ่งปันกันใช้ และนำมาคุยกับครอบครัวว่า การทำเกษตรอินทรีย์ ต้องมีความเพียรกัน ทำไปไม่ขัดกัน และทดลองทำในปีแรก ข้าวไม่สวย กล้าไม่งาม (ผมไม่ใส่ปุ๋ย เมียบอกให้ใส่ปุ๋ย)

- ทำใจ ทดลองไปโดยไม่ใส่ปุ๋ยเคมี แต่นำปุ๋ยจิวัว ควาย มาใส่ตองดู มาถึงฤดูเกี่ยวข้าว ผมสังเกต คือ นามี 2 ที่ ที่หนึ่ง ใส่ปุ๋ยเคมี ที่หนึ่งไม่ใส่ ปุ๋ยเคมี ได้น้ำหนักเท่ากัน 10.5 กก. ต่อ 1 ไร่ ปล่อยทิ้งไว้ ข้าวอินทรีย์เหลือน้ำหนัก 9.6 กก. ข้าวเคมี เหลือน้ำหนัก 8.5 กก. นำไปแช่น้ำ ข้าวเคมี เบาทมาก ริมมาก ข้าวอินทรีย์ มีน้ำหนัก
- ผมเปลี่ยนใจมาทำนาอินทรีย์ทั้งหมด เพราะเห็นความแตกต่าง ก่อนนี้ เคยได้ 120 ถุง ต่อ 8 ไร่ (ถุงละ 25 กก.) จากนั้น ได้ 110 ถุง (ในปีที่ 2) ปีที่ 3 ได้ผลเปลี่ยนแปลงมากมาย
- ปีที่ 5 ต่อมา ได้ 150 นาเคมี ที่ไกล ทำ 6 ไร่ เดิมได้ 30 ถุง ปัจจุบัน 50 ถุง
- ทุนที่ลงไป 1-2 เพิ่มขึ้น

การขยาย คือ ได้มีการประชุม สมาชิก เดิม 12 ราย ปัจจุบันนี้ เพิ่มขึ้นเป็น 42 คน

ปัญหาที่การทำงานอินทรีย์

- ไม่ค่อยอยากเข้ากลุ่มเพราะทำให้เสียเวลา เข้าประชุม
- เบื่อการประชุม
- ผู้ทำนาอินทรีย์ ต้องทำให้เห็น คนที่จะทำตามถึงจะรู้
- การบอกให้คนอื่นทำ ยาก
- ไปประชุม เข้ากลุ่ม เพื่อเรียนรู้ ซึ่งเริ่มต้นก็ยากมาก
- วิธีการทำอย่างไร ให้คนสนใจเข้าอบรม แรก ๆ คือ
- เอาญาติใกล้ชิดไปก่อน เมีย หลาน และก็เกิดการบอกต่อ
- ตอนนี้ พวกครู เริ่มจะเข้ามาเรียนรู้ ขอเอกสาร ไปบรรยายการทำปุ๋ย ของโรงเรียนกำแมด

การหว่านปุ๋ย ประมาณ 1-2 กก.ต่อไร่ (ผสมกับสารเคมี และซีไค)

สารฆ่าหญ้า ไม่ต้องการทำแล้ว เพราะอันตรายมาก

สรุปผลดีของการทำนาอินทรีย์ เพื่อชวนให้คนมาทำ คือ

1. ทำตัวอย่างให้เขาดู ผลผลิต ผลได้ มากขึ้น
2. สุขภาพร่างกาย เกิดความสบายใจ
3. ความเครียดลดลง

4. ต้นทุนลดลง
5. มีการตรวจสอบสภาพ ให้ชาวนา ผลออกมาคือ สุขภาพแย่มากเพราะยาฆ่าแมลง
6. ทำบาปทางอ้อม คือ ไปซื้อผักสารเคมี สวย ๆ ไปถวายพระ พระได้รับสารพิษ เป็นมะเร็ง
7. อาหารเป็นพิษ ไม่ปลอดภัย
8. แรก ๆ แนะนำ ให้ลองทำ แบ่งครึ่งในพื้นที่นา ที่มี เช่น 5 ไร่ ก่อน
9. เรื่องสุขภาพ เป็นเรื่องใหญ่ ควรจะอย่างไร ให้สมาชิกรู้ว่า อันตราย
10. ต.บ้านท่าแมด ต.ท่าแมด ใช้สารเคมี 30%
11. มีการออกกฎร่วมกัน ว่า ห้ามใช้สารเคมี โดยใช้วิธีออกเสียง ทั้งหมด 73 คน สนับสนุน 53 คน นอกนั้น ก็ใช้อยู่
12. ร้อยกว่าหลังคา ในหมู่บ้าน มีคุณนิคม ทำนาอินทรีย์อยู่คนเดียว
13. เรื่องสิ่งแวดล้อม คือ ใ้ดีอาหารธรรมชาติ พืชผัก ธรรมชาติ

วิธีการอื่น ๆ ที่จะชวนมาทำ เช่น ปู ปลา อาหารธรรมชาติ ก็กินได้อยู่ ก็ยังไม่มีใครสนใจ แต่ผมงง ก็ยังมากิน หอยนาผมอยู่

พ่อทองอวน เทศไท เสนอว่า จะชักชวน มาคือ

1. ชักชวนให้ทำ โดยทำในครอบครัวเป็นตัวอย่าง ทำให้เราพึ่งตนเองได้
2. ใช้แปลงตนเองเป็นที่เรียนรู้ ให้คนดูงาน สนใจมาดูเอง อธิบายให้ฟังทั้งหมด วิธีการทำ เลี้ยงปลา ปลุกพืช เลี้ยงสัตว์ ให้ดูในแปลง เขาอยากเห็นคนทำจริง
3. เขาสนใจ ก็จะทำให้เราอธิบายให้ฟัง ในแต่ละวัน
4. ใช้วิธีเรียนรู้ด้วยตนเอง และทำง่าย ๆ ทำได้พอกิน เหลือก็ขาย

วิธีการที่พ่ออวน ทำและเป็นสิ่งที่ดี คือ

ทำให้เห็นรายได้ รายจ่าย เปรียบเทียบ คนทำเคมี และอินทรีย์ มีความแตกต่างกันอย่างไร

สุขภาพดีกว่า

รายได้ดี สม่าเสมอ

พ่อทองอวน ประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุ โดยพูดว่า ทำเกษตรอินทรีย์ดีกว่าเคมี

ให้หันมาทำเหมือนพ่อแม่เราทำ

หันหลังมาดูว่า เราทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง โดย ก่อนนี้ทำเกษตรเชิงเดี่ยว ให้หันมาทำเกษตรหลากหลาย โดยปลูกพืชหลายชนิด

พ่อทองอวน ไปออกวิทยุ ประมาณ 1-5 คน ที่มาทำ หลังจาก ออกวิทยุ ทางวัดป่าสวนธรรม สรุป คือ พุด 1 ครั้ง ก็มีคนมาทำ 1 คนก็ยังมี สิ่งที่ได้ คือ คนดูจุดประกาย ในการอยากทำเกษตรอินทรีย์ เพราะเป็นการพึ่งพาตนเอง บางคน มาดูงาน ทำดีกว่าเราอีก เพราะเขาตั้งใจทำจริง ๆ

แต่บางคน ก็บอกว่า ทำเคมี หรืออินทรีย์ ก็ตายเหมือนกัน (นั่นคือ คนเมา พุด)เราไม่ถือสา

การทำคัณนาใหญ่ ทำให้ปุ๋ยไม่เจอะ ข้าวสูง น้ำดี เก็บน้ำได้ ทำโดยเอาดินจากนาขึ้นคัณนา ปลูกตะไคร้ ข่า ตามคัณนา ฟริก มะเขือ เกษตรอินทรีย์ มี 15 เปอร์เซนต์ ของจังหวัดยโสธร

ความร่วมมือ กับหน่วยงาน เิงนโยบาย

- สาธารณสุข น่าจะให้ความร่วมมือ ในการตรวจสอบสภาพชาวบ้าน
- ให้หม้อจัดอบรม สาธารณสุข มาร่วมบรรยาย ภัยจากสารพิษ
- วัวกินฟางตาย เพราะสารเคมีจากหญ้า

การให้สื่อ มาประชาสัมพันธ์ ควรพิจารณา

- กลุ่มเป็นมาอย่างไร มาเป็นองค์กรอย่างไร
- มีรายได้อย่างไร

ทั้งเครื่อง และแรงงานเราเอง หลังจากนวดแล้ว จะดูความชื้นของข้าวว่า คุณภาพข้าว 40 % ขึ้นไป

น้ำ ทำการเกษตรอินทรีย์ อาศัยน้ำบาดาล 2 นิ้ว ใช้รดน้ำต้นไม้ ไม่เกิน 10-20 นาที (ไถจะร้อน) ขณะรอให้ไถเย็น เราก็ไปทำอย่างอื่น

กลุ่มที่ 4 กลุ่มหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายสุพจน์ จิตทวี

ประชุมเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2551 ณ ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 32 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ   จำนวน 32 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์   จำนวน 7 คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม   จำนวน 5 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มหนองเป็ด

เยี่ยมชมแปลงของ นายเจริญ ถ้ำโพธิ์ สมาชิกกลุ่มหนองเป็ด

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

เมื่อก่อน ทำเคมี ลงทุนมาก ประมาณ 50 ไร่ ไม่คุ้มค่า ใช้แรงงานตนเองทั้งหมดส่วนใหญ่ แต่มาใช้รถไถ ไถอย่างเดียว ส่วนเกี่ยวและนวด ใช้แรงงานเอง

ปุ๋ยอินทรีย์ ทำเอง ไปเอาขี้วัว 20 ตัน มาและหาทางอื่นมาเพิ่มเติม (ไม่พอทำปุ๋ย) ต้องเพิ่มวัวอีก 40 ตัน ถึงจะคุ้มค่า อยากมีควาย ในอนาคต จะซื้อแน่นอนเพื่อเอามาไถนา ลูกหลานจะมาช่วยไถนา จึงอยากซื้อควายไว้

เมื่อก่อน เสพติด กินเหล้า แต่ปรับปรุงตัวเอง เข้ากลุ่ม ดีขึ้นจากเดิมมาก เมื่อก่อนเสียค่าปุ๋ย 6 สอบ ต่อไร่ 50 ไร่ เปลืองมาก เอาไปใส่กล้าข้าว อย่างเดียว ปุ๋ยก็ทำเอง

เรื่องน้ำ ไม่พอเพียงต่อการทำ ตอนดำเนินา 3 คน ใช้เวลา 2-3 เดือน ถึงเสร็จ (ดำทุกวัน) เฉลี่ยได้วันละ 1 ไร่กว่า ทำตากไร่ ประมาณ 20-30 สอบ ทุกวันนี้ ทำแค่ 10 กระสอบ

สรุป ประหยัดแรงงาน

พ่อสุพจน์ จิตทวี ผู้อำนวยการศูนย์เล่าว่า

- มีวัว 12 ตัว นา 50 ไร่ แรก ภรรยาไม่เห็นด้วย
- ทำปุ๋ยชีวภาพด้วย ได้ปุ๋ยคอก 9 ตัน
- ปีแรกได้ ข้าวเจ้า ลดมา 1 ตัน ปีสอง ได้ 10 ตัน
- ข้าวเหนียว ได้ 200 กว่าสอบ
- เลิกการพนันทุกอย่าง โดยใช้ธรรมะ และเข้ากลุ่มข้าวคุณธรรม เป็นที่พึงพอใจ
- ปี 2551 ขยายได้ 7 คน ใช้เทคนิคการขยายคือ ต้องเข้าสมาชิกกลุ่มโรงสี
- ในคุณธรรม 5 คน

สมาชิกกลุ่มหนองเป็ดนี้ มีความสามัคคีกันค่อนข้างมาก และกลุ่มมีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ และมี การขยายกลุ่มโดยการบอกเล่าการทำงานอินทรีย์แก่คนใกล้ชิด ญาติ และเพื่อน ๆ ซึ่งคาดว่า ในปีต่อ ๆ ไป กลุ่มจะสามารถมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน

กลุ่มที่ 5 กลุ่มดงสว่าง ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายสวัสดิ์ ทองน้อย

ประชุมเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2551 ณ ต.นาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 29 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 6 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ จำนวน 29 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์ จำนวน - คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม จำนวน 6 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มดงสว่าง

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นายสวัสดิ์ ทองน้อย ผู้อำนวยการศูนย์ เล่าว่า การมีจิตวิญญาณอยู่กับไร่นา ดิมาก ได้รับรู้ว่ เกษตรอินทรีย์ ทำอะไรบ้าง ผมทำปรับปรุงดิน มีการปลูกพืชในแปลงนา ไถกลบ

การจัดการน้ำ อาศัยน้ำฝน แต่ผมมีสระ ยาว 21 เมตร มาไว้เก็บน้ำฝน ใช้ได้ตลอดปี มีพืชหมุนเวียน คือ ปลูกหลังเก็บเกี่ยว โดยอาศัยน้ำธรรมชาติ

ปีที่ผ่านมา ใช้ปุ๋ยอัดเม็ด ปีนี้ทำเป็นแล้ว ก็ใช้เองได้แล้ว ในกลุ่มได้เรียนรู้ร่วมกัน จึงมีความภูมิใจ ในการจัดการปรับปรุงดิน ว่า จะทำอย่างไร ดินจะร่วนซุย ให้ปลูกพืชที่หลากหลาย ดินจะดี

สรุป คือ มีการจัดการน้ำ พืช การปลูกถั่ว มีควาย 8 ตัว

กลุ่มพยายามที่จะขยายกลุ่ม และเพิ่มสมาชิก ให้เพิ่มขึ้นทุกปี แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มยังต้องมีการพัฒนา การไปศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำมาพัฒนาสมาชิกในกลุ่มให้ดีขึ้นต่อไป

กลุ่มที่ 6 กลุ่มเชียงใหม่ ต.เชียงใหม่ อ.ป่าต้ว จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายมงคล ธรรมสาร

ประชุมเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2551 ณ ต.เชียงใหม่ อ.ป่าต้ว จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 55 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 15 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ จำนวน 55 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์ จำนวน - คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม จำนวน 7 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มเชียงใหม่

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นายมงคล ธรรมสาร ผู้อำนวยการศูนย์ ได้เล่าให้ฟังว่า

เมื่อก่อน ทำนา 3 คน 28 ไร่ (ส่วนใหญ่เป็นที่ป่า) เมื่อก่อนใช้เคมี (ไม่เกิน 10 สอบ) จะเน้นการใช้ปุ๋ยคอกมากกว่าเพราะไม่มีเงินซื้อ ไม่เน้นเคมีสักเท่าไร

ตอนนี้ ทำปุ๋ยเอง (ไปอบรอมมา) มาทำปุ๋ยเองได้ 200 กระสอบ (ทำคนเดียว) นำวัสดุ มาทำเอง ได้แก่ ใบไม้ จีวีวี ผสมกัน ได้ซื้อแต่กากน้ำตาล

ก่อนนี้ ไม่มีครอบครัว ไปอยู่กับน้องชายและพี่สาว ก็ทำนามาตลอด

สภาพพื้นที่

ดินนา จะเป็นดินทราย เวล่าน้ำท่วมท่วมทุกปี ยามแล้งแล้งมากทุกปี เพราะเป็นนาโลก ไม่เก็บน้ำที่ลุ่มจะเป็นดินดาน ดินหิน คล้าย ๆ ดินทาม และดินทราย

ปัญหาน้ำ มีมาก น้ำท่วมทุกปี แล้งก็แล้ง จนขาดน้ำ สรุป ปัญหาคือ แก้ไขไม่ได้

มีวิธีกันน้ำไม่ให้เข้านาเราหรือไม่ บอกว่า ไม่ได้ เพราะน้ำท่วมทุกปี

มีวัว 5 ตัว มีคอกไก่อ้วน (ไม่ได้ตั้งใจเลี้ยง) ถูกหมาคาบมา เป็นไก่ตัวเมีย จึงออกลูก เอาไปไวนา แล้ว

การทำปุ๋ยน้ำหมัก ทำเอง ทำโดยผลไม้ (มะม่วง) ที่อยู่ในนา หน่อกล้วย หน่อไม้ ช่วงหน้าแล้ง ก็ไม่พืชพวกนี้ เพราะตายหมด

การขยายกลุ่ม

ยังเป็นปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากในหมู่บ้าน มีสภาพแวดล้อมที่ไม่ค่อยจะสู้ดีนัก เนื่องจากวัฒนธรรมของชุมชน ยังมีการเล่นการพนัน การดื่มสุรา อบายมุขทุกชนิด ยังมีให้เห็นในกลุ่มชุมชน ที่ไม่สามารถจะขยายกลุ่ม โดยมีการชักชวนให้สมาชิกหันมาทำเกษตรอินทรีย์ แต่ก็ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร

กลุ่มที่ 7 กลุ่มนาดีน้อย ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายจ้านง เวพวนาธร

ประชุมเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2551 ณ ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 219 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 30 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ   จำนวน 219 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์   จำนวน 5 คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม   จำนวน 1 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มนาดีน้อย

เยี่ยมแปลงพ่อจ่านง เวพวนาธร สมาชิกกลุ่มนาดีน้อย

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นายจ่านง เวพวนาธร ผู้อำนวยการศูนย์ เล่าว่า มีนา 29 ไร่ ผมทำนาเกษตรอินทรีย์มาก่อน

ไม่ใช่สารเคมี มีแรงงาน 2 คน ตายาย นี่แหละ ลูกโตหมดแล้ว

ผมทำปุ๋ยหมัก เป็นหลัก ทำจากมูลสัตว์ มูลวัว ควาย เอามาหมักผสมกับแกลบสด แกลบดำ รำอ่อน รำแก่ ฟืชสด เอามาหมักไว้ 15 วัน – 1 เดือน จากนั้น จึงนำมาใช้ได้ จะได้น้ำหมัก บางทีก็ทำน้ำหมักขยะ คือ ใช้เศษอาหาร 3 ส่วน กากน้ำตาล 2 ส่วน มาหมักไว้ 3 เดือน หลังจากนั้นนำมาใช้ได้

หลังการเก็บเกี่ยว ทำปุ๋ยพืชสด ไถกลบฟาง ปลุกถั่วพุ่ม ใช้ปุ๋ยหมัก 10 ตัน

ปีแรก ที่ทำเกษตรอินทรีย์ ได้ผลผลิตลดลง ก่อนนี้ได้ 5 ตัน มาลดเหลือ 4 ตัน

ปีสอง มาดีขึ้น เพราะเราเรียนรู้ไปแล้ว และได้เกิน 4 ตัน

ปีสาม ได้ 5-6 ต้น เพราะดีขึ้นเรื่อยๆ

การเกี่ยวข้าว ข้าวจะได้คุณภาพ จะต้องดูใบข้าว แห่งครึ่งหนึ่งของใบ ใช้ตากแดด 4 แดดเกี่ยวเสร็จ ก็
นวดด้วยมือตัวเอง

การเก็บพันธุ์ คัดเอง ที่ปลูกเอง

นโยบายในการขยายกลุ่ม

สมาชิก ยังต้องมีการพัฒนาทั้งการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับปรุงในแปลงนา
เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ต้องการ และสมาชิก หันมาทำปุ๋ยหมักใช้เอง ทำน้ำหมักจากหอยเชอรี่ ทำปุ๋ยพืชสด จาก
พืชผัก ที่ปลูกหลังนา เป็นต้น

ในปีต่อ ๆ ไป คาดว่า จะมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่า 2-5 คน

กลุ่มที่ 8 กลุ่มบ้านสิงห์ ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายทศ ชูรัตน์

ประชุมเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2551 ณ ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 23 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 10 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ จำนวน 23 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์ จำนวน - คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม จำนวน 4 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มบ้านสิงห์

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นายทศ ชูรัตน์ ผู้อำนวยการศูนย์ เล่าให้ฟังว่า

ได้เข้ามาอบรมเกษตรอินทรีย์ ที่วัดป่า

พื้นที่นา มีนา 18 ไร่ มาเข้าโครงการนี้ 8 ไร่

วิธีการปรับปรุงดิน ก็ใช้หลังเก็บเกี่ยว โดยหว่านพืช ถั่วเขียว ประมาณ 2 เดือนเศษ ก็ได้เก็บผล ผลตั้งหวังไว้คือ เป็นพืชคลุมดิน เป็นอินทรีย์ชีวภาพ ให้ดิน หลังจากนั้น ก็ใส่ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพเพื่อให้ดินสมบูรณ์

เรื่องน้ำ ก็ใช้น้ำฝนธรรมชาติ ทำนาตามฤดูกาล เริ่มตั้งแต่ไถ หว่าน (พ.ค.) ทั้งนาดำ นาทวน วิธีการจัดการน้ำเรื่องแปลงเกษตร คือ พยายามใช้น้ำให้สูงจากพื้นประมาณ 15-20 เซนติเมตร (ถ้ามีมากกว่านี้ก็ระบายออก) การกำจัดวัชพืช ก็กองไว้ในแปลงนา สัก 10 วัน ก็ให้ย่อยสลายเป็นปุ๋ยต่อ

เรื่องเมล็ดพันธุ์ ก็ใช้คัดพันธุ์เอง ไม่ได้จากที่อื่นเลย เช่น กข 6 หรือ 105 ก็ใช้ของตนเอง

เรื่องระบบนิเวศน์ ก็สงวนไว้ เช่น แมลงต่างๆมาจากธรรมชาติ เช่น แมลงปอ แมลงอื่นๆ เราไม่ทำลาย นก ปลา ก็จับมากินบ้าง ไม่ทำลาย

ส่วนกันแนวเขต ไม่ให้เคมีไหลเข้าสู่น้ำ ผมใช้วิธีปลูกพืช ห่างจากแปลงนาประมาณ 1 เมตร เพื่อกันน้ำเคมี ไหลมาเข้านา

สรุป เป็นเรื่องการกำจัดหญ้า ปรับปรุงดิน พืช และทำคันทนา

การเข้ากลุ่มข้าวคุณธรรม

- การทำข้าวกลุ่มข้าวคุณธรรม ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องอยู่ในวิถีของชาวบ้านที่ทำได้
- ก่อนนี้ กระทรวงเกษตร ชักชวนทำนา เกษตรอินทรีย์สู่สากล
- การทำนาครั้งนั้นไม่ได้ผล หมดเปลืองงบประมาณหลายสิบล้าน สาเหตุคือ
  1. ตัดกระบวนการทุนนิยม
  2. มีการสนับสนุนปุ๋ยเคมี ให้เกษตรกรทำ เกิดโรค สุขภาพไม่ดี
  3. ชาวบ้านถอดใจ ไม่กล้าทำตามโครงการที่กระทรวงฯเสนอเข้ามา
- เราทำเกษตรอินทรีย์ และนำธรรมชาติ เข้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว
- นำหลักศีลธรรม มานำทาง
- แนวทางในการนำเงิน สิบล้าน ที่ยังไม่ได้ใช้ ควรจะอย่างไร ตอบ คือ ควรพัฒนาคน พัฒนาจิตใจ โดย หลักพรหมวิหาร 4 มานำทาง ด้วย
- เทคนิคการพัฒนาคน คือ เอาเรื่องอิทธิบาท 4 อื่นๆ หลักธรรมพุทธศาสนา
  1. ฝึกอบรมจิตใจ เพื่อให้คนพร้อมที่จะเข้ามาทำงานต่อไป
  2. บรรจุหลักสูตร ธรรมะคำสั่งสอนของพุทธศาสนา ในกระทรวงศึกษา
  3. ให้เยาวชนได้เรียนรู้

กลุ่มที่ 9 กลุ่มทุ่งมน ต.ทุ่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นางอัมพร แสงแก้ว

ประชุมเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2551 ณ ต.ทุ่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 30 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 6 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองบุญหนุนเกื้อ   จำนวน 30 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์   จำนวน 1 คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม   จำนวน 3 คน

เยี่ยมแปลง แม่อำพร แสงแก้ว และแปลงสมาชิก ของกลุ่มทุ่งมน

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นางอัมพร แสงแก้ว ต.ทุ่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ เล่าว่า

เดิมที มีสมาชิก 2 คน

- เริ่มทำเกษตรอินทรีย์ปี 2549 ไม่ผ่าน เพราะนำเคมีไปใส่ไร่มัน ผิดเงื่อนไขของกลุ่มข้าวอินทรีย์
- หันมาเข้ากลุ่ม ในปี 2549 ทำนา 10 ไร่ เข้าโครงการ 8 ไร่
- ทำนา 10 ไร่ ได้เข้าข้าว 3 ตัน ข้าวเหนียว 15 กระสอบ (1.5 ตัน)
- ผลผลิตไม่ลด เพราะที่บ้าน วัว 9 ตัว ใส่น้ำหมักด้วย
- วิธีทำอินทรีย์สำเร็จ คือ แอบเอาปุ๋ยหมักไปใส่ना เพราะสามียังติดเคมี อยู่
- ดินเดิม ดีเป็นพื้นอยู่แล้ว ในอีก 3 ปี คาดว่า จะมีการเพิ่มสมาชิกได้หรือไม่ ตอบไม่ได้ เพราะยังเล็ก เหล่า บุหรี่ ไม่ได้ จึงไม่ผ่านกลุ่มคุณธรรม

นโยบายในการขยายกลุ่ม

พยายามบอกเล่าให้เพื่อนบ้าน ญาติสนิท เพื่อหันมาทำนาอินทรีย์ เพื่อสุขภาพของตนเอง เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น เพื่อผลผลิตที่แน่นอน และเพื่อเป็นการปรับปรุงดินให้มีความยั่งยืน ตลอดไป

กลุ่มที่ 10 กลุ่มโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.ห้วยตะพาน จ.อำนาจเจริญ

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายวิรัตน์ รักษาพันธุ์

ประชุมเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2551 ณ ต.โพนเมืองน้อย อ.ห้วยตะพาน จ.อำนาจเจริญ

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 40 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 15 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ จำนวน 40 คน
2. สมาชิกข่าวอินทรีย์ จำนวน 2 คน
3. สมาชิกข่าวคุณธรรม จำนวน 21 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มโนนค้อทุ่ง

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นายวิรัตน์ รักษาพันธุ์ ผู้อำนวยการศูนย์ เล่าว่า

แรกเริ่ม คือ ใช้ปุ๋ยเคมี มา ไม่ได้ขึ้น มีแต่ฝ้ายเสีย จึงหันมาทำเกษตรอินทรีย์ จึงเข้ามาเข้าร่วม

กิจกรรมสมาชิก กลุ่มข้าวคุณธรรม ทำมาเรื่อย ๆ

ช่วงแรก มีแค่รถไถ อย่างเดียว

ต่อมา ไปซื้อวัว 2 ตัว เลี้ยงมาเรื่อยๆ เพื่อใช้แทนรถไถ ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ ใช้อเอง การเก็บเกี่ยว
ข้าว ก็ใช้แรงงานตัวเอง การนวดข้าว ใช้ตัวเอง เช่นกัน

สรุป เรื่องประสบการณ์ในการทำเคมี ไม่ได้ เลยมาทำเกษตรอินทรีย์ ทำข้าวอินทรีย์ ตอนนี มีนา 10
ไร่ วัว 2 ตัว

กำลังจะขยายเพิ่มอีก (วัวเพิ่ม สัก 4 ตัว) มีหญ้าเพียงพอให้วัวกิน

นโยบายในการขยายสมาชิก อยู่ในขั้นการบอกต่อให้ทุกคนที่ยังไม่ทำนาอินทรีย์ หันมาทำนา
อินทรีย์ เพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อสุขภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเพื่อธรรมชาติที่ยั่งยืน ต่อไป

กลุ่มที่ 11 กลุ่มน้ำปลึก ต.น้ำปลึก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นายอิสรา แก้วดี

ประชุมเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2551 ณ ต.น้ำปลึก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 75 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 15 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ จำนวน 75 คน
2. สมาชิกข้าวอินทรีย์ จำนวน - คน
3. สมาชิกข้าวคุณธรรม จำนวน 11 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มน้ำปด็ก และเยี่ยมแปลงฟออิสรรา แก้วดี

เยี่ยมแปลง แม่อุทธะ เจริญสุข สมาชิกกลุ่มน้ำปด็ก

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นายอิสรา แก้วดี ผู้อำนวยการศูนย์ เล่าว่า ก่อนจะเข้ามาในกลุ่มข้าวคุณธรรม ได้รับทราบข้อมูลของกลุ่มข้าวคุณธรรม ว่า มีเงื่อนไขร่วมกัน ได้แก่

- ทราบว่า รวมกลุ่ม มีผลผลิตร่วมกัน ขายร่วมกัน
- มีข้อต่อรองร่วมกัน
- ได้ทำเกษตรอินทรีย์มาแล้ว 2-3 ปี ไม่ผ่าน เพราะมีปัญหาว่า เจอข้าวปลูกเก่า ข้าวไม่เกิด
- ปีที่สอง ได้ทดลองทำแค่ 2 ไร่ ในนาทั้งหมด ไร่
- ปีนี้ จะทำ 25 ไร่ เพื่อทดลองเกษตรอินทรีย์ (เช่า)
- ได้วัตถุดิบมาจากสระบุรี

นางอุทธะ เจริญสุข สมาชิกกลุ่ม เล่าว่า

- มีที่ 4 ไร่
- ทำมาดินดีขึ้นเรื่อย ๆ ก่อนนี้ ดินมีการปลูกพืชไม่ขึ้นต้น ตอมาก
- ปลูกอะไรก็ไม่เกิด
- เพื่อนบ้านได้แบบอย่างและชวนกันทำ
- ปรับปรุงดิน โดยใส่ปุ๋ยหมัก พืชสด เอาทุกอย่างที่ปลูกใส่ลงไป ดินฟื้นคืนมา
- ปีที่ 1 ยังปรับ
- ปีที่ 2 เริ่มดีขึ้น
- ปีที่ 3 ดีขึ้น มีผลผลิตดี
- ในสวนมีต้นยาง ต้นประดู่ เก็บรักษาไว้ ไม่ทำลาย ทำไม่ถึงไม่ตัด เพราะต้นไม้มีค่า ได้ความคิดมาจากการรักษาธรรมชาติ
- จุดประกายแรกคือ สามิ ใช้สารเคมี ฉีดถั่ว แล้วเกิดโรค แต่หาย ซึ่งหันมาทำนาอินทรีย์แล้วดีขึ้น
- สิ่งแวดล้อมดี ,อาหารธรรมชาติดี
- บอกเขาอย่างไร ว่า ให้รักษาต้นไม้ โดยใช้สื่อ

พ่อชุมแสง โคมเจลา สมาชิกกลุ่ม เล่าว่า

- เริ่มทำข้าวอินทรีย์ (ยังไม่สมัคร) อยากรับปี สองปี
- ไล่ปุ๋ยอินทรีย์ลงพื้น ทำน้ำหมักเอง
- ใช้หอยเชอรี่ 1 ถึง ดินเบนโทไนท์ ที่อาจารย์ให้ชาวบ้าน ได้ผลดี
- ไล่ปุ๋ยชีวภาพลงพื้น ทำให้ดินไม่ก่อใหญ่

พ่อสามารถ เป้าทอง สมาชิกกลุ่ม เล่าว่า

- อายุ 57 ปี
- ก่อนนี้ใช้สารเคมี ทำให้ ดันทุนสูง สุขภาพไม่แข็งแรง
- หันมาเข้ากลุ่มอินทรีย์ เมื่อปี 2550-2551 มีสุขภาพดีขึ้น

นโยบายการขยายสมาชิก และกลุ่ม

พยายามบอกเล่าให้คนอื่น หันมาทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อผลผลิตที่ยั่งยืน เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี และเพื่อสุขภาพชีวิตที่ดีขึ้น

กลุ่มที่ 12 กลุ่มภูล้อย อ.ภูล้อย อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร

ผู้อำนวยการกลุ่ม : นางวันเพ็ญ พิกุลทอง

ประชุมเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2551 ณ ต. บ้านบาก อ.ดอนตาล จ. มุกดาหาร

มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 7 คน

ผู้เข้าร่วมประชุม 7 คน

สถานะการเป็นสมาชิก

1. สมาชิกกองทุนหนุนเกื้อ จำนวน 7 คน

2. สมาชิกข้าวอินทรีย์ จำนวน 1 คน

3. สมาชิกข้าวคุณธรรม จำนวน 3 คน

ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มภู่อ้อม

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่ม พบว่า

นางวันเพ็ญ พิกุลทอง ผู้อำนวยการศูนย์เล่าว่า

สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ทำเกษตรอินทรีย์ อยู่ก่อนแล้ว ปัญหาที่พบคือ กลุ่มไม่มีเงินทุนสำรอง เพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืม เนื่องจาก สมาชิกต้องหาปุ๋ยคอกเอง

ขณะนี้ กลุ่มมีโรงสี เพื่อให้สมาชิกได้เข้าร่วม และนำข้าวไปสีที่โรงสี มีเงื่อนไข กฎ เกณฑ์ ร่วมกัน ในการเข้าร่วมกลุ่ม เช่น การเป็นสมาชิก จะได้รับสิทธิพิเศษ กว่าคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม

ทุนในการซื้อวัสดุ มีเพียงเล็กน้อย ไม่เพียงพอต่อสมาชิกที่ต้องการใช้วัสดุ

เคยเข้าไปดูงาน และร่วมงานในกลุ่มอโศก ซึ่งได้รับความรู้และหันกลับมาทำนาอินทรีย์

ปี พ.ศ. 2548 ได้หันมาทำนาอินทรีย์ โดยไปอบรมทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

มีสมาชิก เข้ามาในโรงปุ๋ย 44 คน ให้สมาชิกเสียดำหูน ๑ ละ 100 บาท

นโยบายในการขยายกลุ่มและสมาชิก

1. คาดว่าในปี 2551 จะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 2-3 คน
2. สมาชิกในกลุ่ม ได้ให้เงื่อนไขต่อกันว่า แต่ละคนจะพยายามขยายและเพิ่มสมาชิกให้ได้มากที่สุด อย่างน้อย 2-5 คน ต่อปี

6.1.2 การประชุมผู้นำกลุ่มสมาชิกข้าวเกษตรอินทรีย์

เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2551 ณ วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ อ.ป่าต้ว จ.ยโสธร

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายวิจิตร บุญสูง	ศูนย์วัดธรรมะร่วมใจ อ.ป่าดิว จ.ยโสธร
2	นายสุทัศน์ วันเที่ยง	ศูนย์ศรีฐาน ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร
3	นายสุวิษ ธนาคุณ	ศูนย์หนองขอ ต.ท่าแมค อ.กุดชุม จ.ยโสธร
4	นายสุพจน์ จิตทวี	ศูนย์หนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร
5	นายสวัสดิ์ ทองน้อย	ศูนย์โคกนาโก ต.โคกนาโก อ.ป่าดิว จ.ยโสธร
6	นายมงคล ธรรมสาร	ศูนย์เชียงเพ็ง ต. อ.ป่าดิว จ.ยโสธร
7	นายจ้านง เวฬุวนาธร	ศูนย์นาดีน้อย ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
8	นายทศ ชูรัตน์	ศูนย์บ้านสิงห์ ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร
9	นางอำพร แสงแก้ว	ศูนย์ทุ่งมน ต.ทุ่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร
10	นายวิรัตน์ รักษาพันธุ์	ศูนย์โนนค้อทุ่ง อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ
11	นายอิสรา แก้วดี	ศูนย์น้ำปลีก ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ
12	นางวันเพ็ญ พิกุลทอง	ศูนย์ภูล่อม อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร
13	นายสุรศักดิ์ ทวีบุตร	สมาชิกศูนย์วัดธรรมะร่วมใจ
14	นายแก่นคำกล้า พิลาน้อย	นักส่งเสริม กลุ่มข้าวคุณธรรม
15	นายเชน คุ่มเลา	สมาชิกศูนย์หนองยอ
16	นายบุญ เส้นเศษ	สมาชิกศูนย์โคกนาโก
17	นายทรงศักดิ์ พันธุ์เลิศ	สมาชิกศูนย์วัดธรรมะร่วมใจ
18	นายประชิด สุวรรณเพชร	สมาชิกศูนย์บ้านสิงห์
19	นายชุมแสง โฉมเฉลา	สมาชิกศูนย์น้ำปลีก
20	นายอดุลย์ โกลนพันธุ์	นักส่งเสริม กลุ่มข้าวคุณธรรม

การประชุมระดมความคิดเห็นของผู้นำกลุ่ม ได้ให้ผู้นำ ให้ข้อมูลการดำเนินงานตามกิจกรรมของกลุ่ม ตั้งแต่เริ่มแรกที่เข้าร่วมสมาชิกกลุ่มข้าวคุณธรรม ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกแต่ละกลุ่ม จะรวมตัวกันและเริ่มเป็นรูปธรรมในรูปของกลุ่มชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้าวคุณธรรม เมื่อปี 2546 เป็นต้นมา

ผลการดำเนินงาน ส่วนใหญ่ พบว่า มีลักษณะการดำเนินกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ปีแรก จะประสบปัญหาผลผลิตที่ได้รับจากการทำเกษตรอินทรีย์ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก

สรุปจากการหารือการประชุม คือ

ข้อเสนอแนะเพื่อการขยายกลุ่ม

1. สื่อ ควรเผยแพร่ให้มากขึ้น
2. ส่วนราชการเข้ามาสนับสนุน
3. ควรปรับปรุงหลักสูตรกระทรวงศึกษา โดยเฉพาะเรื่องการเรียนรู้การสอนใหม่โดยปรับหลักสูตรหลักเลี่ยงการใช้สารเคมี
4. หาเทคนิควิธีการในการขยายผล

พอเชิญ กลุ่มเลา 157 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร ผู้แทนกลุ่มหนองยอ เล่าว่า

1. เริ่มทำเกษตรอินทรีย์ปี 2545
2. มีจิตสำนึกมาก่อนแล้ว แต่คิดที่ทุนนิยม กระแสนิยม
3. ปี 45-46 เลิกจากเคมีได้เด็ดขาด
4. ได้ข่าวจากสถานี กลุ่มข้าวคุณธรรม ชักชวนให้ทำเกษตรอินทรีย์

การเข้ากลุ่ม

- ปีแรก จากจำนวน 84 สอบ ได้ 62 สอบ
- พื้นที่ 30 ไร่
- ทำน้ำหมัก ทำปุ๋ยพืชสด ตามที่ได้อบรม
- ปีที่สอง (47) ได้ข้าว 64 สอบ
- ปีต่อมา ได้ 102 สอบ
- ปี 49-50 ได้ประมาณ 2 ตัน ใช้น้ำหมักที่ทำเองอย่างเดียว
- ปีปัจจุบัน ปลูกข้าวเจ้าอย่างเดียว

ผลที่ได้ คือ

- อยากทดลองทำในนาตนเอง
- ปลูกถั่ว งา และทำทุกอย่างที่เป็นอินทรีย์
- ข้าวแตกกอ ได้ 11 ตัน ต่อกอ ปลูกประมาณ 20 พ.ค. ถึง 17 ก.ค. ข้าวได้ 12 กอ
- เกษตรอินทรีย์ ดีมาก ควรนำเป็นตัวอย่างแก่รุ่นหลัง
- เห็นรูปธรรม อย่างแท้จริง

การชักชวน

- ชักชวนญาติใกล้ชิด เข้ามาทำให้เห็นจริง
- อาหาร พืชผัก ปลอดภัย ไม่ต้องซื้อ ลดรายจ่าย
- ทำเป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็น
- ตั้งเป้าไว้ ขยายประมาณ 3 ปี ได้ 10 คน
- ใช้สื่อวิทยุ สื่อทางโทรทัศน์ ดี แต่ออกรายการไม่ตรงกับชานาที่ว่างจะได้ดู
- สุขภาพครอบครัวดีขึ้น อาการโรคเก่า ค่อย ๆ หายไป
- โรคที่เป็น เช่น ช่องท้อง ท้องแข็ง ถ่ายเป็นเลือด ตอนนี้ หายแล้ว
- เลิกเหล้า บุหรี่ มา 8 ปี

นายบุญ เส้นเศษ สมาชิกกลุ่มดงสว่าง เล่าเพิ่มเติมว่า

- ก่อนทำเกษตรอินทรีย์ สุขภาพไม่แข็งแรง จึงหันมาทำเกษตรอินทรีย์
- ชีวิตต้องอยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ที่ถูกต้อง และทุกด้าน
- อาชีพพื้นฐานเป็นชานา และอยู่สิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่มองเห็น รูปธรรม ปี 2545 ลงทุนไป 23,000 บาท ได้ข้าว ไม่ค่อยคืนก ผลผลิตตกต่ำ
- หันมาทำเกษตรอินทรีย์ ในนา 50 ไร่
- ปี 47 ได้ข้าว 9 ตัน พ่อบุญมีนา 2 แปลง 40 กับ 12 ไร่ รวม 52 ไร่

พ่อสวัสดิ์ ทองน้อย ผู้อำนวยการศูนย์ดงสว่าง เล่าว่า

- พ่อสี มีนายน้อยกว่า แต่ยังใช้สารเคมี อยู่
- ได้เข้าร่วมวิทยุชุมชน จึงเห็นเกษตรอินทรีย์ เป็นตัวอย่างที่ดี ชัดเจน
- ได้องค์ความรู้จากการจัดทำรายการวิทยุชุมชนด้วย
- การทำเกษตรสารเคมี ต้นทุนสูงมาก
- ทำเกษตรอินทรีย์รายจ่ายลดลง

พ่อทรงศักดิ์ พันธุ์เลิศ ศูนย์ตั้งใหม่ ต.ไผ่ อ.ทรายมูล จ.ยโสธร เล่าว่า

มีสมาชิก ประมาณ 3-4 คน

- เริ่มแรก ยังไม่มีอะไร แต่เข้าชมรมรักธรรมชาติปี 43 แรก ๆ เข้ากลุ่มข้าวคุณธรรม
- มีนา 15 ไร่ ทำเพื่อไว้กิน ใช้จ่าย ไม่เน้นขาย แต่ตั้งใจที่จะทำให้ โดยไม่ต้องใช้ทุนเยอะ
- ทำมาจนถึงปี 51 ข้าวเป็นที่น่าพอใจ คือ นา 15 ไร่ ได้ข้าวเหนียว 100 กระสอบ (3 ตัน)
  1. ข้าวเหนียว และข้าว จะปลูกเท่า ๆ กัน
  2. ผลคือ ไม่เดือดร้อนเรื่องเงิน ไม่มีหนี้ ไม่ได้ต้องการขยาย
  3. ทำพออยู่พอกิน ทำน้ำหมัก
  4. ทำปุ๋ยเอง เลิกใช้เคมี ปี 2545 นำปุ๋ยคอก แกลบ ปีละประมาณ 4 รถ
  5. มีวัว 15 ตัว
- ตั้งแต่พ่อแม่ ก็พาทำนาแบบใช้ปุ๋ยคอก จึงเชื่อว่าดี
- ทำนาเคมี และอินทรีย์ เปรียบเทียบ มาตลอด จึงไม่เกิดปัญหาว่าในปีแรก ข้าวลดน้อยลง
- พอปีแรก เข้ามากลุ่มข้าว ผลผลิตไม่ลด (ไม่กระทบ)

นางอัมพร แสงแก้ว ต.ทุ่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ทุ่งมน เล่าว่า มีสมาชิก 2 คน

- เริ่มทำเกษตรอินทรีย์ เมื่อปี 2549 ไม่ผ่าน เพราะนำเคมีไปใส่ไร่มัน ผิดเงื่อนไขของกลุ่มข้าวอินทรีย์ หันมาเข้ากลุ่ม ในปี 2549 ทำนา 10 ไร่ เข้าโครงการ 8 ไร่ ทำนา 10 ไร่ ได้เข้าข้าว 3 ตัน ข้าวเหนียว 15 กระสอบ (1.5 ตัน) ผลผลิตไม่ลด เพราะที่บ้าน วัว 9 ตัว ใส่น้ำหมักด้วย วิธีทำอินทรีย์สำเร็จ คือ แอบเอาปุ๋ยหมักไปใส่นา เพราะสามียังติดเคมี อยู่
- ดินเดิม ดีเป็นพื้นอยู่แล้ว
- ในอีก 3 ปี คาดว่า จะมีการเพิ่มสมาชิกได้หรือไม่ ตอบไม่ได้ เพราะยังเลิกเหล่า บุหรี่ ไม่ได้ จึงไม่ผ่านกลุ่มคุณธรรม

พ่อสุพจน์ จิตทวี ผู้อำนวยการศูนย์เชิงเพ็ง เล่าว่า

- ปัจจุบัน มีวัว 12 ตัว นา 50 ไร่ แรก ภรรยาไม่เห็นด้วย
- ทำปุ๋ยชีวภาพด้วย ได้ปุ๋ยคอก 9 ตัน
- ปีแรกได้ ข้าวเจ้า ลดมา 1 ตัน

- ปีสอง ได้ 10 ต้น
- ข้าวเหนียว ได้ 200 กว่าสอบ
- เลิกการพนันทุกอย่าง โดยใช้ธรรมะ และเข้ากลุ่มข้าวคุณธรรม เป็นที่พึงพอใจ
- ปี 51 ขยายได้ 7 คน ใช้เทคนิคการขยายคือ ต้องเข้าสมาชิกกลุ่มโรงสี
- ในคุณธรรม 5 คน

นายสุรศักดิ์ ทวีบุตร เป็น เลขานุการ ศูนย์วัด อ.เมือง จ.ยโสธร เล่าว่า

- เริ่มทำนาปี มีโรคประจำตัว เป็นนิ้วในถุงน้ำดี ต้องตัดทิ้ง หมอบอกว่า ให้กินข้าวกล้อง ลดสารเคมี ผมก็เชื่อหมอ ลองทำดู ลดสารเคมี แต่ปัญหาคือ พบกับหญ้าเกิดขึ้นเยอะ
- ทำน้ำหมัก ใช้เอง มีมูลไก่เข้ามาช่วย พอมาปี 48 ผลผลิตลดลง ได้ประมาณ 3 ต้น
- พอมาปี 49 เข้ามาร่วมเต็มตัว ผล คือ สุขภาพดีขึ้น อาการป่วย หาย ผมภูมิใจในการทำอินทรีย์ ดีกว่านาเคมี โดยหันเข้ามาในกลุ่มข้าวคุณธรรม ครอบครัวยังไม่พึ่งพา สารเคมี สนุ่เหลว ทำใช้เอง ที่นาปลูกมะเขือ ถั่วฝัก พริก โดยใช้ น้ำหมักในการปลูก วัน
- การทำน้ำหมัก จากเศษอาหาร นำไปใช้ได้ ใส่พืชผัก
- ภรรยา ชักชวนให้เข้ากลุ่ม

ช่วงปี 51

- ใช้ปุ๋ยลงพื้น ได้จากวัด ไปทดลอง ต้นกล้าสวยงามมาก ใส่น้ำหมัก

พ่อทศ ชูรัตน์ ผู้อำนวยการศูนย์บ้านสิงห์ เล่าว่า

- การทำข้าวกลุ่มข้าวคุณธรรม ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องอยู่ในวิถีของชาวบ้านที่ทำได้ ก่อนนี้ กระทรวงเกษตร ชักชวนทำนา เกษตรอินทรีย์สู่สากล การทำนาครั้งนั้น ไม่ได้ผล หมดเปลืองงบประมาณหลายสิบล้าน สาเหตุคือ ดิดกระบวนการทุนนิยม มีการสนับสนุนปุ๋ยเคมี ให้เกษตรกรทำ เกิดโรค สุขภาพไม่ดี ชาวบ้านถอดใจ ไม่กล้าทำตามโครงการที่กระทรวงฯเสนอเข้ามา
- เราทำเกษตรอินทรีย์ และนำธรรมะ เข้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว
- นำหลักศีลธรรม มานำทาง
- แนวทางในการนำเงิน สิบล้าน ที่ยังไม่ได้ใช้ ควรจะอย่างไร ตอบ คือ ควรพัฒนาคน พัฒนาจิตใจ โดย หลักพรหมวิหาร 4 มานำทาง ด้วย

- เทคนิคการพัฒนาคน คือ เอาเรื่องอิทธิบาท 4 อื่นๆ หลักธรรมพุทธศาสนา โดยฝึกรวมจิตใจ เพื่อให้คนพร้อมที่จะเข้ามาทำงานต่อไป บรรจุหลักสูตร ธรรมะ สั่งสอนของพุทธศาสนา ใน กระทรวงศึกษา ให้เยาวชนได้เรียนรู้

พ่อสุทัศน์ วันเที่ยง ผู้อำนวยการศูนย์ศรีฐาน อ.ป่าติ้ว จ.ยโสธร

ทำมา 10 ปี มีสมาชิก 30 กว่าครัวเรือน จากมีครัวเรือน พันกว่า ในหมู่บ้าน

- การเข้ามาของส่วนราชการ นักศึกษา หรือบุคคลจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาฝึกรวม ไม่ค่อยจริงจัง
- มาแบบผ่าน ไม่จริงจัง มาโดยมีหน่วยงานบังคับ การฝึกรวมจึงไม่เกิดเป็นรูปธรรม
- บางคน ก็จริงจังดีมาก ผู้เข้าอบรม 100 คน จะได้คนที่จริงจังประมาณ 5 คน ที่จริงจัง
- ทำไม่ถึงขยายผลไม่ได้ เพราะ การเงินไม่คล่องตัว ชาวนามีหนี้มาก
- การขยายกลุ่ม ทำไม่ เพราะ ขยายยาก มีผู้สนใจเข้าร่วมทำน้ำหมัก
- การขยายผล คือ นำน้ำหมักให้คนอื่น ๆ ได้รับประโยชน์ โดยการสร้างแนวร่วม

พ่อวิจิตร บุญสูง ผู้อำนวยการศูนย์วัด บอกล่า เกี่ยวกับการก่อเกิดศูนย์ ว่า

- ชื่อที่ตั้ง ไม่รู้ว่า ขณะนี้ จะ ใชหรือไม่
- ข้าราชการธรรม ใชหรือไม่
- การที่จะทำเกษตรอินทรีย์ มีเหตุปัจจัยหลายอย่าง แต่ส่วนใหญ่จะเอาปัจจัยการตลาดมาเป็นเรื่องใหญ่ ส่วนน้อย คือเรื่องสุขภาพ
- ดังนั้น กลุ่มข้าราชการ จึงมองข้ามไปที่ต่างประเทศ จึงกำหนดการผ่าน อย และขายให้ต่างประเทศ
- จริง ๆ เกษตรอินทรีย์ น่าจะมีค่าที่ลึกกว่านี้
- จากประสบการณ์ทำเกษตรอินทรีย์ ไม่รู้อย่างอื่นแค่ไหน คนที่อยู่มืด กลับไปสว่าง คนที่อยู่สว่าง ไปมืด
- แสดงว่า เกษตรอินทรีย์ไม่ยั่งยืน
- ปี 48 ได้เสนอความคิด เรื่องเกษตรอินทรีย์ ได้ส่งเสริมให้สมาชิกทำข้าวอินทรีย์ ส่งออกขายต่างประเทศ ได้ราคาดี แต่สมาชิกในกลุ่มยังไม่ค่อยปฏิบัติในการทำอินทรีย์อย่างเป็นคุณธรรม อย่างจริงจัง

- ปีที่ 2550 มีคนผ่านข้าวคุณธรรม 71 คน
- วิธีแก้ไขปัญหาคือ ปรับเปลี่ยนคน ก่อน ได้ร่วมแลกเปลี่ยนที่กลุ่มอโศก เพราะกลุ่มนี้เขาปฏิบัติ ตามศีล 5 และมาตรฐานเขา ใช้ พระพุทธเจ้า เป็นที่พึ่ง และน่าจะมีความยั่งยืน จึงได้แนวคิดจากกลุ่ม อโศก มาเป็นแนวทาง
- การขยายเกษตรอินทรีย์ คือ เกษตรอินทรีย์มีปัญหาเรื่องการขยายตลาด บางคนก็อยากทำ ชีวิตเขา ทั้งชีวิตฝากไว้กับข้าว หากจะส่งเสริม คือ ควรส่งเสริมตลาด ดีที่สุด เช่น การเงิน การแปรรูป คุณภาพข้าวคุณธรรม มีมาตรฐาน
- การขยายกลุ่ม ขณะนี้ การเมืองยังมีผลมากระทบ นักธุรกิจ ยังมีเงินมาครอบงำ กลไก ไม่ต่อเนื่อง คล่องตัว
- ปัญหา เรื่องเทคโนโลยี หากล่าช้า และไม่เกิดผล ก็มีกระทบ เพราะ วิจัยจะทำโคล้านตัว แต่พอให้ ชาวบ้านทำ แล้วไม่มีอย่างที่ว่า ก็ไม่เกิดผลเกษตรอินทรีย์
- ยกตัวอย่าง พอคำเคื่อง สะท้อน ว่า กลุ่มข้าวอินทรีย์ ควรจัดทำโรงปุ๋ยเป็นของตนเอง
- เพื่อเป็นการสร้างปุ๋ยให้ได้ใช้ตลอดปีและตลอดไป
- ถ้าบอกว่า นักวิชาการ บอกว่า ถ้าไม่มีการพัฒนา ปุ๋ยชีวภาพก็จะหมดไปแน่นอน แต่เราต้องช่วยกัน หาทางออกและแก้ปัญหา
- การปลูกพืชหลังนา มีความเห็นด้วย
  - a. โดยปลูกถั่ว ไถกลบฟาง ปลูกพืชทุกชนิด
  - b. การปลูกพืชหลังนา เป็นเทคโนโลยีที่น่าส่งเสริมและดีที่สุด
  - c. การไถกลบฟางแล้ว ไม่ต้องเผา เพราะมันจะทำให้เกิดดินดี

นายอิสรา แก้วดี ผู้อำนวยการศูนย์น้ำปลัก จ.ยโสธร เล่าว่า ได้รับทราบว่า รวมกลุ่ม มีผลผลิต ร่วมกัน ขายร่วมกัน มีข้อต่อรองร่วมกัน ได้ทำเกษตรอินทรีย์มาแล้ว 2-3 ปี ไม่ผ่าน เพราะมีปัญหาว่า เจอข้าว ปลูกเก่า ข้าวไม่เกิด ปีที่สอง ได้ทดลองทำแค่ 2 ไร่ ในนาทั้งหมด ไร่ ปีนี้ จะทำ 25 ไร่ เพื่อทดลองเกษตร อินทรีย์ (เช่า) ได้วัตถุดิบมาจากสระบุรี

แม่อุทธะ เจริญสุข สมาชิกกลุ่ม เพิ่มเติมข้อมูล ว่า

- มีที่ 4 ไร่ ทำมาคินดีขึ้นเรื่อย ๆ ก่อนนี้ ดินมีการปลูกพืชไม่ขึ้นต้น ตอมมาก ปลูกอะไรก็ไม่เกิด เพื่อน บ้านได้แบบอย่างและชวนกันทำ ปรับปรุงดิน โดยใส่ปุ๋ยหมัก พืชสด เอาทุกอย่างที่ปลูกใส่ลงไป ดินฟื้นคืนมา
- ปีที่ 1 ยังปรับ ปีที่ 2 เริ่มดีขึ้น ปีที่ 3 ดีขึ้น มีผลผลิตดี

- ในสวนมีต้นยาง ต้นคู้ เก็บรักษาไว้ ไม่ทำลาย ทำไมถึงไม่ตัด เพราะต้นไม่มีค่า ได้รับความคิดมาจากการรักษาธรรมชาติ จุดประกาย แรกคือ สามิ ใช้สารเคมี ฉีดถั่ว แล้วเกิดโรค แต่หาย ซึ่งหันมาทำนาอินทรีย์แล้วดีขึ้น ถึงเวดล้อมดี ,อาหารธรรมชาติดี บอกเขาอย่างไร ว่า ให้รักษาต้นไม้ โดยใช้สื่อพอชมแสง โคมเจลา สมาชิกเพิ่มเติมว่า
  - เริ่มทำข้าวอินทรีย์ (ยังไม่สมัคร) อยากทำปี สองปี ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ลงพื้น ทำน้ำหมักเอง
  - ใช้หอยเชอรี่ 1 ถัง ดินโทไนท์ ที่อาจารย์ให้ชาวบ้าน ได้ผลดี ใส่ปุ๋ยชีวภาพลงพื้น ทำให้ต้นไม้กอใหญ่
- พอสสามารถ เบ้าทอง สมาชิกเพิ่มเติมว่า
- อายุ 57 ปี ก่อนนี้ใช้สารเคมี ต้นทุนสูง สุขภาพไม่แข็งแรง
  - หันมาเข้ากลุ่มอินทรีย์ เมื่อปี 2550-2551 ขณะนี้ สุขภาพดีขึ้น

6.2 สรุปผลจากการทำนาเกษตรอินทรีย์

1. ก่อนทำนาอินทรีย์

จากผลการประชุมเพื่อสรุปผลในระดับกลุ่มของศูนย์ข้าวชุมชน ทั้ง 12 ศูนย์ พบว่า เกษตรกรก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ หรือตัดสินใจที่จะร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์นั้น มักประสบปัญหา ทั้งในเชิงสุขภาพ เศรษฐกิจ และการลงทุนที่สูงทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ค่อยดี กล่าวคือ ในกรณีของปัญหาด้านสุขภาพ เกษตรกรส่วนใหญ่เคยใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบวัชพืชและศัตรูพืช ระยะเวลาหนึ่ง จนทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย ต้องไปปรึกษาหมอบ่อย ๆ หรือสุขภาพอ่อนแอ จนไม่สามารถจะทำงานได้อีกต่อไป แต่จำเป็นต้องทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ จึงพยายามค้นหาทางเลือกในการดำรงชีวิตของตนเอง โดยการหลีกเลี่ยงการอยู่ใกล้สารพิษ การใช้สารพิษ หรือบริโภคอาหารที่มีสารพิษเป็นส่วนประกอบ ลักษณะเช่นนี้เป็นความจำเป็นทางสุขภาพ ที่มักจะค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนจากส่วนบุคคลมาเป็นระดับครัวเรือน ขยายไปถึงเครือญาติและบ้านใกล้เคียง ลักษณะการขยายตัวของกลุ่ม เกิดขึ้นส่วนใหญ่จากระดับเครือญาติ ที่มีผลทำให้เครือญาติที่มีนา หรือมีที่ทำกินใกล้เคียงกัน จับกลุ่มในพื้นที่ใกล้เคียงนั้น เป็นเกษตรกรที่ลด ละ เลิกการใช้สารพิษ

การปฏิบัติเช่นนี้ ยังขยายผลไปถึงพื้นที่ทำกินอื่นๆ ที่เป็นของเครือญาติเดียวกัน จึงทำให้มีลักษณะการขยายตัวของกลุ่มแบบดาวกระจายไปตามพื้นที่ทำกิน แล้วค่อยๆ ขยายเข้าไปในกลุ่มพื้นที่ทำกินใกล้เคียงกัน จึงทำให้เกิดกลุ่มเกษตรอินทรีย์เป็นกระจุกตามแหล่งที่ทำกินดังกล่าวข้างต้น

อาการเจ็บป่วยที่พบว่า เป็นสาเหตุจากการใช้สารพิษหรือสารเคมี ได้แก่ อาการวิงเวียนศีรษะ อาเจียน ผื่นคัน มีลักษณะผื่นคัน หดแรง เป็นลมได้ง่าย และมีอาการเจ็บป่วยกระเสาะกระแสะ แบบหาสาเหตุไม่ได้ นอกจากนี้ ยังมีผลจากการไปตรวจรักษาอาการกับแพทย์ แล้วผลการตรวจพบว่า มีสารพิษอยู่ในกระแสเลือด ซึ่งควรมีการลด ละ เลิก เพื่อการรักษาสุขภาพ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรจำนวนหนึ่ง ปรับเปลี่ยนตัวเอง จากระบบเกษตรเคมี มาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ ทั้งจากความเชื่อมั่น ในคำแนะนำของผู้อื่นและจากตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมกับคนที่ทำเกษตรอินทรีย์ แล้วมีสุขภาพดี จึงค่อยๆ ปรับเปลี่ยนจากระบบเกษตรเคมี มาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ดัง ได้กล่าวแล้ว

สำหรับกลุ่มเกษตรกร ที่มีวิสัยคิดในการปรับเปลี่ยน อันเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ มีการใช้ต้นทุนสูง จากการใช้สารเคมี ก็มีแรงผลักดันที่จะลดการใช้สารเคมีที่มีราคาแพงมาเป็นวัสดุธรรมชาติ ที่มีต้นทุนต่ำกว่า หรือทำได้เอง เช่น การใช้น้ำส้มควันถ่าน แทนยาฆ่าแมลง การใช้น้ำหมักฉีดพ่นไล่แมลง การใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี การเลี้ยงสัตว์แบบพึ่งตนเอง เพื่อให้ได้ปริมาณปุ๋ยคอกมากพอ เพื่อการทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การปฏิบัติต่างๆ เหล่านี้เมื่อได้ผล เกษตรกรกลุ่มนั้นๆ ก็จะค่อยๆ ปรับเปลี่ยนจากการผลิตที่พึ่งพา ระบบเคมี เข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ อย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งยังมีเกษตรกรอีกจำนวนมากที่ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นระบบอินทรีย์แล้ว แต่ยังไม่ได้มาสมัครสมาชิกเข้ากลุ่ม ซึ่งอาจถือเป็นแนวร่วมของเกษตรกร ภายใต้ระบบเกษตรอินทรีย์

สำหรับเกษตรกรที่ยังคงทำกิจกรรมภายใต้ระบบเกษตรเคมีนั้น เท่าที่สอบถามพบว่า เป็นผู้ที่ไม่ค่อยมีเวลาดูแลแปลงเกษตร จึงมักทำแบบง่ายๆ เร็ว ๆ จะลงทุนสูงบ้างก็เป็นเรื่องธรรมดา หรือเกษตรกรเหล่านั้น ยังมีความสามารถในการลงทุนต่างๆ ที่ผลตอบแทนได้เพียงเล็กน้อยก็ตาม เมื่อเทียบกับระบบเกษตรอินทรีย์ที่มีการลงทุนต่ำกว่า แต่ก็อาจต้องใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมมากกว่า ซึ่งเกษตรกรที่ยังใช้ระบบเคมี มีความเชื่อว่า การทำการเกษตรโดยระบบเคมี มีเวลาพักผ่อนหรือไปทำอย่างอื่น ได้มากกว่า

ในเชิงระบบนิเวศ เกษตรกรที่ทำระบบเกษตรเคมี เผชิญปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน น้ำ อาหารธรรมชาติ พืชผัก มีการปนเปื้อนจากสารเคมีและสารพิษต่างๆ และตนเองมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่มีสารพิษปนเปื้อน จึงได้พยายามหลีกเลี่ยงและหันมาทำ

เกษตรกรอินทรีย์ โดยเรียนรู้และดูตัวอย่างจากคนที่ทำสำเร็จ จึงได้ตัดสินใจเข้ากลุ่มและค่อยๆ พัฒนาความรู้ เพื่อการทำเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ต้องใช้สารพิษเพื่อลดการทำลายสิ่งแวดล้อมและแหล่งอาหารธรรมชาติ ดังกล่าว

2. ระยะเวลาปรับเปลี่ยนเพื่อการทำอินทรีย์

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า เมื่อเกษตรกรเริ่มปรับตัวเข้ามาทำเกษตรอินทรีย์นั้น มีอยู่

หลายระดับด้วยกัน ระดับที่พบว่า มีการปรับเปลี่ยนได้ง่าย มีผลกระทบน้อย ได้แก่ เกษตรกรที่มีแหล่งปุ๋ยอินทรีย์เป็นจำนวนมากพอสมควรอยู่แล้ว เช่น มีวัว หรือควายจำนวนมากใกล้เคียงกับพื้นที่ทำกิน โดยถือหลักการที่ว่า วัวหรือควาย 1 ตัว สามารถผลิตปุ๋ยคอกเพื่อใช้ในพืชนา ได้ประมาณ 1 ไร่ต่อปี ดังนั้น เกษตรกรที่มีวัวควายประมาณ 10 ตัว ก็สามารถใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยคอก ครอบคลุมพื้นที่ได้ถึง 10 ไร่ แต่การทำเกษตรเคมีในระยะก่อนหน้านั้น มักติดขัดอยู่กับความสะดวกและความสวยงามของแปลงทำการเกษตร อันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีจะได้ผลเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ที่แตกต่างจากเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะเห็นผลช้ากว่า แต่เมื่อมีการปรับเปลี่ยนและทำความเข้าใจ จิตจำกัและศักยภาพของการใช้ระบบเกษตรอินทรีย์ ก็จะทำให้ใจได้ และยอมรับได้ว่า แม้จะมีการเจริญเติบโตของพืชที่ไม่เลวนักก็ยังให้ผลผลิตที่เท่าเทียมกัน หรืออาจดีกว่าในระยะยาว อันเนื่องมาจากการใช้ปุ๋ยเคมีนั้นจะดูเหมือนว่า เจริญเติบโตได้ดี แต่ในระยะยาวผลผลิตที่ได้จะน้อยกว่า มีเมล็ดลีบมากกว่า โดยเฉพาะถ้ามีการใช้ปุ๋ยเคมีในดินที่ค่อนข้างจะเสื่อมโทรม ผลที่ได้จะไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย แม้จะดูมากกว่าก็จริง

สำหรับกรณีที่เกษตรกรมีปัญหาด้านสุขภาพ และไม่มีทรัพยากรที่จะปรับเปลี่ยนจากระบบเคมีจากระบบเกษตรอินทรีย์นั้น จำเป็นต้องพึ่งพาสารอินทรีย์จากภายนอก และอาจต้องใช้เวลามากขึ้นในการดูแลศัตรูพืช จัดการวัชพืช ดูแลน้ำ ปรับปรุงดินให้เหมาะแก่การปลูกพืช ซึ่งเป็นสิ่งที่เกษตรกรที่ปรับตัวเข้ามาใหม่ มักยังมีจิตจำกัและปรับได้ยังไม่ลงตัว จนเกิดผลกระทบต่อกรเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตต่อข้าวหรือพืชเกษตรอื่นๆ ซึ่งเป็นจิตจำกัที่สำคัญ ที่ทำให้เกษตรกรที่เข้ามาใหม่ๆ มักจะเสียกำลังใจ เกิดความท้อแท้หรือหันกลับไปใช้ระบบเคมีอีกครั้งหนึ่ง อันเนื่องมาจากการเกรงกลัวว่า จะไม่ได้ผลผลิตอย่างที่ควรจะได้ หรืออาจจะทำให้ข้าวไม่พอกินในครอบครัว ในขั้นตอนนี้ จึงมีความจำเป็นที่สมาชิกในกลุ่มต้องพยายามอธิบายและให้กำลังใจ หรือยื่นมือเข้าช่วยตามความจำเป็น เช่น การจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ตั้งกองทุนหมุนเวียน หรือการให้สินเชื่อบุ๋ยอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรเหล่านั้นมีความสามารถในการผลิตมากพอที่จะทำให้ได้ผลผลิตไม่ตกต่ำจนเกินไป เกษตรกรในระยะปรับเปลี่ยนนี้มักจะเผชิญปัญหาอยู่ประมาณ 1-2 ปี

เมื่อผ่านระยะนี้แล้ว ก็จะเริ่มได้ผลผลิตใกล้เคียงกับที่เคยได้ในปีที่ผ่านมา ซึ่งถือว่าผ่านวิกฤติที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนจากระบบเกษตรเคมีมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์

สำหรับกรณีการปรับปรุงระบบนิเวศนั้น เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนจากระบบเกษตรเคมีมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ จะเริ่มเห็นผลได้ค่อนข้างเร็ว แม้ในปีแรกๆ ก็จะเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงของอาหารธรรมชาติ เช่น กบ เขียด ปู ปลา ก็จะเริ่มขยายพันธุ์ เจริญเติบโตในนาอินทรีย์ที่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยน แม้จะเป็นปีแรกๆ จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญนักที่จะเป็นจุดจ้ำจี้ที่ทำให้เกษตรกรเสียกำลังใจ แต่กลับเป็นประเด็นที่ทำให้เกษตรกรอินทรีย์มือใหม่เป็นกำลังใจ เมื่อเห็นอาหารธรรมชาติหรือระบบนิเวศเหล่านั้น พัฒนาตัวเองได้อย่างรวดเร็ว

3. การทำนาอินทรีย์จนถึงปัจจุบัน

จากข้อสรุปของการประชุมกลุ่ม พบว่า เมื่อเกษตรกรผ่านพ้นระยะปรับเปลี่ยนประมาณ 2-

3 ปีแล้ว ระดับการผลิตของข้าวและพืชต่างๆ ก็จะเริ่มใกล้เคียงกับผลผลิตที่ใช้สารเคมี และเมื่อทำการเกษตรอินทรีย์ต่อเนื่องไปถึงปีที่ 4 ที่ 5 ไปเรื่อยๆ เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ข้อสรุปว่า ผลผลิตที่ได้จะสูงกว่าการทำเกษตรโดยการใช้สารเคมี และยังใช้ต้นทุนเป็นตัวเงินต่ำกว่าอีกด้วย

ประเด็นนี้ เกษตรกรที่ยังใช้สารเคมีอยู่ ยังกลับมองว่า การทำเกษตรอินทรีย์ แม้จะได้ผลผลิตสูง และต้นทุนที่เป็นตัวเงินต่ำ แต่ก็ใช้ต้นทุนที่เป็นแรงงานและเวลาของตนเองค่อนข้างสูง ซึ่งบางคนอาจถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ค่อย “สะดวก” มากนัก เพราะเกษตรกรทั่วไปยังถือว่า การได้พักผ่อน นอนอยู่บ้าน นั่งดูทีวี ตั้งสรรค์กับเพื่อน ญาติพี่น้อง เป็นคุณภาพชีวิตอีกแบบหนึ่งที่ดีกว่าการไปทำไร่ทำนา ทั้งๆ ที่การทำไร่ทำนา นั้น ทำให้สุขภาพแข็งแรง อยู่กับธรรมชาติ มีอาหารธรรมชาติที่ไม่ต้องพึ่งพาภายนอกได้มากกว่า ซึ่งเป็นความสุขของคนที่ทำเกษตรอินทรีย์ อยู่กับไร่กับนา แตกต่างกับความสุขของคนที่ทำเกษตรเคมี ที่ได้อยู่บ้านมากกว่า ซึ่งเป็นมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างการทำเกษตรทั้งสอง แต่โดยสรุป พบว่า คนที่ทำเกษตรอินทรีย์นั้น จะมีสุขภาพแข็งแรง มีอาหารธรรมชาติมาก บริโภคอาหารที่ปลอดภัย ประหยัด เป็นการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้พื้นบ้าน และอยู่กับธรรมชาติ เรียนรู้กับธรรมชาติ แตกต่างจากระบบเกษตรเคมี ที่ใช้ระบบทำการเกษตรแบบง่ายๆ เร็ว ๆ รีบทำรีบเสร็จ แล้วไปพักผ่อนที่บ้าน ทั้ง 2 วิธีนี้จึงเป็นแนวคิดที่แตกต่างกัน ที่อาจจะต้องมีการประเมินว่า วิถีใด เป็นวิถีที่ดีกว่ากันในเรื่องใด ทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน ระดับพื้นที่ และระดับประเทศ

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อการสนับสนุน พัฒนา และขยายกลุ่มและเครือข่าย

จากข้อสรุปของการประชุมกลุ่ม ที่มีความเห็นที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนเชิงนโยบาย

ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ที่สำคัญได้แก่ นโยบายการกำหนดราคาผลผลิตที่มีสารพิษกับผลผลิตที่ปราศจากสารพิษ น่าจะมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มเกษตรกรเสนอแนะว่า การผลิตที่ไม่ใช้สารพิษนั้น จะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และเป็นการเอื้ออาทรต่อผู้บริโภค ซึ่งแตกต่างจากการผลิตที่ใช้สารพิษ โดยเฉพาะการผลิตที่ใช้สารพิษเกินอัตราปกติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำกันโดยทั่วไป ในการผลิตเพื่อขาย โดยถือว่าผู้ผลิตไม่ใช่ผู้บริโภค และผู้บริโภคไม่ใช่ญาติพี่น้องของตนเอง วิธีคิดเช่นนี้ สมควรได้รับการลงโทษทางสังคม โดยการกำหนดราคาให้ต่ำลง เพื่อเป็นแรงกดดันให้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตไปสู่การผลิตแบบเอื้ออาทรมากขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งที่มีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ก็คือ การขึ้นภาษีสารพิษที่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ราคาสารพิษต่างๆ สูงเกินกว่าที่ชาวบ้านทั่วไปจะใช้ได้ เพื่อเป็นการบีบบังคับทางอ้อม ให้เกษตรกรที่ยังใช้ระบบเคมีและสารพิษต่างๆ หันกลับมาใช้ระบบเกษตรอินทรีย์และกลีกรวมไร้สารพิษ

สำหรับกิจกรรมที่ควรดำเนินการเพื่อการสนับสนุนการใช้สารอินทรีย์ ทดแทนสารพิษต่างๆ ก็ได้แก่ โครงการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ หรือกองทุนหมุนเวียน เพื่อสนับสนุนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ให้ใช้กันโดยทั่วไป ก็จะเป็นอีกวิธีทางหนึ่งที่จะกำหนดเป็นนโยบายระดับพื้นที่และระดับประเทศ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาการผลิตและการขยายสมาชิกกลุ่มและเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ทั้งในพื้นที่ และในระดับภาคต่อไป

สรุป

จากผลการเก็บข้อมูล ได้พบหลักการและวิธีการดำเนินงานของกลุ่มข้าวคุณธรรม กลุ่มข้าวอินทรีย์ กองบุญหนุนเกื้อ ซึ่งเป็นกิจกรรมเชื่อมโยงกัน ของเครือข่ายข้าวคุณธรรม ที่มีศูนย์การปฏิบัติงานอยู่ที่วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร ซึ่งพบว่า ในจำนวน 15 ศูนย์ที่สวนใหญ่กระจายตัวอยู่ในจังหวัดยโสธรนั้น มีจำนวนประมาณ 5 ศูนย์ที่มีการพัฒนาอย่างเข้มข้น มีสมาชิกจำนวนมาก และมีความชัดเจนในการดำเนินงาน เช่น ศูนย์บ้านนาดีน้อย ศูนย์หนองเป็ด ศูนย์บ้านโนนค้อทุ่ง ศูนย์บ้านศรีฐาน และศูนย์หนองขอ ที่มีการดำเนินงานต่อเนื่อง มาจากกลุ่มข้าวอินทรีย์ หรือเชื่อมโยงกับกิจกรรมของกลุ่มสันติอโศก ที่เป็นฐานสำคัญของการพัฒนา

ในกลุ่มของศูนย์ข่าวคุณธรรมที่เข้มแข็งนั้น มักให้ข้อมูลที่ชัดเจนในทางปฏิบัติ และเสนอแนะประเด็นที่เหมาะสมแก่การนำไปใช้เชิงนโยบาย เพื่อการพัฒนาตนเองในระดับกลุ่มและในระดับเครือข่ายได้เป็นอย่างดี แต่สำหรับกลุ่มของศูนย์ข่าวคุณธรรมที่กำลังพัฒนา มักจะเสนอแนะประเด็นที่จะสามารถสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม จึงอาจจำแนกข้อมูลและข้อเสนอแนะเป็น 2 ระดับด้วยกัน คือ ข้อมูลและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนากลุ่ม และข้อมูลและข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขเชิงนโยบาย ในระดับต่างๆได้

จากการประเมินข้อเสนอแนะทั้ง 2 แนวทางดังกล่าว พบว่า ทั้ง 2 แนวทางเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกัน และต่อเนื่องในเชิงกิจกรรมได้เป็นอย่างดี ที่สามารถนำไปสู่การวางแผนเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม ความชัดเจนของกิจกรรม สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อดำเนินกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ในแต่ละพื้นที่ และนำผลที่ได้นำไปสู่การวางแผน การชักจูงให้เกิดสมาชิกใหม่ในพื้นที่เดิม หรือพื้นที่ใหม่ หรือมีการกระจายตัวของสมาชิกกลุ่มไปในพื้นที่ใหม่ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปได้อีกทางหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็ยังสามารถเป็นตัวอย่างในเชิงของศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงานของบุคคลในพื้นที่อื่น ที่มีแนวคิดที่จะพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์ ทั้งในเชิงสุขภาพอนามัย เชิงผลผลิตและผลตอบแทน และเชิงสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรที่ยั่งยืน ก็อาจจะใช้พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ศึกษา เรียนรู้ ดูงาน โดยการพัฒนาตนเองเป็นแนวร่วมในเบื้องต้น เป็นสมาชิกเครือข่ายในระยะต่อมา และเชื่อมโยงกิจกรรม เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้เป็นกลุ่มเดียวกัน จนอาจสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายเดียวกันในพื้นที่อื่นๆ ได้อีก

ตัวอย่างของแนวทางการพัฒนาชุมชนและครอบครัวที่กลุ่มต่างๆ เสนอแนะมานั้น พบว่า กลุ่มที่เข้มแข็งจะเสนอแนะในเชิงกองทุนหมุนเวียน เพื่อการพัฒนากิจกรรมและพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกองทุนหมุนเวียนปุ๋ยอินทรีย์ กองทุนหมุนเวียนชีววัสดุเพื่อสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ หรือกองทุนหมุนเวียนซื้อถังเก็บน้ำหมัก เพื่อผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ หรือแม้กระทั่งกองทุนหมุนเวียนเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ปุ๋ยพืชสด นอกจากนี้ ยังอาจเชื่อมโยงถึงกองทุนหมุนเวียนเพื่อการเลี้ยงสัตว์ ผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกอีกระดับหนึ่ง

สำหรับกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งนัก มักจะเสนอแนะในเชิงของเงินกู้ยืม เพื่อการดำเนินกิจกรรม หรือการใช้หนี้ที่ยังผูกพันอยู่ในระบบของครอบครัว เพื่อให้เกษตรกรที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์ มีโอกาสหลุดพ้นจากพันธนาการเงินและทางเศรษฐกิจที่ผูกพันอยู่กับระบบเกษตรเคมีมาแต่เดิม ซึ่งอาจมีภาระหนี้สินอยู่กับร้านค้าที่ขายสารเคมี ซึ่งเป็นข้อผูกมัดหนึ่งที่จะต้องซื้อปุ๋ยเคมีต่อไป แต่เมื่อเกษตรกรสามารถปลดพันธะเหล่านี้ได้ เขาก็สามารถที่จะเริ่มคิดเป็นอิสระในการวางแผนทำเกษตรอินทรีย์ได้ง่ายขึ้น

นอกจากนี้ในกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งนัก ที่ยังเสนอแนะในเชิงของการให้เปล่า เช่น การให้ปุ๋ยอินทรีย์กับสมาชิกใหม่ หรือวัสดุสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ด้านอื่นๆ ที่จะเป็นกำลังใจกับสมาชิกใหม่ที่พร้อมจะเข้ามาทำเกษตรอินทรีย์อย่างทุ่มเทมากขึ้น ในเชิงลักษณะของการสร้างพันธมิตร เพื่อพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์ สำหรับกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งนี้ มีบางกลุ่มที่ยังมีกิจกรรมการทำเกษตรดูแล หรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งอาจจะต้องมีทุนในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น จึงมีข้อเสนอที่ทางหน่วยงานราชการ หรือองค์กรภายนอกสามารถให้การสนับสนุนกิจกรรมเหล่านั้น เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในระดับครัวเรือน ระดับสมาชิก ให้มีการขยายตัวได้ดีกว่าเดิม และเมื่อมีการขยายตัวในสมาชิกกลุ่มแล้ว ก็คาดหวังว่า จะเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มอื่นๆ และสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถึงวิธีการปฏิบัติ จนสามารถพัฒนาตัวเองเป็นจุดสาธิต แปลงสาธิต หรือชุมชนสาธิต เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

แนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นแนวคิดเพื่อการพัฒนาตนเอง ที่จะเป็นแกนนำในการพัฒนากลุ่มและชุมชนอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะที่ทางกลุ่มนำเสนอเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในการประชุมระดับกลุ่มย่อย และการประชุมระดับกลุ่มผู้นำ ก็คือ การจัดตั้งกองทุนเพื่อรับซื้อข้าวอินทรีย์ไว้เพื่อการขายตรงกับผู้บริโภค ที่น่าจะได้ราคาดีกว่าการขายผ่านโรงสี อันเนื่องมาจากผลผลิตข้าวอินทรีย์จะออกสู่ตลาดได้เพียงไม่เกิน 2 เดือน และทางกลุ่มก็ไม่มียบประมาณพอที่จะซื้อผลผลิตเก็บรวบรวมไว้เพื่อการขายตามความต้องการของผู้บริโภคที่มีความต้องการตลอดทั้งปีในระยะต่อ ๆ ไป การดำเนินการดังกล่าวน่าจะช่วยให้สมาชิกได้รับเงินทันที เช่นเดียวกับการขายข้าวให้กับพ่อค้า แนวทางในการเสนอดังกล่าว จึงสามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งสองประเด็นด้วยกัน คือ สมาชิกได้ทันที เช่นเดียวกับพ่อค้าจ่ายเงินค่าข้าวให้กับผู้ขายได้ ในระบบเกษตรเคมี และเครือข่ายก็สามารถสร้างตลาดผู้บริโภคได้โดยการผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคและสามารถส่งขายได้อย่างต่อเนื่อง

สำหรับกิจกรรมที่อาจจะดำเนินการเพื่อสนับสนุนสมาชิกเกษตรอินทรีย์ให้เข้มแข็งขึ้นก็คือ กองทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ทั้งโดยตรงที่ได้แก่ การซื้อวัสดุ หรือสร้างระบบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ หรือโดยอ้อม ที่ได้แก่ กองทุนการเลี้ยงสัตว์ เพื่อการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และการสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำที่อาจเป็นการให้เปล่า หรือกองทุนหมุนเวียนก็ได้

ในเชิงกิจกรรม กลุ่มเกษตรอินทรีย์และเครือข่ายข้าวคุณธรรมเสนอแนะว่า ควรมีการทำแปลงสาธิต เพื่อพัฒนาและเป็นแหล่งเรียนรู้ ในการจัดการความรู้ด้านต่างๆ ทั้งด้านการจัดการดิน น้ำ พืช วัชพืช สัตว์

ศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปผลผลิต รวมถึงการตลาดในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะสามารถช่วยให้สมาชิกเดิมมีความชัดเจนมากขึ้นในทางปฏิบัติ เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานสำหรับสมาชิกใหม่ และบุคคลภายนอก นอกจากนี้ แปลงสาธิตดังกล่าว ยังอาจใช้เป็นแปลงวิจัย เพื่อพัฒนาชุดความรู้ร่วมกับนักวิชาการภายนอก ในสาขาต่างๆ ได้อีกด้วย

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากการประชุมเพื่อสรุปข้อมูลชุดความรู้ชาวอินทรีฯ ของสมาชิกกลุ่มข้าวคุณธรรม ได้ข้อเสนอและแผนงานที่จะกลุ่มข้าวคุณธรรม ควรจะขยายผลเพื่อการพัฒนา ดังนี้

- แหล่งน้ำ เก็บไม่ได้ จะทำอย่างไรจึงจะเก็บได้ เสนอให้มีคลองส่งน้ำชลประทานในการส่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ/น้ำบาดาล/เครื่องสูบน้ำ (ปลอดดอกเบีย)
- ฉางเก็บข้าว เงินทุนหมุนเวียน / เงินทุนสำรองซื้อข้าวปลอดสารพิษ
- โครงการครอบครัวสาธิต Home stay อยากทำเป็นเครือข่ายขยายผล ทำเป็นกลุ่ม
- มุฉนธิปรับปรุงบำรุงดิน การไถกลบดิน
- การปลูกพืชพลังงานทดแทน ทานตะวัน สนุ่นดำ
- การเก็บรักษาพันธุ์พืช ควรมีองค์ความรู้ในการคัดเมล็ดพันธุ์เอง
- ประชุมสัญจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- เปิดการตลาด
- หลักสูตรศักดิ์ศรีชาวนา

สิ่งที่จะทำเพื่อขับเคลื่อนโครงการในแต่ละศูนย์

1. แปลงตัวอย่าง มีใครบ้าง ที่ทำแล้วคนอยากมาดู
2. สสำรวจสมาชิกในโครงการให้แน่นอน และมีพื้นที่เท่าไร
3. กลุ่มปลูกพืชทดแทน พื้นที่ปลูก บุคคลที่ทำ
4. ใครมีศักยภาพในการคัดเมล็ดพันธุ์
5. การพัฒนาคน สร้างจิตสำนึก เพื่อพัฒนาอาชีพและสังคม
6. ประชุมสัญจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการหมุนเวียนความรู้ หาผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้
7. ทำให้ผลผลิตให้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น

8. วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว ตัวทดลองเพื่อให้มีคุณภาพ การเก็บรักษา สถานที่เก็บผลผลิต
9. ตลาด ควรเปิดการตลาด การบริหารจัดการด้านการตลาด ศักยภาพด้านคุณภาพ ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก
10. เปิดหลักสูตรศักดิ์ศรีชาวนา วิถีชีวิตชาวนาให้มีคุณธรรม เพิ่มศักยภาพของชาวนา

สรุป 5 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

1. **ครอบครัวสาธิต**
  - a. ที่พัก จัดเป็นรูปแบบ โฮมสเตย์
  - b. ศูนย์ละ 5-10 คน
  - c. ทำในนามกลุ่ม และเครือข่ายข้าวคุณธรรม
2. **การปรับปรุงบำรุงดิน**
  - a. ไถกลบฟาง ไร่ละเท่าไร่
  - b. หว่านถั่ว หรือ ทำกิจกรรมปลูกแต่งโมเสริมเพื่อเพิ่มรายได้
  - c. เมล็ดพันธุ์ถั่ว เพราะอย่างไร
3. **การปลูกพืชพลังงานทดแทน**
  - a. ทานตะวัน
  - b. สบู่ดำ
4. **การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์**
  - a. การขยายเมล็ดพันธุ์
  - b. การคัดเมล็ดพันธุ์
5. **การพัฒนาคน**
  - a. การศึกษา
  - b. การพัฒนาความรู้ความคิด
  - c. การเอื้ออาทร

ดังนั้น หลังจากการรวบรวมข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทางที่ปรึกษาได้มีการวิเคราะห์และพัฒนาความรู้ที่ได้ และจัดทำเป็นเอกสาร ชุดความรู้ “การผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์” เพื่อใช้ประกอบการดำเนินงาน โครงการแปลงแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs รายสาขา/รายพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติต่อไป

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายงานผลการประชุม

ร่วมกับกลุ่มเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
หัวข้อ “สภาพและประเด็นปัญหาในระบบการผลิตและการตลาดข้าวเกษตรอินทรีย์”

วันที่ 5 มีนาคม 2551

ณ บ้านโสกชุมปูน อำเภอกุฉินชัย จังหวัดยโสธร

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 3 คน

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. ผศ.ดร.แสวง	รายสูงเนิน	ผู้เชี่ยวชาญด้านข้าวเกษตรอินทรีย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. นายไพฑูรย์	วราเดชสถิตวงศ์	นักวิจัย
3. นางสาวศิริรัตน์	อยู่นาค	นักวิจัย
4. กลุ่มเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง		จำนวน 8 ท่าน

ผลการเสวนา

เมื่อสมาชิกที่เข้ามาร่วมประชุมได้มาพร้อมกัน หัวหน้าโครงการได้อธิบายถึงเบื้องหลังที่มาของโครงการฯ และเริ่มการประชุมเสวนาโดยการแนะนำตัวของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ หลังจากนั้น ที่ประชุมได้หารือและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้าวเกษตรอินทรีย์ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประเด็นสำคัญๆ ที่ได้จากการประชุมพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เกษตรกรส่วนใหญ่สนใจที่จะค่อยๆ เริ่มทำเกษตรอินทรีย์เพียงบางส่วนของพื้นที่ถือครอง ทำให้ไม่สอดคล้องกับระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และตกเกณฑ์มาตรฐานในที่สุด
2. เกษตรกรมีความเข้าใจและความเชื่อตามระบบวิธีคิดอย่างเดิมที่ผ่านมาว่า ถ้าไม่ใช้ปุ๋ยเคมีจะปลูกข้าวไม่ได้ผล และยังไม่มิตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างแปลงที่ใช้เคมีกับแปลงที่ใช้ระบบอินทรีย์
3. มีปัญหาในระบบการตลาดอยู่ไกลตัวไม่สามารถติดต่อสื่อสารโดยตรง หรือขายได้ทันช่วงที่
4. ระบบพัฒนาประเทศและระบบราชการได้มีการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอย่างรวดเร็ว โดยไม่มีการเตรียมคนอย่างพอเพียงทำให้เกษตรกรฐานรากยังไม่เข้าใจ ทั้งระดับข้าราชการและ

ระดับปฏิบัติอื่น ๆ และมีการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ถูกต้อง โดยเน้น การผลิตเพื่อขายเป็นหลัก แต่ผลปรากฏว่าระบบการพัฒนาในพื้นที่ก็ยังแสดงให้เห็นว่ามีการนำปุ๋ยเคมีมาใช้เพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะต้องทำงานวิจัยเชิงสังคมที่สะท้อนถึงความเชื่อศรัทธาของคนที่อ้างว่าทำเกษตรอินทรีย์ และในทางกลับกันนโยบายของรัฐก็ยังถูกระบบตลาดส่วนกลางทั้งระดับชาติและระดับโลกตีกรอบจนมีขีดจำกัดในการดำเนินตามแผนพัฒนา

5. อาจต้องมีการพัฒนาความเข้าใจในส่วนการจัดการส่วนกลาง ส่วนหัว และส่วนฐาน ให้สอดคล้องกัน โดยเฉพาะการจัดการความรู้ แก้ปัญหาความมั่งง่าย ไม่คิดต้นทุน ผลตอบแทนทั้งเชิงเศรษฐศาสตร์และสังคม ไม่เน้นการออมทรัพย์ ไม่พิจารณารายได้แฝงในเชิงของการพัฒนาดินดี และลดค่าใช้จ่าย
6. ในกรณีของกลุ่มและครัวเรือนนั้นมีประเด็นการวิจัยว่าจะทำอย่างไรให้เกิดกลุ่มและพัฒนา กลุ่มให้เข้มแข็ง โดยการพัฒนาความเข้าใจ มีปัจจัยหนุน อบรม ดูงานที่ประสบผลสำเร็จ ดูตัวอย่างการเกิดกลุ่ม และกระบวนการขับเคลื่อน ควรมีการวิจัยสรุปบทเรียน สร้างองค์ความรู้ต้นแบบ ทั้งระดับรายเดี่ยว และรายกลุ่ม ที่จะสะท้อนภาพกระบวนการพัฒนาของกลุ่ม
7. การเน้นการผลิตข้าวอินทรีย์เพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดการแข่งขัน เกิดเป็นระบบเชิงเดี่ยวที่ไม่ยั่งยืน จึงควรปรับไปสร้างบทเรียนระบบการผลิตที่ครบวงจร
8. ระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์กำลังเปลี่ยนเป้าหมายสนับสนุนให้เกษตรกรลดรายจ่าย ทำด้วยตนเอง และเชื่อมั่นในปัจจัยการผลิตของตนเอง จึงควรทำวิจัยเชิงประจักษ์ ระบบเกษตรอินทรีย์เทียบกับระบบเคมี วิจัยเชิงวัตถุวิสัยเพื่อกระตุ้นการปลูกจิตสำนึก มีการประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ของชุมชน ทั้งเชิงการตลาดภายในและต่างประเทศ ระบบการจัดการตลาดภายในควรจัดการในระบบองค์กรและสร้างยุทธวิธีการตลาดที่เหมาะสม
9. ปัจจุบันรัฐมีนโยบายทั้งเชิงเกษตรอินทรีย์และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ แต่ก็ไม่มีความชัดเจนทั้งสองด้าน และยังมีปัญหาการรับรองมาตรฐาน ซึ่งควรเน้นการสร้างมาตรฐานที่ทำให้เกิดแนวร่วมมากขึ้น
10. การพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์ควรทำแบบมีการเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือนอย่างทันที (หักดิบ) แทนการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป มิเช่นนั้นระบบการผลิตยังจะยึดติดอยู่กับความเคยชินเดิมๆ เช่นเดียวกับการเลิกบุหรี่ซึ่งเพียงลดการสูบบุหรี่นั้นไม่ได้ทำให้เลิกการสูบบุหรี่ได้
11. กรณีการพัฒนาคนนั้นจะต้องปลูกจิตสำนึก จากข้อสังเกตพบว่ากลุ่มเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมในวัดป่าสวนธรรมฯ จะเข้าใจในระบบการเกษตรอินทรีย์ได้ง่ายกว่า จึงควรทำวิจัยถึงเทคนิคการเปลี่ยนจิตสำนึก และการสนับสนุนการพัฒนาจิตสำนึก รวมทั้งเทคนิคการฝึกอบรมทั้งในเชิงกระบวนการและเนื้อหาที่ทำให้มีการทำสรุปบทเรียน ศึกษาดูงานให้ดูของจริงในภาคปฏิบัติหรือทำให้ดู

12. ผลที่ปรากฏขึ้นจริงในทางเกษตรอินทรีย์นั้น มีตัวชี้วัดที่สามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน โดยเน้นในประเด็นของการพิจารณา ในประเด็น
- ก. การปรับปรุงบำรุงดิน ที่ทำให้มีดินและที่ดินที่ดีกว่าเดิม
  - ข. ดูความร่วนและความแข็งของดินในระบบเกษตรอินทรีย์เปรียบเทียบกับระบบเคมี
  - ค. พิจารณาเชิงศัตรูพืช เช่น ปุ๋นกินข้าวในนาเกษตรเคมี
  - ง. ดูคุณภาพของข้าวเมื่อเก็บไว้หลังจากการหุง จะบูดช้ำกว่ากัน
  - จ. ดูน้ำหนักของเมล็ดข้าวในระบบเกษตรอินทรีย์
  - ฉ. พิจารณาคุณภาพของผักในระบบเกษตรอินทรีย์เทียบกับเคมี
  - ช. พิจารณาการลดต้นทุนการทำเกษตร
  - ซ. พิจารณาค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนที่ได้รับ
  - ฅ. การมีหนี้สินที่ลดลงหรือหมดหนี้
  - ญ. สุขภาพที่แข็งแรงหรือไม่เจ็บป่วย
  - ฎ. พิจารณาความสงบสุขในครอบครัว
  - ฏ. การทะเลาะกันในครอบครัว
  - ฐ. พิจารณาจากการวางเงินไว้ในบ้านแล้วไม่ต้องกลัวหาย
  - ฑ. การพึ่งพากันในชุมชนที่ทำเกษตรอินทรีย์
  - ฒ. ปริมาณต้นไม้ในระบบเกษตรอินทรีย์
  - ณ. ดูระดับภูมิปัญญาในครัวเรือน
13. การทำการเกษตรอินทรีย์นั้นต้องทำจริง คนทำต้องเป็นครูให้คนอื่น เมื่อลองทำเองแล้วจะภาคภูมิใจ การทำครึ่งๆ กลางๆ แล้วจะไม่สำเร็จ
14. การทำเกษตรอินทรีย์จะมีปัญหามากในช่วงปีแรก แต่เมื่อผ่านปี 2 แล้วทุกอย่างจะรวมตัวและดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป
15. การพัฒนากลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้องสร้างจากของจริง ลดการใช้ความรู้แบบบอกเล่าผ่านกระดาษ ใช้เทคนิคที่วัดผลได้จริง เช่น คุณภาพดิน คุณภาพน้ำ ปริมาณต้นไม้ และผลผลิตระบบราคาข้าวดี ขายง่าย ได้เงินเร็ว มีตลาด จึงอาจต้องทำวิจัยในเชิงปัจจัยผลักดันที่ทำให้เกิดกระบวนการในการขับเคลื่อนกลุ่มเกษตรอินทรีย์
16. คนที่ขาดคุณธรรมต้องเริ่มที่พัฒนาจิตใจก่อน
17. คนที่เกียจอาจไม่จำเป็นต้องแก้ไขแต่อาจต้องพัฒนาในเชิงใช้ปัญญาและความซื่อสัตย์ให้เป็นประโยชน์โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ พัฒนากลุ่ม และระบบการตรวจสอบในระบบสังคม
18. อาจต้องมีการพัฒนากลุ่มก่อนการสร้างโครงการ
19. ระบบเดิมของการผลิต และการขยายกลุ่มอยู่ในรูปแบบของการขยายซ้ำ แต่มันคงแต่จะทำให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วและมันคงได้อย่างไร

20. กระบวนการรับรองมาตรฐานทำให้คนอยู่ในกรอบและในบางกรณีก็ขาดความรู้ทำให้ไม่มีการพัฒนาที่ถูกต้อง
21. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ของฝ่ายราชการไม่ต่อเนื่อง
22. ควรมีการวิจัยระบบการตลาดต่างประเทศและการประกันราคา ตลาดผู้บริโภคในประเทศ พัฒนาระบบการตลาดทั้งสองระบบ แนวทางแก้ไขในเรื่องนี้มีข้อเสนอแนะว่า ควรนำระบบของ มกท. มาพัฒนานักส่งเสริมเกษตรอินทรีย์เพื่อลดขั้นตอนการดำเนินงาน
23. ควรมีการพัฒนานโยบายของรัฐที่สนับสนุนการพัฒนาในระบบราชการเพื่อสามารถให้ระบบราชการสนับสนุนการทำงานของเกษตรกรได้

ภาคผนวก ข

ประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูล

จากกลุ่มเครือข่ายข่าวเกษตรกรอินทรีย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

คำถาม-คำตอบที่สำคัญในระบบเกษตรอินทรีย์

1. เกษตรอินทรีย์ คืออะไร
ตอบ ระบบเกษตรที่ไม่ทำลายตนเอง ผู้อื่น ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
2. คนที่จะทำเกษตรอินทรีย์ได้ง่าย มีลักษณะพื้นฐานอย่างไร
ตอบ คนที่เคยล้มมาในระบบเกษตรเคมี และต้องการหาทางเลือกใหม่
3. ทำไมเกษตรอินทรีย์ดีอยู่แล้ว แต่ไม่ค่อยขยาย
ตอบ คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ ไม่ทราบ หรือยังติดอยู่กับเกษตรกระแสหลัก
4. งานวิจัยเพื่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญ ควรเน้นประเด็นใด
ตอบ การวิจัยเชิงประจักษ์
5. งานพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ควรเน้นที่ประเด็นใด
ตอบ การพัฒนาจิตใจ ความคิด และแก้ปัญหาการติดลบในระบบทรัพยากรและสังคม
6. เกษตรอินทรีย์ยั่งยืนจริงหรือไม่
ตอบ จริง ถ้ามีความหลากหลายของระบบการผลิตอย่างแท้จริง และผสมผสาน

การกำหนดวัตถุประสงค์ของเกษตรอินทรีย์ก่อนเก็บข้อมูล

- เพื่อการพึ่งตนเอง ลดต้นทุน สุขภาพ หรือการค้า
- การเปลี่ยนกระบวนการผลิตทำได้ยาก การเน้นด้านสุขภาพอาจเป็นประเด็นสำคัญ ที่กระตุ้นได้ง่ายกว่า
- ระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ เพื่อการบริโภคเองมีอยู่มาก และโดยทั่วไป มีการทำกินเหลือขาย การแบ่งปัน
- ทำไรไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน และที่เป็นตัวเงินไม่จำเป็นต้องสูงสุด
- ทำไรที่สำคัญ คือ คนสุขภาพดี ทรัพยากรธรรมชาติ ดินดี สิ่งแวดล้อมดี โดยมองคนเป็นตัวตั้ง ยั่งยืนในเชิงโตบ้าง
- ควรหา หรือพัฒนาพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับระบบเกษตรอินทรีย์

- การค้าของระบบเกษตรอินทรีย์มีหลายระดับ และควรกำหนดระดับให้ชัดเจนในการทำงาน
- ควรพิจารณาให้ชัดเจน ในด้านรายจ่าย รายได้ ทั้งทางตรง ทางอ้อม
- ควรพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน การค้า การจัดการ การบริหาร
- กระบวนการทางสังคม มักเคลื่อนไปช้าและหนักหน่วง จึงควรมีการทำงานทางเศรษฐศาสตร์ รวมกับการขับเคลื่อนทางสังคม
- นโยบายรัฐเอื้อ แต่จะอย่างไร ให้พบกันกับผู้ผลิต-ผู้บริโภค อย่างจริงจังและต่อเนื่อง อาจต้องมีเครือข่ายเพื่อผลิตและกระจายผลผลิต

ทำอย่างไรจึงจะเริ่ม และเร่งการขยายระบบเกษตรอินทรีย์ได้

1. โดยเทคโนโลยี

- a. ชุดความรู้ที่มีอยู่แล้ว ทำให้ประจักษ์
- b. ชุดความรู้ใหม่ที่แก้ปัญหาเดิม-ใหม่ ที่มีในระบบ
- c. รูปแบบที่ทำให้คนมีความสุข ในที่มีทรัพยากรต่างๆ แตกต่างกัน ดิน น้ำ(สระน้ำ) สัตว์ พืช แต่ละรูปแบบมีความคุ้มค่าอย่างไร เครือข่าย การตลาด
  - i. เกษตรพอเพียง เป็นแนวทางหนึ่ง อยู่ในขั้นการทดลอง จดบันทึก
  - ii. เกษตรประณีต ๑ ไร่ของกลุ่มปราชญ์
  - iii. เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ
- d. ขั้นตอนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
  - i. การเจริญร่วมกันของสิ่งมีชีวิตในระบบเกษตรอินทรีย์

2. โดยระบบเศรษฐศาสตร์และสังคม

- a. การทำให้คนเชื่อว่า จริง และอยู่ได้
  - i. รายได้
  - ii. สิ่งแวดล้อม
- b. เทคนิควิธีการ แนวคิดใหม่
  - i. หาทางพัฒนา
  - ii. ขยายผลการทำงาน
- c. แนวร่วม สถาบัน องค์กร เครือข่าย
  - i. ผู้ผลิต
  - ii. ผู้บริโภค
  - iii. บทบาท และการสร้างให้เข้มแข็ง
  - iv. รายใหม่

- v. เชื่อมโยงกับการวิจัยเชิงประจักษ์
  - vi. รูปแบบขององค์กร ที่ควรจะเป็น
    - 1. ทางการ
    - 2. ไม่เป็นทางการ
  - vii. บทบาทและระบบขององค์กรเครือข่ายต่างๆในการเริ่ม และเร่งการขยายระบบเกษตรอินทรีย์
  - d. ระบบการตลาดตามทุกเรื่อง เชื่อมโยง และประสานข้อมูลระหว่าง
    - i. กลุ่มผู้ผลิต
    - ii. กลุ่มผู้บริโภค
      - 1. การเห็นความสำคัญของเกษตรอินทรีย์
      - 2. รณรงค์ให้เห็นประโยชน์ของอาหารพื้นบ้าน ต่อสุขภาพ ที่เชื่อมโยงกับระบบการผลิต
  - e. ทักษคติเยาวชนต่อเกษตรอินทรีย์ (หาแต่อาหารสำเร็จรูป อร่อย แต่อาจเป็นพิษได้มาก ในระบบการปรุงอาหาร) การคิด วิถีชีวิต ศักดิ์ศรี
    - i. ผู้อยู่ในชุมชน ยังเป็นผู้ผลิต
    - ii. ผู้บริโภค
  - f. สื่อ ระบบการศึกษาต่อระบบสุขภาพในสังคม
    - i. ทำอย่างไรสื่อ/ระบบการศึกษาจะทำให้คนเข้าใจความสำคัญของเกษตรอินทรีย์
  - g. การเลิกทำเกษตรอินทรีย์ไปทำเคมี โดยเฉพาะคนที่ยังเข้าไม่ถึงปรัชญาของเกษตรอินทรีย์ ยังทำตามกระแส
  - h. ความคุ้มค่า ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในทุกด้าน
  - i. การค้นหาคุณค่า (~๘๐%) มูลค่า (~๒๐%) โภชนะ สมุนไพร คุณภาพ ปริมาณ ของผลผลิต ผลิตภัณฑ์
    - i. เกษตรเคมียิ่งนานต้นทุนยิ่งสูง เกษตรอินทรีย์จะลดต้นทุนลงเรื่อย
  - j. ทุนต่างๆ ที่จำเป็นต้องมีในการทำเกษตรอินทรีย์ ในระดับขั้นต่างๆของความพอเพียง
  - k. บทบาทของภาคเอกชน เชิงการเตือนภัย การปรับตัว
  - l. ตลาดสีเขียววันอาทิตย์ (ทุกวัน?) ผลผลิตอินทรีย์สู่ระบบตลาดในระดับประเทศ ตลาดโลก (ราคาที่เหมาะสม การเข้าถึงแหล่งผลิตของผู้บริโภค) ผลผลิตไม่พอ
    - i. พี่ชป่า
    - ii. พี่ชพื้นเมือง
3. โครงสร้างโครงการวิจัย
- a. เชิงปฏิบัติการมีผู้ผลิต นักวิชาการ นักพัฒนา ผู้บริโภคมีส่วนร่วมตามความเหมาะสม พบกันครึ่งทาง

- i. บางประเด็นนักวิชาการต้องทำในห้องปฏิบัติการ
  - b. ผลของงานวิจัยกลับสู่ผู้ใช้ สู่การปฏิบัติ และพัฒนา (เก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การสังเกตเป็น มีความมั่นคง แม่นยำ เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน)
4. ประเด็นที่กลุ่มมีความพร้อมอยู่แล้ว (การหาตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมโดยผู้ปฏิบัติ นักวิชาการหาเหตุผล)
- a. เทคโนโลยี
    - i. คุณภาพของดินและที่ดิน ดินดี(ปัญหาการผลิตที่ลดลง ผลผลิตที่ได้ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน) ในเชิงความคิดใหม่ ที่หาตัวชี้วัดต่างๆในเชิงภาพรวม ขององค์ประกอบต่างในพื้นที่
    - ii. พันธุ์พืชที่เหมาะสมกับเกษตรอินทรีย์ ข้อเด่นของพันธุ์พื้นเมือง
    - iii. การใช้ปัจจัยเสริม การจัดการน้ำในระบบเกษตรอินทรีย์
    - iv. การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ขี้ฝุ่น) ในระบบเกษตรอินทรีย์
    - v. รูปแบบของเกษตรอินทรีย์
  - b. เศรษฐศาสตร์และสังคม
    - i. ธรรมวิชัย โยนิโสมนสิการ จะพัฒนาในระบบชุมชนได้อย่างไร
    - ii. ลักษณะคนที่รับเกษตรอินทรีย์ได้ง่าย มีลักษณะอย่างไร
      - 1. คนที่ล้มเหลวจากระบบเก่า (เห็นทุกข์ หาเหตุ ทางออก แนวปฏิบัติ) ล้มก่อนจึงคิดได้ แต่ก็จะมีปัญหา
        - a. มีหนี้ติดพัน
        - b. ระบบการใช้จ่าย
        - c. ระบบครอบครัว
      - 2. ขยัน อยากเรียนรู้ กระตือรือร้น
      - 3. บางคนพูดเก่ง แต่ทำไม่เป็น ทำเป็นพูดไม่เป็น
    - iii. ความมั่นคงทางด้านอาหาร ผลิตขายซื้อกินจะอย่างไร
      - 1. คำนิยมในการบริโภค
      - 2. การจัดการแผนการผลิต แผนการบริโภค
        - a. การไม่ซื้อคือรายได้ เศรษฐกิจที่ไม่เป็นตัวเงิน
    - iv. การเร่ง-คนเข้าใจครึ่ง ๆกลาง ๆต้องเผชิญการแย่งชิง ไม่ทราบทางเลือก ไม่ทราบหน้าที่ของปัจจัยการผลิต ไม่มีแผนการผลิต
      - 1. การได้คิดอาจจะทำให้คิดได้ และมีการทบทวนบทเรียน
      - 2. คิดแล้วทำ ทำแล้วคิด พัฒนาเป็นขั้นๆ
      - 3. ให้เด็ก(สมาชิกใหม่)พบกับปัญหาภายใต้การดูแล เป็นเทคนิคการเปลี่ยนความคิด

4. คนนอก(นักวิชาการ)มักจะไม่ว่าใจงานวิจัยเพื่อการพัฒนา มีนักวิชาการไม่กี่คนที่เข้าใจ
5. ต้องมีวิจัยเชิงประจักษ์ ทำให้เรียนรู้ร่วมกันได้ดี

v. องค์กร เครือข่าย

1. การนำมาใช้ต่อ และขยายผล
2. กลไกการมีส่วนร่วม

ภาคผนวก ก

โครงการจัดอบรมให้ความรู้ชาวเกษตรกรอินทรีย์

1. หลักการและเหตุผล

สืบเนื่องจากการสำรวจชุดความรู้ด้านการจัดการระบบเกษตรอินทรีย์ของเครือข่ายข้าวคุณธรรม ได้พบว่า ชุดความรู้เชิงประจักษ์ที่เกษตรกรได้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน เป็นวิธีการที่ได้ผลเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบทรัพยากรและการจัดการที่สอดคล้องกันพอดี ซึ่งทำให้เกิดความไม่ชัดเจนถึงเทคนิควิธีการปฏิบัติในเชิงวิธีการ ที่อาจจำเป็นต้องพัฒนาพื้นฐานทางวิชาการให้เกษตรกรมีความพร้อมที่จะเป็นนักวิจัยชุมชน เพื่อการพัฒนาชุดความรู้ที่มีอยู่ให้ก้าวหน้าขึ้นไปทั้งในเชิงประจักษ์ และการขยายผลในเชิงวิชาการเพื่อพัฒนากลุ่มและเครือข่ายข้าวอินทรีย์ ข้าวคุณธรรมไปในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกษตรกรในเครือข่ายข้าวคุณธรรมมีโอกาสได้รับความรู้ทางวิชาการด้านการผลิตข้าวอินทรีย์
2. เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการและเกษตรกรที่ทำอินทรีย์มาเป็นระยะเวลานาน ทั้งที่ได้ผลเชิงประจักษ์และผู้ที่อยู่ในระยะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในแปลงของตนเอง
3. เพื่อสนับสนุนการพัฒนาความสามารถของนักวิจัยชุมชน ทางด้านหลักการทางวิทยาศาสตร์ของการทำข้าวอินทรีย์
4. เพื่อเตรียมความพร้อมของเครือข่ายข้าวคุณธรรมในการทำงานวิจัยชุมชนเพื่อการพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์

3. ขั้นตอน/วิธีการ

- บรรยาย
- ซักถาม แลกเปลี่ยน
- การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

4. วัน เวลา และสถานที่

วันที่ 10 ตุลาคม 2551 เวลา 08.30-16.00 น. ณ วัดป่าสวนธรรม อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร

5. ผู้เข้าร่วมฝึกอบรม

1. สมาชิกเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ ทั้ง 12 ศูนย์ จำนวนประมาณ 120 คน และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมจากภายนอกเครือข่าย จำนวน ประมาณ 30 คน

2. วิทยากร และคณะทำงานผู้จัดฝึกอบรม รวม 20 คน

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้ทางวิชาการในการผลิตข้าวอินทรีย์
2. สมาชิกเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์มีความพร้อมในการทำงานวิจัยและพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์

7. กำหนดการฝึกอบรม

เวลา 08.30-09.00 น.	ลงทะเบียน
เวลา 09.00 -09.30 น.	ชี้แจงความเป็นมา และบรรยายสรุปประเด็นชุดความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกเครือข่ายข้าวคุณธรรม โดย ผศ.ดร. แสง รวยสูงเนิน มหาวิทยาลัยขอนแก่น
เวลา 09.30-10.00 น.	บรรยาย หัวข้อ “เทคนิคการคัดเลือกพันธุ์ข้าวอินทรีย์” โดย นายอนุชาติ คชสถิตย์ ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี
เวลา 10.00-10.30 น.	บรรยาย หัวข้อ “การจัดการผลิตข้าวอินทรีย์ให้ได้ผลผลิตสูง” โดย นารณชัย ช่างศรี ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์
เวลา 10.30-10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง

- เวลา 10.45-11.15 น. บรรยาย หัวข้อ “เทคนิคการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ”
โดย นายทองคำ รวมธรรม
ผู้แทนหัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดยโสธร
- เวลา 11.15-11.45 น. บรรยาย หัวข้อ “การส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์”
โดย นายจำลอง พรหมลี
ผู้แทนเกษตรจังหวัดยโสธร
- เวลา 11.45-12.15 น. บรรยาย หัวข้อ “การตลาดข้าวอินทรีย์”
โดย นางสาวจันทร์เพ็ญ สอนสมสุข
พาณิชย์จังหวัดยโสธร
- เวลา 12.15-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- เวลา 13.00-15.00 น. บรรยาย หัวข้อ “อนาคตข้าว และชาวนาไทย”
โดย นายปราโมทย์ วาณิชานนท์
กรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ และ
ประธานเครือข่ายพัฒนาการข้าวและชาวนาไทย
- เวลา 15.00-15.15 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- เวลา 15.15-16.00 น. ชักถามและแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์
โดย วิทยากร และทีมมหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เวลา 16.00 น. ปิดการฝึกอบรมฯ
โดย นายวิจิตร บุญสูง ประธานเครือข่ายข้าวคุณธรรม

8. หน่วยงานสนับสนุน

- เครือข่ายข้าวคุณธรรม อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รายงานผลการอบรมฯ

ผศ.ดร.แสวง รวยสูงเนิน กล่าวเปิดการฝึกอบรม และเริ่มดำเนินการฝึกอบรม โดยชี้แจงความเป็นมาของโครงการฝึกอบรมเกษตรกรเครือข่ายข้าวคุณธรรม และผู้สนใจ ต่อผู้เข้าอบรม ตลอดจนบรรยายสรุปประเด็นชุดความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกเครือข่ายข้าวคุณธรรม ที่ได้ดำเนินการระดมความคิดเห็นแต่ละกลุ่มสมาชิกเพื่อให้ข้อมูลการจัดทำ รวบรวมชุดความรู้เกษตรอินทรีย์ดังกล่าวจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งได้มีการจัดทำรูปเล่มเพื่อการใช้ประโยชน์ และการขยายผลต่อการทำเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกเครือข่ายข้าวคุณธรรม อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร รวมทั้งเพื่อการขยายเครือข่ายข้าวอินทรีย์ ให้เป็นที่แพร่หลายสว่างกว้างต่อไป

พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างการทำนาแบบประหยัดพลังงาน โดยนำเสนอเป็น power point ต่อผู้เข้าร่วมฝึกอบรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงการทำนาอินทรีย์แบบประหยัดพลังงาน เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ถือว่า ระบบเกษตรอินทรีย์ เป็นระบบเกษตรที่มีเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งระดับทรัพยากร การเกษตร ทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ระบบสังคม สุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิต ที่มีหลักการในการจัดการ โดย “ไม่ทำลายตนเอง ไม่ทำลายผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม” ซึ่งสะท้อนถึงระบบการจัดการแบบกัลยาณมิตรของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับแปลง ระดับครอบครัว ระดับพื้นที่ ระบบการจัดการ การค้า และการบริโภค ที่มีลักษณะเอื้ออาทร ห่วงใยซึ่งกันและกัน จึงเป็นปรัชญาที่เทียบได้กับ “อหังต” จึงเป็นที่มาของแนวคิด “อหังตชาวนา” แต่ในทางปฏิบัติพบว่า การทำเกษตรในปัจจุบันยังอาจไม่บรรลุถึงระดับอหังต แต่เป็นการทำการเกษตรที่พยายามลดการทำลายทรัพยากร สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีความสุขที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา การผลิต และการตลาด ในระบบเกษตรอินทรีย์ จึงได้ลดระดับความเข้มข้นของการจัดการลงมาสู่ “ข้าวคุณธรรม” แทนระบบ “อหังตชาวนา” ที่ทำให้เกษตรกรทั่วไปสามารถพัฒนาตนเองเข้ามาสู่ระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ได้ง่ายขึ้น

ระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ เป็นระบบที่มีการจัดการนาข้าว ตามหลักการของเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ทำลายตนเอง ไม่ทำลายผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ที่งดเว้นการใช้สารพิษและระบบการทำลายล้างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มีการผลิตและใช้วัสดุและสารประกอบจากธรรมชาติเป็นหลัก เพราะถือว่าสารประกอบจากธรรมชาติมีผลในการทำลายค่อนข้างน้อย หรือแทบไม่มีเลย (Environment friendly materials) แทนการใช้สารเคมีที่ผลิตจากระบบอุตสาหกรรม ที่มักจะมีผลในการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นเหตุให้เกษตรกรพึ่งตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาระบบภายนอกที่มีอัตราเสี่ยงและมีค่าใช้จ่ายสูงจนทำให้มีต้นทุนการผลิตเกินกว่าที่เกษตรกรจะสามารถจัดการได้ และเป็นเหตุให้เกิดอัตราเสี่ยงในการผลิตและการขาดทุนในที่สุด นอกจากจะใช้สารจากธรรมชาติเป็นหลักแล้ว แม้ในระบบธรรมชาติเอง การใช้สารจากธรรมชาติก็ต้องระมัดระวังไม่ให้เป็นการเกิดการทำลายระบบทรัพยากรพื้นฐาน ภายใต้กรอบความคิดของการ “ไม่ทำลายผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม” นั้นเอง

ดังนั้น หลักการผลิตข้าวคุณธรรมจึงต้องเปลี่ยนวิธีคิดในการผลิตโดยสิ้นเชิง จากระบบการทำลายระบบนิเวศน์ พืชพรรณ ต้นไม้ และสัตว์ชนิดต่างๆ เปลี่ยนมาเป็น ระบบการดูแล พึ่งพาอาศัย แบบเกื้อกูล ซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็สิ่งมีชีวิตที่อยู่ในระบบป่าไม้ ต้นไม้ ในดิน และในน้ำ ที่มีวิธีการดำรงชีวิตอยู่แต่เดิมนั้น จะต้องมีการระมัดระวังให้มีความเสียหายน้อยที่สุด ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ จึงเป็นหลักสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุดความรู้ เทคนิค และเทคโนโลยีในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ พืชพรรณ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการนำชุดความรู้ที่ได้ นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

การบรรยาย หัวข้อ “เทคนิคการคัดเลือกพันธุ์ข้าวอินทรีย์”

โดย นายอนุชาติ คชสถิตย์ ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี

วิทยากรได้กล่าวถึง ความเป็นมาของการทำนาข้าวอินทรีย์ หลักการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยเน้นให้เห็นถึงการใช้หลักของธรรมชาติ ไม่พึ่งพาสารเคมี

การคัดเลือกพันธุ์ข้าวในระบบอินทรีย์นั้น ให้คำนึงถึงสภาพของดิน การดูแลพันธุ์ การจัดหาพันธุ์ การให้ผลผลิตในสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม การต้านทานโรคและแมลงศัตรูพืชในธรรมชาติ ตลอดจนการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

วิธีการหลัก ๆ ในการคัดเลือกพันธุ์ข้าวอินทรีย์ ได้แก่

- คัดเลือกต้นข้าวที่มีลักษณะดีที่ต้องการ
- นำเมล็ดที่ได้จากต้นข้าวที่คัดเลือกไว้แต่ละต้นไปปลูกเป็นแถวๆ

- เลือกสายพันธุ์ข้าวที่มีลักษณะต่างๆ ตามต้องการไปปลูกต่อหลายๆ ข้าวอายุ เก็บเกี่ยวจากต้นเดียว จนมั่นใจว่าได้สายพันธุ์บริสุทธิ์

การบรรยาย หัวข้อ “การจัดการผลิตข้าวอินทรีย์ให้ได้ผลผลิตสูง”

โดย นายรณชัย ช่างศรี ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์

หลักการสำคัญในการจัดการการผลิตข้าวอินทรีย์ เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงนั้น วิทยากร ได้นำเสนอต่อผู้เข้าร่วมฝึกอบรม ควรตระหนักถึงประเด็นสำคัญ คือ

- ป้องกันรักษามลพิษทางดิน น้ำ และอากาศ ที่เป็นผลจากการทำการเกษตร
- พัฒนาและปรับปรุงบำรุงดินและมุ่งรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินในระยะยาว
- รักษาผลผลิตและกระบวนการต่างๆ ในการรักษาความเป็นอินทรีย์ ตั้งแต่จากแปลงปลูกจนถึงผู้บริโภค
- รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ
- **หลักการผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วย**
  1. การเลือกพื้นที่ปลูก
  2. การเลือกใช้พันธุ์ข้าว
  3. การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว
  4. การเตรียมดิน
  5. วิธีการปลูก
  6. การจัดการดิน
  7. การใช้ปุ๋ยอินทรีย์
  8. การใช้อินทรีย์วัตถุบางอย่างทดแทนปุ๋ยเคมี
  9. การจัดการน้ำ
  10. ระบบการปลูกพืช
  11. การควบคุมวัชพืช
  12. การป้องกันกำจัดโรค แมลง และสัตว์ที่เป็นศัตรูข้าว
  13. การเก็บเกี่ยว ลดความชื้น และนวด
  14. การเก็บรักษาผลผลิต
  15. การขนส่ง

การเลือกพื้นที่ปลูก ควรคำนึงถึง เรื่อง

- ❖ เลือกพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ติดต่อกัน
- ❖ มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างสูง
- ❖ มีแหล่งน้ำ
- ❖ ไม่ควรเป็นพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมีเกษตรในปริมาณมากและใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน และห่างจากพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมีเกษตร
- ❖ มีการตรวจสอบหาสารตกค้างในดินหรือในน้ำก่อน

การเลือกพันธุ์ข้าว ให้คำนึง ดังนี้

- ❖ มีการเจริญเติบโตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ปลูก
- ❖ ให้ผลผลิตดีแม้ในดินที่มีการใช้ปัจจัยการผลิตต่ำ
- ❖ ต้านทานต่อโรค แมลงที่สำคัญเฉพาะถิ่น
- ❖ มีความสามารถสูงในการแข่งขันกับวัชพืชโดยเฉพาะวัชพืชร้ายแรง
- ❖ มีคุณภาพเมล็ดตรงกับความต้องการของผู้บริโภคข้าวอินทรีย์

การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว โดย

- ❖ ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มาจากการผลิตแบบอินทรีย์
- ❖ ไม่ผ่านการเก็บรักษาโดยใช้สารเคมี
- ❖ มีความงอกสูงและแข็งแรง
- ❖ ปราศจากโรค แมลง และเมล็ดวัชพืช

การจัดการน้ำ

- ❖ รักษาระดับน้ำในนา;
  - * ให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของข้าว
  - * เพื่อลดการงอกใหม่ของวัชพืชบางชนิด
- ❖ ป้องกันการปนเปื้อนสารพิษจากแหล่งน้ำภายนอก

การจัดการวัชพืชในนาอินทรีย์

- ❖ มีการเตรียมดินที่เหมาะสม
- ❖ หากจะกำจัดวัชพืชให้ใช้วิธีกล
- ❖ เลือกวิธีทำนาให้เหมาะสม และควรสลับวิธีปลูก
- ❖ รักษาระดับน้ำในนาถ้าหากทำได้
- ❖ ปลูกพืชหมุนเวียน
- ❖ ใช้ระบบพืชร่วม
- ❖ ใช้วัสดุคลุมดิน
- ❖ จัดการด้วยวิธีผสมผสานแต่ยึดหลักวิธีอินทรีย์

การเก็บเกี่ยว ลดความชื้น และหวด

- ❖ การเก็บเกี่ยวด้วยมือ หรือใช้เครื่องเก็บเกี่ยว;
  - * ตากสุ่มซังไม่เกิน 3 วัน แล้วหวดด้วยเครื่องมือหรือแรงงานคน หรือสัตว์
  - * ระวังความเสี่ยงในการปนเปื้อนทางเครื่องมือเก็บเกี่ยว
- ❖ เก็บเกี่ยวด้วยเครื่องเกี่ยวหวด
  - * ลดความชื้นโดยการตากแดด หรืออบด้วยลมร้อน หรือลมเย็น ให้มีความชื้นประมาณ 14

เปอร์เซ็นต์

- * ระวังการความเสี่ยงในปนเปื้อนทางเครื่องเกี่ยวหวด

การเก็บรักษาผลผลิต

- ❖ ลดความชื้นของข้าวเปลือกให้ได้ประมาณ 14 เปอร์เซ็นต์
- ❖ บรรจุในภาชนะหรือกระสอบเฉพาะแตกต่างจากข้าวชนิดอื่น
- ❖ บรรจุในถังฉาง ที่เก็บเฉพาะ
- ❖ เก็บรักษาแยกจากข้าวชนิดอื่น
- ❖ รักษาสุขอนามัยของที่เก็บหรือยังโดยยึดหลักวิธีปฏิบัติที่ไม่ขัดกับอินทรีย์

การขนส่ง

- ❖ ขนส่งแยกจากผลผลิตชนิดอื่นที่ไม่ใช่อินทรีย์
- ❖ พาหนะที่ใช้ขนส่งต้องสะอาด
- ❖ ผู้ทำหน้าที่ขนส่งหรือผู้เกี่ยวข้องต้องมีสุขอนามัยดี

การบรรยาย หัวข้อ “เทคนิคการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ”

โดย นายทองคำ รวมธรรม สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดยโสธร

วิทยากร ได้นำเสนอ power point ต่อผู้เข้าฝึกอบรม ถึงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ที่ดีและเหมาะสม ตลอดทั้งเสนอแนะเทคนิคการปรับปรุงดิน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกปุ๋ยพืชสด และการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยพืช ฯลฯ

ประโยชน์ของปุ๋ยชีวภาพ

- ❖ ลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลงได้ 25-30 %
- ❖ เพิ่มความเป็นประโยชน์ฟอสฟอรัส โพแทสเซียมในดิน
- ❖ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปุ๋ย
- ❖ ช่วยสร้างความสมดุลของธาตุอาหารพืช
- ❖ ราคาถูก ลดต้นทุน เพิ่มรายได้ และผลผลิตพืช

คำแนะนำและข้อควรปฏิบัติ

- ❖ ควรปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์
- ❖ หลีกเลี่ยงการเผาตอซังพืช
- ❖ ปุ๋ยหมักที่ใช้ขยายเชื้อปุ๋ยชีวภาพต้องเป็นปุ๋ยหมัก
- ❖ ที่สมบูรณ์แล้ว
- ❖ เก็บปุ๋ยชีวภาพ พด. 12 หรือปุ๋ยหมักที่ขยายเชื้อ พด. 12
- ❖ ในที่ร่ม

การบรรยาย หัวข้อ “การส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์”

โดย นายจำลอง พรหมลี สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร

วิทยากร ให้ความรู้ในด้าน

- ❖ การปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวที่เหมาะสม
- ❖ การสนับสนุนปัจจัยการผลิตข้าวอินทรีย์
- ❖ สนับสนุนพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมในพื้นที่ของเกษตรกร
- ❖ ฯลฯ

การบรรยาย หัวข้อ “การแปรรูป และการตลาดข้าวอินทรีย์”

โดย นางสาวจันทร์เพ็ญ สอนสมสุข พาณิชย์จังหวัดยโสธร

วิทยากร ให้ความรู้ด้านการตลาด การแปรรูป ข้าวอินทรีย์ ตลอดจนให้การสนับสนุน หนุน

เสริมตามกิจกรรมยุทธศาสตร์ของจังหวัด ในทุกเรื่องเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ ที่เป็นแผนและนโยบายของจังหวัดเห็นควรให้การสนับสนุน

การบรรยาย หัวข้อ “อนาคตข้าว และชาวนาไทย”

โดย นายปราโมทย์ วานิชานนท์ ประธานเครือข่ายพัฒนาการข้าวและชาวนาไทย กรุงเทพฯ

“เกษตรอินทรีย์” เป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อคนไทยทั้งประเทศ โดยเฉพาะภาคอีสาน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการทำเกษตร อีกทั้ง ภายใต้แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นวิถีของการพัฒนาระบบชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มนุษยชาติได้มีประสบการณ์มายาวนาน ทั้งก่อนและในยุคประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษยชาติ ในอดีตที่ผ่านมาเราได้ใช้

บทเรียนเหล่านี้เพื่อการพัฒนาโดยอาศัย อ้างอิง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์หรือในอดีตเป็นตัว ตัดสินถึงความเหมาะสมในด้านแผนการทำงาน พัฒนาด้านต่างๆ ของทรัพยากรสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกลายเป็นชุดความรู้ของแต่ละชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ที่ผ่านมา ยุคแผนการพัฒนาของประเทศไทย ที่เริ่มประมาณ ปี 2504 ได้เริ่มตามแนวทางการ พัฒนาดังกล่าวข้างต้น ที่เริ่มจากการทำลายทรัพยากรเพื่อให้เกิดผลในทางเศรษฐกิจ ทำลายระบบชีวิต เพื่อให้เกิดการสร้างเงิน หรือการสร้างงานภายใต้คำขวัญของประเทศว่า “งานคือเงิน เงินคืองานบันดาล สุข” ซึ่งทำให้มีการวางแผนในการสร้างงาน สร้างเงิน โดยหวังว่า จะทำให้เกิดความสุข จนกระทั่งทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำ ดิน น้ำ ที่ดิน ทำลายดิน ทำลายสังคม ทำลายระบบครอบครัว ทำลายระบบศีลธรรมประเพณี ความเข้มแข็งของชุมชน ก็เพื่อทำให้เกิดงานและเงิน ความผิดพลาด เหล่านี้ ได้มีความพยายามเล็กๆ ที่จะแก้ไขเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้น ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 7-9 จนกระทั่งถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 10 ในปัจจุบัน ก็ยังเป็นเพียงระดับความพยายาม ไม่ได้มีผลในทาง ปฏิบัติมากนัก อันเนื่องมาจากการขาดความเชื่อมโยงของการพัฒนา จากวิชาการสู่ความเป็นจริง จาก ระบบการผลิตสู่ระบบการตลาดและระบบการบริโภค สู่ระบบสังคมที่ขาดความเอื้ออาทร ผลของการ พัฒนาดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดการล่มสลายของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม หรืออย่างน้อยที่สุด ก็เกิดความเปราะบางที่ทำให้เสียหายได้ง่าย แม้มีผลกระทบจากภายนอกเพียงเล็กน้อย เช่น กรณีของ วิกฤติเศรษฐกิจของสังคมไทยเมื่อปี พ.ศ. 2540 ก็เกิดมาจากการพัฒนาอย่างแยกส่วนดังกล่าวมาแล้ว อันเนื่องมาจากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ จนล้มฐานการพัฒนาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำ ให้ระบบเศรษฐกิจเองก็เปราะบาง สังคมก็เปราะบาง สิ่งแวดล้อมก็ล่มสลาย

ผลกระทบที่เกิดขึ้น อาทิเช่น ราคาการซื้อขายข้าวในตลาดยังมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปัญหาค่าความไม่เข้าใจที่ชัดเจน ระดับนโยบาย และระดับพื้นที่ ยังไม่มีความเชื่อมโยงที่ชัดเจนพอที่จะทำ ให้เกิดความมั่นใจในระบบของการขับเคลื่อนในเรื่องต่างๆ ได้

ฉะนั้น สิ่งที่ชุมชนควรให้ความตระหนักคือ เน้นการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง มีความพอประมาณ และมีเหตุมีผล ซึ่งเป็นจุดแข็งที่แท้จริงของระบบการพัฒนาทั้งมวล นำ แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวปรัชญา ซึ่งต้องประกอบด้วย การใช้ความรู้ ความเข้าใจ ทั้งตนเอง สังคม และผู้อื่น มีการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาในของการพัฒนาตนเอง ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน ระดับพื้นที่ และระดับประเทศ แนวคิด ดำเนินการดังกล่าวเป็นการสร้างระบบนิเวศวิทยาของมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่าง มีความสุข พึ่งพาอาศัยกัน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ในฐานะเพื่อนร่วมโลกอย่างเป็นมิตร คิดถึงใจเขาใจ เรา ทั้งระบบสังคม ระบบทรัพยากร และระบบสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรในฐานะของการเป็นส่วน

หนึ่งของชีวิต และชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากร นอกเหนือจากนั้นยังมีแนวคิดในการอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างมีเหตุมีผล ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและสังคมคือชีวิตของทุกคน ซึ่งเน้นการพัฒนาชีวิตจิตวิญญาณ กิจกรรม เพื่อสร้างผลผลิตที่มีความเป็นธรรม มีความยุติธรรมเพื่อการยั่งยืน เพื่อการพึ่งพาอย่างมีความสุขแบบกัลยาณมิตร ลด ละ เลิกการใช้สารพิษ ทั้งกับตนเอง กับผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างสรรค์สังคมและสิ่งแวดล้อม ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สังคมเป็นของทุกคน ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นของทุกคน ชีวิต การผลิต การเกษตร การอุตสาหกรรม การสร้างชุมชน การสร้างครอบครัว การสร้างเมือง การสร้างระบบของสังคมทั้งหมดทั้งปวง โดยยึดแนวคิดของหลักการพัฒนาชาวอินทรี และชาวคุณธรรม ซึ่งเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับการพัฒนาในทุกรูปแบบ ในนามของการพัฒนาที่แท้จริง ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการพึ่งตนเอง อย่างยั่งยืน

การซักถาม แลกเปลี่ยน ระหว่างการฝึกอบรม

ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมฯ ได้มีการซักถามแลกเปลี่ยนกับวิทยากร เกี่ยวกับการปฏิบัติในการทำนาอินทรีฯ กับการเชื่อมโยงความรู้ที่วิทยากร ได้ถ่ายทอดแก่ผู้เข้าฝึกอบรม เพื่อความชัดเจนในการนำแผนนโยบายต่างๆ ทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และการเรียนรู้ ที่จะนำไปสู่การพัฒนา และขยายกลุ่มเครือข่าย การพึ่งพาตนเอง การขยายตลาดชาวอินทรีฯ และการทำนาอินทรีฯที่ยั่งยืน

ในระหว่างการซักถาม แลกเปลี่ยน ผู้แทนจาก สสว. โดย ผอ. อมรรวรรณ มาสำราญ ได้พูดถึงแนวทางในการดำเนินงานการพัฒนาเครือข่ายชาวเกษตรกรอินทรีฯ เพื่อการขยายกลุ่มและเครือข่าย ในรูปการพัฒนาคณะเกษตรกรอินทรีฯ รวมถึงการผลักดันกลุ่มและเครือข่ายไปสู่ระบบการผลิตและการตลาด เพื่อสร้างเศรษฐกิจให้ดีขึ้นต่อไป

ประเมินผลการฝึกอบรม

การประเมินผลการฝึกอบรม โดยการประเมินจากผู้แทนของศูนย์ต่างๆ ของเครือข่ายชาวคุณธรรม ดังนี้

- เกษตรกรและผู้สนใจที่เข้ารับการฝึกอบรม ส่วนใหญ่ได้รับความรู้มากยิ่งขึ้น
- ได้รับความรู้ใหม่ เกี่ยวกับการทำนาอินทรีฯ ที่แตกต่างจากการปฏิบัติแบบเดิม
- เกษตรกรที่เป็นสมาชิกใหม่ ได้รับความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีฯ ซึ่งจะสามารถทำให้มีสมาชิกการทำนาอินทรีฯเพิ่มมากขึ้น
- ความรู้ที่ได้ จะสามารถทำให้เกษตรกรที่ปฏิบัติอยู่เดิม และสมาชิกใหม่ ที่สนใจ เพื่อนำไปปฏิบัติและพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ สู่อุปกรณ์ปฏิบัติ นำไปสู่การขยายกลุ่ม เครือข่าย ต่อไป

ปิดการฝึกอบรม

โดย นายวิจิตร บุญสูง ประธานเครือข่ายข้าวคุณธรรม อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร

สรุปผลโครงการจัดอบรมฯ

การฝึกอบรมเกษตรกรเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ และผู้สนใจ อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ ทั้งนี้ วิทยากรจากหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความรู้ด้านวิชาการแก่สมาชิกเครือข่ายข้าวคุณธรรม ตลอดจนมีการซักถาม แลกเปลี่ยนระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม กับวิทยากร ที่ให้ความรู้ในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้อง ตามกำหนดการของโครงการ

ผลการฝึกอบรม ทำให้สมาชิกเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในวิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เกษตรกรเครือข่าย สามารถนำไปประยุกต์ และทำการเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม ที่เหมาะสมในการทำเกษตรในพื้นที่ของตนเองได้ อย่างเหมาะสมตามแต่ละพื้นที่ รวมทั้ง ผลการจัดฝึกอบรมเกษตรกรเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ ในครั้งนี้ จะทำให้สมาชิกเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ สามารถขยายกลุ่ม เครือข่าย และเกิดการเรียนรู้ และการพัฒนา ขยายผล นำไปสู่การขยายเครือข่ายในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการฝึกอบรมเกษตรกรเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์ และผู้สนใจ รวมถึงการจัดทำสรุปข้อมูล ชุดความรู้ข้าวเกษตรอินทรีย์ ได้สรุปข้อเสนอแนะเพื่อขยายผลในการพัฒนากลุ่มเครือข่ายฯ ได้ดังนี้

- แหล่งน้ำ เกือบไม่ได้ จะทำอย่างไรจึงจะเก็บได้ เสนอให้มีคลองส่งน้ำชลประทานในการส่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ/น้ำบาดาล/เครื่องสูบน้ำ (ปลดดอกเบีย)
- ฉางเก็บข้าว เงินทุนหมุนเวียน / เงินทุนสำรองซื้อข้าวปลอดสารพิษ
- โครงการครอบครัวสาธิต Home stay อยากทำเป็นเครือข่ายขยายผล ทำเป็นกลุ่ม
- มูลนิธิปรับปรุงบำรุงดิน การไถกลบดิน
- การปลูกพืชพลังงานทดแทน ทานตะวัน สบู่ดำ
- การเก็บรักษาพันธุ์พืช ควรมีองค์ความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์เอง
- ประชุมสัญจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- เปิดการตลาด
- หลักสูตรศักดิ์ศรีชาวนา

รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการอบรมเกษตรกรเครือข่ายข้าวเกษตรอินทรีย์

ก. วิทยากรและผู้แทนจากส่วนราชการ

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์ / Email
1	นางอมรรรณ มาสำราญ	สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม กรุงเทพฯ	02-2788800
2	นายจิรพันธ์ สกุนา	“.....”	02-2788800
3	นายเอกรัตน์ เรืองศรี เฟือก	“.....”	02-2788800 ekkarat@sme.go.th
4	นายสิทธิพร พงษ์ สถิตพัฒน์	“.....” ส่วนภูมิภาค ศาลากลางจังหวัด อุบลราชธานี ถ.อุปราช ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	045-254035, 254936 โทรสาร 045-254035 086-6481105 sithiporn@sme.go.th
5	นางสาวศิริรัตน์ อยู่ภาค	ศูนย์วิจัยด้านโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	<u>Sirirat_oa@hotmail.com</u>
6	อ.ไพฑูรย์ วรรณเดชสถิต วงศ์	ศูนย์วิจัยด้านโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	paitoonvar@yahoo.com
7	ผศ.ดร.แสวง รวยสูงเนิน (วิทยากร)	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	089-7119684 sawaeng@kku.ac.th

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์ / Email
8	นายอนุชาติ คชสถิต (วิทยากร)	ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี	045-344103 089-6297794 anuchart@ricethailand.go.th
9	นางอุไรวรรณ คชสถิตย์	“.....”	089-7182220 uraiwan@ricethailand.go.th
10	นายรณชัย ช่างศรี (วิทยากร)	ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์	044-511394 081-1210620 ronnachai@ricethailand.go.th
11	นายทองคำ รามธรรม	สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด ยโสธร	089-9493767
12	นายจักรพันธ์ ภัคตรนภา	“.....”	
13	นายวีรชัย สุรินทร์	“.....”	
14	นายจำลอง พรหมลี	สำนักงานเกษตรจังหวัด ยโสธร	081-7258513
15	นางสาวจันทร์เพ็ญ สอน สมสุข	พาณิชย์จังหวัดยโสธร สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ยโสธร	081-9996026 ys@moc.go.th
16	นางรัชนี รุ่งวงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	089-7131387 ratong@kku.ac.th

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์ / Email
17	นายนิคม เพชรผา	มูลนิธิธรรมะร่วมใจ จังหวัดยโสธร	089-6291452
18	นายวิจิตร บุญสูง	ประธานเครือข่ายข้าว คุณธรรม จังหวัดยโสธร	087-8721672
19	นายอคุลย์ โคลนพันธุ์	นักส่งเสริม เครือข่ายข้าว คุณธรรม	085-6136985
20	นายแก่นคำกล้า พิลาน้อย	นักส่งเสริม เครือข่ายข้าว คุณธรรม	084-6422370

ข. สมาชิกเครือข่ายข้าวคุณธรรม และผู้สนใจที่เป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่าย

1. ศูนย์ วัดป่าสวธรรมร่วมใจ ตำบลป่าดิว อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายวิจิตร บุญสูง	ต.นาโสี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร	087-8721672
2	นายแก่นคำกล้า พิลาน้อย	153 ม. 11 ต.บ้านกำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	084-6422370
3	นายสุรศักดิ์ ทวีบุตร	47 หมู่ 4 ต.ทุ่งนางโอก อ.เมือง จ.ยโสธร	081-3931808
4	นายทรงศักดิ์ พันธุ์เลิศ	123 หมู่ 6 ต.ไผ่ อ.ทรายมูล จ.ยโสธร	089-0843398
5	นางโชติกาญ์ เพชรผา	333 หมู่ 6 ต.เซียงคำ อ.เมือง จ.ยโสธร	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
6	น.ส.ประภัสสร หนองเปิด	72/2 ม.6 ต.กระจาย อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	087-8787494
7	นายคำพา เวพูนารักษ์	7 ม.4 ต.ไผ่ อ.ทรายมูล จ.ยโสธร	
8	นายวิรุณ มีจอม	43 ม.3 ต.ไผ่ อ.ทรายมูล จ.ยโสธร	045-795505
9	นางทองแท้ ดียิ่ง	หมู่ 8 ต.กระจาย อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	
10	นางภาวณา พุดดี	118 ม. 8 ต.กระจาย อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	085-4194245
11	นายสุรศักดิ์ พุทธาสมศรี	3 ม.5 ต.ทุ่งนางโกล อ.เมือง จ.ยโสธร	
12	นางลำพูน แสงโพธิ์	2 ม.5 ต.ทุ่งนางโกล อ.เมือง จ.ยโสธร	
13	นายบัณฑิต สุขเจริญ	455/2 ถ.รัตนเขต ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ยโสธร	
14	นายสุรียา แก้วสาร	ต.ไผ่ อ.ทรายมูล จ.ยโสธร	
15	นายบรรจง โพธิ์คำ	31 ม.7 ต.ทุ่งนางโกล อ.เมือง จ.ยโสธร	085-6143376

2. กลุ่ม ศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายสุทัศน์ วันเที่ยง	128/1 หมู่ 2 บ้านศรีฐาน ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	087-1049569
2	นายวิวัติ ประธาน	123 ม. 9 ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	083-7317637
3	นายลำพอง เข้มเพชร	76 ม.2 ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	087-2570873
4	นายอุทัย มิ่งขวัญ	114 ม.9 ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	081-4253325
5	นางคำปน แก่นทอง	1 ม.5 ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
8	นายสุภาวิชต์ จันไค	129 ม. 9 ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	086-8786597
9	นายบุญเชิด จันไค	76 ม. 8 ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	085-0914075
10	นายสำราญ ป้องกัน	147 ม. 4 ต.ศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร	089-4264764

3. กลุ่มหนองยอ ตำบลกำแมต อําเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	พ่อสุวิช ชนาคุณ	72 หมู่ 4 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	081-5790237
2	นายทองอวน เทศไทย	114 หมู่ 4 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
3	นางกองศรี เทศไทย	78 หมู่ 4 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	087-9562755
4	นางละม่อม ครองยุทธ	45 หมู่ 2 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	081-0665866
5	นางคำปุ่น เสกศิริ	79 หมู่ 11 ต.โนนเปลือย อ.กุดชุม จ.ยโสธร	086-8837517 080-7522110
6	นายเชน คุ่มเลา	157 หมู่ 2 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	087-8984806
7	นายเพ็ง พลไชย	20 หมู่ 4 บ้านกุดหิน ต.กำแมต อ.กุดชุม	
8	นายพิชิต คำตา	91 หมู่ 16 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
9	นางคำเพียร หงส์โสภา	90 หมู่ 2 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
10	นางนารี คุ่มเลา	157 หมู่ 2 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
11	นางพิกุล พันธุ์เลิศ	36 หมู่ 16 ต.กำแมต อ.กุดชุม จ.ยโสธร	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
12	นายสุनीย์ โสมนวัตร	59 ม.7 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
13	นายบัวสอน มาสขาว	38 ม. 8ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
14	นายปรีดี ศรีวะอุไร	26 ม. 11 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
15	นางเจริญสุข มาสขาว	58 ม.9 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
16	นายประจักษ์ บุญทศ	184 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
17	นางทองสาย ชิงชั้น	72 ม. 16 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
18	นายประสิทธิ์ พงษ์มิ่ง	15 ม.12 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
19	นางถาวร จันดี	84 ม. 19 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
20	นายปฐม มุละสิง	12 ม. 15ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
21	นายออน ไชยจันทร์	140 ม. 2 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
22	นายดาบชัย ไชยยุทธ	89 ม. 14 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
23	นางสาวรุจิรา มีน้ำพันธ์	24 ม.2 บ.ห้วงัว ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
24	นางบาง กลมเกลียว	104 ม.4 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
25	นางวรรณนา พิมพอินทร์	178 ม. 2 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
26	นางวรินทร์ นางนาค	84 ม. 14 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	
27	นางจำรัส มุละสิวะ	160 ม. 14 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร	

4. กลุ่ม หนองเป็ด ตำบลหนองเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายสุพจน์ จิตทวี	98/1 ม.4 ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	084-4739144
2	นางจันทร์ วงษ์แสง	32 ม.4 ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
3	นายบุญมี กอแก้ว	38 ม.4 ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
4	นางหนูมัน สมจันทร์	29 ม.4 ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
5	นายสงกรานต์ ศรีวันคำ	70 ม. 3 บ้านโนนค้อ ต.หนองเป็ด	
6	นายเจริญ ถ้ำโพธิ์	8 หมู่ 4 บ้านหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	083-3810089
7	นางจำปี บุญตะนัย	142 หมู่ 4 บ้านหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
8	นายพรมจักร โสมิตรัตน์	147 ม. 1 บ.หนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
9	นายอุ้น ศรีวรรณคำ	1 ม. 4 บ้านหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
10	นางกัลยา ถ้ำโพธิ์	2 ม. 4 บ้านหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
11	นางละวิล บุญวัง	11 ม.7 บ้านหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	
12	นายบุญจันทร์ มิ่งขวัญ	บ้านหนองเป็ด ต.หนองเป็ด	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
		อ.เมือง จ.ยโสธร	
13	นายสมาน อูปไชย	351 ม.3 บ้านหนองเป็ด ต.หนองเป็ด อ.เมือง จ.ยโสธร	

5. กลุ่ม ดงสว่าง ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายสวัสดิ์ ทองน้อย	21 หมู่ 1 ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	087-9702642
2	นายบุญ เส้นเศษ	20 หมู่ 1 ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
3	นายสี นามตาแสง	30 หมู่ 1 ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	089-2260232
4	นายสมหวัง อนันตา	6 หมู่ 9 บ.ค้ำกลาง ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
5	นางสุพิศ นักบุญ	40 หมู่ 12 ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
6	นายเคน เวพูนารักษ์	หมู่ 3 ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
7	นางอุบล เข็มพันธ์	20 หมู่ 1 ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
8	นางประมม มิ่งชัย	68 ม.1 ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	

6. กลุ่ม เชียงเพ็ญ ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายมงคล ธรรมสาร	38 หมู่ 1 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	087-2472527
2	นายสำราญ นักรธรรม	3 หมู่ 1 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
3	นางกล้วย ดวงคำ	42 หมู่ 1 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	081-5490381
4	นางอัมพร จารุจิตร	113/1 หมู่ 1 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	045-795331
5	นายจรรยา เนินทราย	หมู่ 1 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
6	น.ส.วันนี ชาวนา	หมู่ 1 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
7	นายบุญทิพย์ อินอ่อน	หมู่ 7 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
8	นายสุทัศน์ะ หมวดแก้ว	27 ม.7 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	045-795318
9	นายสุพัฒน์ จันทวี	89 ม.2 ต.เชียงเพ็ญ อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	089-4956686

7. กลุ่ม นาดีน้อย ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายจำนงค์ เวพวนาธร (ผอ.ศูนย์)	ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร	087-1377394
2	จ.ส.อ.ประยูร ทองโสม (เลขฯ)	ต.นาสะไมย์ อ.เมือง จ.ยโสธร	087-2417232
3	นายจารึก ศรีสงคราม	-----“-----	
4	นายบุญสา ปานพิมพ์	-----“-----	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
5	นายจันลา แก้วกมลรัตน์	-----“-----	
6	นายหนูไกล ไชยมี	-----“-----	
7	นายบุญส่ง พูลทวี	-----“-----	
8	นางสายทอง แสงหา	-----“-----	
9	นางฉวี ภูมิสุวรรณ	-----“-----	
10	นางต๋น พาดำเนิน	-----“-----	

8. กลุ่ม บ้านสิงห์ ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายทศ ชูรัตน์	194 ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	086-8824577
2	นายประชิด สุวรรณเพชร	79 หมู่ 1 ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	086-2470583
3	นางวิไล จิตร สุวรรณ เพ็ชร	1 หมู่ 10 ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	
4	นายอุดม ชูรัตน์	97 หมู่ 3 ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	
5	นางรำไพ นัยพรหม	125 หมู่ 5 บ.โพนสิม ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	
6	นางบัวศรี บุญมาศ	32 ม. 6 ต.หนองหิน อ.เมือง จ.ยโสธร	084-6061648
7	นางสมทรง แสงดี	7 ม. 4 ต.หนองหิน อ.เมือง จ.ยโสธร	
8	นางพองมน หนองหงอก	35 ม. 6 ต.หนองหิน อ.เมือง จ.ยโสธร	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
9	นายราตรี กาทาด	1 ม.1 ต.หนองหิน อ.เมือง จ.ยโสธร	
10	นายคำภา บุญทศ	32 ม. 6 ต.หนองหิน อ.เมือง จ.ยโสธร	
11	นางประภาพร ทองเกิด	116 ม. 6 ต.หนองหิน อ.เมือง จ.ยโสธร	
12	นายแสงจันทร์ สุวรรณ เพ็ชร	ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	
13	นายชุตติเดช สิทธิวงศา	ต.สิงห์ อ.เมือง จ.ยโสธร	
14	นายก้านแก้ว แสงดี	ต.หนองคู อ.เมือง จ.ยโสธร	
15	น.ส.สมใจ มูลสาร	ต.หนองคู อ.เมือง จ.ยโสธร	

9. กลุ่ม ท่งมน ต.ท่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นางอัมพร แสงแก้ว	32 หมู่ 3 ต.ท่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	089-7879167
2	นายสุเทพ เสียงใส	26 หมู่ 4 บ.โพธิ์นิมิต ต.ท่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	
3	นายสรจักร สัตถรงค์	31/1 ต.ท่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	
4	นายสี พันหาร	117 หมู่ 3 ต.ท่งมน อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	
5	นายทวน คำดา	65 ม.8 ต.ดงแคนใหญ่ อ.คำเขื่อนแก้ว	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
		จ.ยโสธร	
6	นางรำไพ มักผูก	ต.ดงแคนใหญ่ อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	
7	นางคำสิงห์ สมคะเนย์	12 ม.5 ต.ดงแคนใหญ่ อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	
8	นายเขียน สมคะเนย์	46/3 ต.บ้านกอก อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี	
9	นางปิ่นอนงค์ บุ่งทอง	65 ม.5 ต.ดงแคนใหญ่ อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	
10	นายพิทักษ์ บุ่งทอง	65 ม.8 ต.ดงแคนใหญ่ อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร	
11	นายปฏิพัทธ์ ผยองยานะ	33/1 ม.10 บ.โคกสุวรรณ ต.โคกนาโก อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	
12	นางชมพูนุช อ่างทอง	210/1 ม.4 ต.โพธิ์ไทร อ.ป่าดัว จ.ยโสธร	

10. รายชื่อสมาชิกกลุ่ม โหนดค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายวิรัตน์ รักษาพันธ์	18 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	089-6270987
2	นายทองเลื่อน ขันดีจิตร	153 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
3	นายดำรง มานะพิมพ์	132 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
4	นางบัวลี ชุมทอง	44 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
5	นางนงคาร ก่อกุล	163 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
6	นายประมวล ชันเพชร	47 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	086-0158635
7	นายสวัสดิ์ รักษาพันธ์ุ	158 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	085-635457
8	นางบรรจง คำภีระ	28 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
9	นายสลัด รักษาพันธ์	43 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
10	นายทองอินทร์ วรรณกุล	22 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
11	นายประศาสตร์ รักษา	190 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง	

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
	พันธ์	น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
12	นางคำพูน รักษาพันธ์	158 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
13	น.ส.ปราณี แยมโกสม	บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
14	นายประพันธ์ บัวงาม	33 ม. 8บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
15	น.ส.สุจิตรา รักษาพันธ์	บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
16	นางบุญทัน ศิริวาลัย	บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
17	นางประกายมาศ รักษา พันธ์	57 ม.5บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมืองน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	085-7621631
18	นางหวัน สมมัน	167 หมู่ 5 บ้านโนนค้อทุ่ง ต.โพนเมือง น้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	
15	นายวานิช ยิ่งยืน	โรงเรียนบ้านโนนค้อทุ่ง	
16	นางบรรจง ยิ่งยืน	โรงเรียนบ้านโนนค้อทุ่ง	

11. รายชื่อสมาชิกกลุ่ม น้ำปลีก ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นายอิสรา แก้วดี	99 หมู่ 8 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	085-65347311
2	นางอุทธะ เจริญสุข	45 หมู่ 1 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	085-4912977
3	นายสามารถ เป้าทอง	40 หมู่ 7 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	086-0954435
4	นายฟอง ชินลาภา	244 หมู่ 2 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	
5	นายประครอง เต็นโท	40 หมู่ 6 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	087-7190366
6	นายวิชุด พิลาชัย	29 หมู่ 2 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	081-6331795
7	นางสุภาวดี ชินลาภา	244 หมู่ 2 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	
8	นางชนันท์ สุขสง	77 หมู่ 7 ต.น้ำปลีก อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	086-2611742

12. รายชื่อสมาชิกกลุ่ม ภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1	นางดินหอม เบ้าทอง	2 หมู่ 6 บ้านภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร	
2	นายแน่นในดิน เบ้าทอง	2 หมู่ 6 บ้านภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร	
3	นายหนั้น สุทธิชัย	16 หมู่ 6 บ้านภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร	
4	นายลม ผิวงาม	13 หมู่ 6 บ้านภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร	
5	นายทองไคร โนวี	34 หมู่ 6 บ้านภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร	
6	นางสำรอง อัฐนาค	10 หมู่ 6 บ้านภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร	042-601000
7	นางวรรณภา โพธิ์ไทร	7 หมู่ 6 บ้านภูลั้อม ต.บ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร	083-2862836

ภาพกิจกรรมการฝึกอบรม

เปิดการฝึกอบรม และแนะนำวิทยากร

วิทยากรจากศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี

วิทยากรจากสำนักงานพาณิชย์จังหวัดยโสธร

วิทยากรจากสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดยโสธร

วิทยาการจากกรุงเทพฯ
คุณปราโมทย์ วาณิชานนท์
ประธานเครือข่ายพัฒนาการข้าวและชาวนาไทย

ผู้แทนจาก สสว.

กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทำนาเกษตรอินทรีย์

วิทยากร, สสว. และที่ปรึกษาหารือ
แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทำนาเกษตรอินทรีย์

การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการทำนาเกษตรอินทรีย์
ทำนาแบบ “ไม่ไถ ไม่ดำ” ของ
ดร.แสวง รวยสูงเนิน
ณ แปลงสาธิตการเรียนรู้ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการทำนาเกษตรอินทรีย์

การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการทำนาเกษตรอินทรีย์

การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการทำนาเกษตรอินทรีย์

